



ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Το σχέδιο Ανάν: Πολιτικές και πολιτισμικές
αναφορές στη διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού»

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 4110Μ004

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΙΑΛΛΟΥΡΙΔΗΣ

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΠΕΛΟΣ, ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΑΥΛΑΜΗ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (σελ. 4-6)

1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

1.1 Ο δρόμος προς τη Ζυρίχη 1959 και την εισβολή 1974. Από το θεσμικό στο γεωγραφικό διαχωρισμό της Κύπρου (σελ.7-19)

1.1.1 Η πολιτική της Ένωσης και της Διχοτόμησης: Τα βρετανικά σχέδια

1.1.2 Ο πολιτικός συμβιβασμός της ανεξαρτησίας και ο διοικητικός διαχωρισμός

1.1.3 Κατάρρευση των συμφωνιών, εμπλοκή του ΟΗΕ και προβολή της διπλής Ένωσης

1.1.4 Εισβολή και γεωγραφικός διαχωρισμός

1.2 Από την εισβολή του 1974 στο Ελσίνκι και το σχέδιο Ανάν. Η ομοσπονδία και η συνομοσπονδία στο προσκήνιο (σελ. 20-34)

1.2.1 Τα νέα δεδομένα και η αποδοχή της ομοσπονδίας-συνομοσπονδίας

1.2.2 Οι πρόδρομοι του σχεδίου Ανάν

1.2.3 Η κομβικής σημασίας σύνοδος του Ελσίνκι

1.2.4 Η κατάθεση του σχεδίου Ανάν και η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.

1.2.5 Οι πολιτισμικές επιπτώσεις των διαφόρων σχεδίων: Αποξένωση και απουσία κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Οι «εποικοδομητικές ασάφειες» μιας «Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας» και το κοινοτικό κεκτημένο (σελ. 35-49)

2.1.1 Η συνέχεια της Κύπρου. Συνομοσπονδία και νομιμοποίηση της εισβολής σε ένα νέο διζωνικό, δικοινοτικό κράτος

2.1.2 Κύπρος και Ε.Ε. Η λειτουργικότητα ενός τρικέφαλου κράτους με «δικαστές-κυβερνήτες»

2.1.3 Η κυπριακή ιθαγένεια, οι πρόσφυγες, οι έποικοι και οι αγνοούμενοι. Το κράτος δικαίου, πολιτικές ελευθερίες και ανθρώπινα δικαιώματα

2.1.4 Υφαλοκρηπίδα, ΑΟΖ και οι εξαρτήσεις του νέου κράτους

2.2. Επανένωση της κοινής πατρίδας, αποφυγή της διχοτόμησης και το τέλος της απομόνωσης (σελ. 49-57)

2.2.1 Συμβιβαστική λύση μετά από 30 χρόνια αντί της διχοτόμησης και επιστροφή εδαφών

2.2.2 Τα προνόμια για την Τουρκία και την ΤΔΒΚ και μια κριτική στάση από την τουρκοκυπριακή πλευρά

2.2.3 Τουρκοκύπριοι: «Το τέλος της απομόνωσης» και η αναβάθμιση για τη μειοψηφία του Βορρά και του Νότου

2.3 Πολιτισμός, εκπαίδευση, γλώσσα, θρησκεία και αθλητισμός στο σχέδιο Ανάν (σελ. 57-64)

2.3.1 Ομοσπονδιακή κυβέρνηση, συνιστώσες πολιτείες και αρμοδιότητες στον πολιτισμό. Το κενό του αθλητισμού

2.3.2 Εκπαίδευση και γλώσσα. Οι θρησκευτικές ελευθερίες σε ένα κοσμικό κράτος

2.3.3 Γεφύρωση του χάσματος και της αποξένωσης ή παραμονή της απουσίας κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας; Η Επιτροπή Συμφιλίωσης

3. ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ

3.1 Τα νέα δεδομένα στην Κύπρο, το ευρωπαϊκό κεκτημένο και η στασιμότητα των συνομιλιών (σελ. 65-70)

3.1.1 Η είσοδος της Κύπρου στην Ε.Ε. επιτάσσει «ευρωπαϊκή λύση»

3.1.2 Το άνοιγμα της πράσινης γραμμής, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα για μια μελλοντική λύση

3.1.3 Στασιμότητα στις απευθείας διαπραγματεύσεις των δύο κοινοτήτων

3.2 Προτάσεις για τη βελτίωση του σχεδίου Ανάν (σελ. 70-75)

3.2.1 Συνέχεια και μετασχηματισμός του κράτους και εκλογική διαδικασία

3.2.2 Ισχυρή κεντρική κυβέρνηση και επιστροφή στο Σύνταγμα του 1960

3.2.3 Εγγυήτριες Δυνάμεις, παρουσία ξένων και Σύνταγμα. Πλήρης εφαρμογή των τριών ελευθεριών

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (σελ. 76-80)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σελ. 81-85)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σχέδιο Ανάν αποτελεί την σημαντικότερη και την πιο ολοκληρωμένη προσπάθεια διαμεσολάβησης του διεθνή παράγοντα στο Κυπριακό. Ένα εγχείρημα εκτάσεως 9.000 σελίδων μέσα στις οποίες περικλείονται οι ενέργειες και οι προτάσεις του ΟΗΕ και των ΗΠΑ, Βρετανίας για να δώσουν λύση σε ένα από τα μεγαλύτερα και άλυτα προβλήματα διενέξεων που γνώρισε η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ο κόσμος όλος. Το σχέδιο Ανάν που είναι το ογκωδέστερο και λεπτομερέστερο σχέδιο που κατατέθηκε ποτέ για την επίλυση του Κυπριακού, προσπάθησε να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στις εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις των δύο κοινοτήτων του νησιού για το κοινό τους μέλλον και τη συγκατοίκησή τους.

Παρά τον πολύ μεγάλο όγκο του το σχέδιο Ανάν δεν ήταν κάτι νέο. Αντιθέτως ακολούθησε πιστά τον κανόνα που υπάρχει στο Κυπριακό και ο οποίος θέλει όλα τα σχέδια λύσης να μην εξαφανίζονται, αλλά να παραμένουν στο ιστορικό του αρχείο ώστε να μπορεί να ανατρέξει σε αυτά και να κτίσει ο συντάκτης του επόμενου σχεδίου εν είδη κεκτημένου και ως εκ τούτου να παρουσιάζουν και μεγάλες ομοιότητες μεταξύ τους. Το σχέδιο Ανάν βασίστηκε κυρίως στις δέσμες Ιδεών Κουεγιάρ και Γκάλι, στις συνομιλίες Κληρίδη-Ντεκτάς το 2000 και το 2002, στις συμφωνίες κορυφής των δύο κοινοτήτων το 1977 και το 1979, σε ιδέες του Συντάγματος του 1960, σε παλαιά σχέδια λύσης ακόμη και της δεκαετίας του '50 και στα ψηφίσματα του ΟΗΕ για το Κυπριακό, αλλά υπερέβη τις προβλέψεις τους και δεν εναρμονίστηκε πλήρως με το συμφωνηθέν μοντέλο για μια διζωνική και δικοινοτική ομοσπονδία.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να διαφωτίσει τον αναγνώστη για ορισμένες από τις σημαντικότερες πρόνοιες του σχεδίου Ανάν και τις επιπτώσεις του στην πολιτική και τον πολιτισμό. Εξετάζει τι είδους κράτος θα ήταν η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία, όπως θα μετονομαζόταν η Κυπριακή Δημοκρατία με αυτό και εάν το σχέδιο μπορεί να επανέλθει στο μέλλον για την επίλυση του Κυπριακού και υπό ποιες προϋποθέσεις, προτείνοντας αλλαγές που θα το καθιστούσαν και πάλι συζητήσιμο και θα το έβαζαν εκ νέου στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Για να μπορέσει ο αναγνώστης να τα κατανοήσει καλύτερα όλα αυτά, αλλά να κατανοήσει και το πώς φθάσαμε στην εκπόνηση του σχεδίου Ανάν από τον ΟΗΕ, την απόρριψη του από τους Ελληνοκυπρίους στο δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004 με το ηχηρό 75,8%, αλλά και την υπερψήφισή του από τους Τουρκοκυπρίους με το

επίσης ηχηρό 64,91%, θα πρέπει να γνωρίζει τι έχει προηγηθεί. Θα πρέπει να γνωρίζει την ιστορική διαδρομή του Κυπριακού τουλάχιστον μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο και τα γεγονότα-σταθμούς της πολυτάραχης ιστορίας του νησιού. Θα πρέπει επίσης να γνωρίζει το ρόλο που διαδραμάτισαν όλοι οι πρωταγωνιστές, το παρασκήνιο, το ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων, της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας, της Τουρκίας, αλλά και όλα όσα συνέβησαν την επαύριον των δημοψηφισμάτων και το τι έχει συμβεί στα χρόνια μετά την απόρριψη του σχεδίου, διότι μόνο έτσι θα μπορέσει να κατανοήσει και τις προτεινόμενες αλλαγές και αν το σχέδιο μπορεί να επανέλθει και να αποτελέσει τη βάση για ένα επόμενο σχέδιο ή και την ίδια τη λύση. Όλα αυτά επιχειρείται να προσεγγισθούν στην παρούσα εργασία, η οποία χωρίζεται σε τρία μέρη: 1) Στο ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο του Κυπριακού. 2) Στις επιπτώσεις του σχεδίου Ανάν στον πολιτισμό και την πολιτική. 3) Στις προοπτικές που υπάρχουν πλέον για το σχέδιο.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας αναλύεται το ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο του Κυπριακού από το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου έως σήμερα μέσα από γεγονότα-σταθμούς και όλα αυτά εξιστορούνται ταυτόχρονα με τα σχέδια λύσης και τις συνομιλίες που έλαβαν χώρα, αλλά και τις παρεμβάσεις της διεθνούς κοινότητας στην Κύπρο. Εξετάζεται και αναλύεται η ενταξιακή πορεία και η ένταξη του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η σχέση της με την εκπόνηση του σχεδίου Ανάν και κατά πόσο το επηρέασε ή επηρεάστηκε από αυτό.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας γίνεται ανάλυση των σημαντικότερων προνοιών του εκτάσεως 9.000 σελίδων σχεδίου που περιέχει μία Θεμελιώδη Συμφωνία, τρία Συντάγματα, τρεις ομοσπονδιακούς συνταγματικούς νόμους, 35 ομοσπονδιακούς νόμους, τρεις συμφωνίες συνεργασίας μεταξύ του ομόσπονδου κράτους και των δύο πολιτειών, έναν κατάλογο με 1.134 διεθνείς συνθήκες που επρόκειτο να δεσμεύουν το νέο κράτος, τρία συμπληρωματικά πρωτόκολλα σε διεθνείς συνθήκες του 1960, τα ακριβή όρια των εδαφικών διευθετήσεων μεταξύ των δύο πολιτειακών οντοτήτων και τη λειτουργία της Επιτροπής που θα αναλάμβανε να ρυθμίσει τα περιουσιακά ζητήματα. Αναλύονται επίσης οι επιπτώσεις του στο πολιτισμό και την πολιτική και παρατίθενται όχι μόνο οι κριτικές προς το σχέδιο απόψεις που επικεντρώνονται στη δυσλειτουργία του νέου κράτους και στις εξαρτήσεις-δουλείες που εξ αρχής θα είχε, στην παρέκκλισή του από το κοινοτικό κεκτημένο και στο μη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και οι θετικές απόψεις που υπάρχουν για αυτό, τόσο από ελληνικής, όσο και από τουρκικής πλευράς. Όσο αφορά στις προβλέψεις του

σχεδίου Ανάν για τον πολιτισμό, τη γλώσσα, την εκπαίδευση, τις τέχνες, τον αθλητισμό και τη θρησκεία, διαπιστώνεται έλλειψη στη σχετική βιβλιογραφία, αλλά θα πρέπει να σημειωθεί πως και οι πρόνοιες του ίδιου του σχεδίου επ' αυτών των θεμάτων είναι περιορισμένες.

Τελικά το σχέδιο Ανάν καταψηφίστηκε και κατέστη άκυρο, όπως το ίδιο προέβλεπε, αλλά όπως συνέβη και με προηγούμενα σχέδια λύσης του Κυπριακού, δεν σημαίνει ότι αποτελεί οριστικά παρελθόν. Ίσως στο μέλλον επανέλθει με το ίδιο ή με άλλο όνομα, αλλά σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα νέα δεδομένα που υπάρχουν στην Κύπρο που πια είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να επέλθουν σημαντικές αλλαγές, κάποιες εκ των οποίων προτείνονται στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, στο οποίο εξετάζονται οι προοπτικές του σχεδίου Ανάν.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

1.1 Ο δρόμος προς τη Ζυρίχη 1959 και την εισβολή 1974. Από το θεσμικό στο γεωγραφικό διαχωρισμό της Κύπρου

1.1.1 Η πολιτική της Ένωσης και της Διχοτόμησης: Τα βρετανικά σχέδια

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εντός του νέου σκηνικού που διαμορφωνόταν με τις αποικίες να αποκτούν η μία μετά την άλλη την ανεξαρτησία τους, οι Έλληνες της Κύπρου συνέχισαν και ενέτειναν τις προσπάθειές τους για την αυτοδιάθεσή του νησιού από τη Βρετανία στην οποία είχε περάσει από τους Οθωμανούς το 1878 και από το 1914 είχε ανακηρυχθεί αποικία της. Στην περίπτωση της Κύπρου, αυτοδιάθεση δεν σήμαινε ανεξαρτησία, αλλά Ένωση με την Ελλάδα, με δεδομένο και το ιστορικό υπόβαθρο του νησιού που εθεωρείτο αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού έθνους. Η Κύπρος είναι μέρος και βασικό κομμάτι της ίδιας της Ελλάδας και την ελληνικότητα της Κύπρου ουδέποτε διανοήθηκε κανείς να την αμφισβητήσει διεθνώς, όπως και το ότι τα πρώτα ελληνικά φύλα εγκαταστάθηκαν στο νησί τον 15^ο π. Χ. αιώνα είναι γνωστό και αδιαμφισβήτητο (Γιανναράς, 2003: 238).

Οι Βρετανοί, βεβαίως, δεν ήταν διατεθειμένοι να παραχωρήσουν εύκολα ένα στρατηγικής σημασίας νησί που ειδικά μετά την απώλεια άλλων αποικιών, αποκτούσε τεράστιο ρόλο για τον έλεγχο και τη διατήρηση του ηγετικού ρόλου τους στη Μέση Ανατολή. Έτσι το Λονδίνο απέρριψε το αίτημα για αυτοδιάθεση, αλλά στο κλίμα της μετααποικιακής περιόδου, προχώρησε σε προσφορά συντάγματος, τη «Διασκεπτική Συνέλευση» που εξαγγέλθηκε τον Οκτώβριο του 1946 από τον Βρετανό κυβερνήτη της Κύπρου Ουίνστερ. Ήταν μια πρόταση που διέσπασε τους Ελληνοκύπριους και την Εθναρχία. Η Δεξιά και η εκκλησία υιοθέτησαν το σύνθημα «Ένωσις και μόνον Ένωσις», ενώ το ΑΚΕΛ ζήτησε πλήρη αυτοκυβέρνηση. Τον Μάιο του 1948 δημοσιοποιήθηκε το σχέδιο που προέβλεπε ένα νομοθετικό σώμα με τέσσερα διοριζόμενα και 22 εκλεγμένα μέλη από τα οποία 18 θα αντιπροσώπευαν τους Ελληνοκύπριους και τέσσερα τους Τουρκοκύπριους. Οι εθνικόφρονες ηγέτες δεν το εξετίμησαν δεόντως. Το σχέδιο δέχτηκαν οι Τουρκοκύπριοι και ο εκπρόσωπος των Μαρωνιτών, ενώ οι εκπρόσωποι της αριστεράς το απέρριψαν εμμένοντας στην πλήρη αυτοκυβέρνηση. Στις 12 Αυγούστου 1948 ναυάγησε το πείραμα της «Διασκεπτικής Συνέλευσης», προπαντός εξαιτίας του μποϊκοταρίσματος από την εθνικόφρονα παράταξη. Λίγες εβδομάδες αργότερα έγιναν στη Λευκωσία δύο

διαδηλώσεις και το ΑΚΕΛ στράφηκε και αυτό στην ενωτική γραμμή (Τζερμιάς, 2001: 113, 114).

Ο αγώνας για την ικανοποίηση του αιτήματος της Ένωσης με την Ελλάδα κορυφώθηκε από τους Ελληνοκύπριους τη δεκαετία του '50 με τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, με ένοπλο, αλλά και διπλωματικό αγώνα. Το δημοψήφισμα διεξήχθη με τη συλλογή υπογραφών στις 15 Ιανουαρίου 1950. Σύμφωνα με το ανακοινωθέν της Εθναρχίας, από τους 224.747 Έλληνες Κυπρίους οι οποίοι είχαν δικαίωμα ψήφου 215.108 ή 95,7% ψήφισαν υπέρ της Ένωσης (Ιεροδιακόνου, 1975: 30).

Η ελληνική κυβέρνηση, όμως, αρνήθηκε να παραλάβει τους τόμους του δημοψηφίσματος που το χαρακτήρισε απλή συλλογή υπογραφών. Υπάρχει, μάλιστα, μια φράση του τότε αντιπροέδρου της ελληνικής κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου που έμεινε στην ιστορία ως απολύτως αντιπροσωπευτική των διαχρονικών εξαρτήσεων της Ελλάδας στο θέμα της Κύπρου. Το 1950 ο Γεώργιος Παπανδρέου απαντώντας στον Θεμιστοκλή Δέρβη (τότε δήμαρχο Λευκωσίας) που τον ρώτησε εάν η Ελλάδα υιοθετούσε επίσημα το αίτημα της Ένωσης, είπε: «Η Ελλάς αναπνέει σήμερα με δύο πνεύμονες, τον μεν Αγγλικόν, τον δε Αμερικάνικο και δι' αυτό δεν μπορεί λόγω του Κυπριακού, να κινδυνεύσει να πάθι από ασφυξίαν» (Ηρακλείδης, 2002: 40).

Στις 28 Ιουλίου 1954 ο υφυπουργός Αποικιών Χένρυ Χόπκινσον έκανε τη επίσημη δήλωση για την απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης να εισάγει στην Κύπρο σύνταγμα ταυτόχρονα με τη δήλωση ότι «στην Κοινοπολιτεία υπάρχουν ορισμένα εδάφη που ουδέποτε μπορούν να παραχωρηθούν». Ήταν η δήλωση που αποτέλεσε το έναυσμα για περαιτέρω όξυνση των σχέσεων των Ελλήνων με τη Βρετανία και προετοίμασε την ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ και τη διεξαγωγή του ένοπλου αγώνα. Η βρετανική αυτή προσφορά απορρίφθηκε πολύ περισσότερο γιατί οι Βρετανοί την παρουσίαζαν σαν το αντίδοτο της κυπριακής ελευθερίας με την ταυτόχρονη διακήρυξη του ουδέποτε (Χριστοδούλου, 1987: 88).

Την 1^η Απριλίου 1955 ξεκίνησε ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας των Ελληνοκυπρίων από τους Βρετανούς με την ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (Ε.Ο.Κ.Α.), με αρχηγό τον κυπριακής καταγωγής απόστρατο συνταγματάρχη του ελληνικού στρατού Γεώργιο Γρίβα που στην ΕΟΚΑ έλαβε το ψευδώνυμο Διγενής. Ο αγώνας που είχε την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης και του Αρχιεπισκόπου Μακάριου Γ' έληξε στις 9 Μαρτίου 1959.

Ταυτόχρονα διεξαγόταν και διπλωματικός αγώνας με τις προσφυγές που κατέθεσε στον ΟΗΕ η ελληνική κυβέρνηση (1954-58) που πλέον είχε αλλάξει στάση και είχε ταχθεί υπέρ της Ένωσης. Η προσφυγή στον ΟΗΕ διεθνοποίησε το πρόβλημα και εισήγαγε εκ νέου την Τουρκία και μάλιστα ως σύμμαχο της Βρετανίας στο Κυπριακό. Η βρετανική κυβέρνηση σε αντίδραση προς τον αγώνα της ΕΟΚΑ κάλεσε στις 30 Ιουνίου 1955 την Ελλάδα και την Τουρκία σε Τριμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο για να συζητήσουν μαζί της «πολιτικά και αμυντικά ζητήματα που επηρέαζαν την Ανατολική Μεσόγειο περιλαμβανομένης και της Κύπρου». Ήταν φανερό ότι η Μεγάλη Βρετανία απέβλεπε με τον τρόπο αυτό να εισαγάγει την Τουρκία σαν ενδιαφερόμενο μέρος και να μετατρέψει το θέμα σε ελληνοτουρκική διαφορά. Η αποδοχή της πρόσκλησης ήταν ένα τεράστιο ολίσθημα της ελληνικής κυβέρνησης που αποδεχόταν ουσιαστικά την Τουρκία σαν ενδιαφερόμενο μέρος και σαν δικαιούχο παράγοντα στη ρύθμιση του Κυπριακού (Κρανιδιώτης, 1981: 93, 95).

Η Τριμερής του Λονδίνου απέτυχε, αλλά η Τουρκία είχε επανέλθει και πάλι στο Κυπριακό μετά τη συνθήκη της Λοζάνης (1923). Οι Βρετανοί από την πλευρά τους, επανήλθαν με νέα πρόταση που κατατέθηκε στις συνομιλίες του αρχιεπισκόπου Μακάριου με τον κυβερνήτη της νήσου Χάρντινγκ (Οκτώβριος 1955-Φεβρουάριος 1956) οι οποίες κατέληξαν σε πρόβλεψη ενός μεταβατικού σταδίου αυτοκυβερνήσεως επτά ετών μετά από το οποίο οι Κύπριοι θα αποφάσιζαν με δημοψήφισμα για το μέλλον τους, ενώ στο διάστημα αυτό την εκτελεστική εξουσία θα την είχε κυβέρνηση με Έλληνα πρωθυπουργό και υπουργικό συμβούλιο στο οποίο θα εκπροσωπούνταν και Τουρκοκύπριοι και τη νομοθετική εξουσία Βουλή εκλεγμένη με βάση την πληθυσμιακή αναλογία. Η ελληνοκυπριακή πλευρά ήταν και πάλι διασπασμένη, αυτή τη φορά η διαμάχη ήταν ανάμεσα σε Μακάριο-Γρίβα και οι προτάσεις απορρίφθηκαν.

Στις 12 Ιουλίου 1956 η βρετανική κυβέρνηση έστειλε στην Κύπρο τον συνταγματολόγο λόρδο Ράντκλιφ για να υποβάλει το επόμενο σχέδιο επίλυσης, με το οποίο μπήκε για πρώτη φορά επίσημα στο Κυπριακό από τους Βρετανούς η Διχοτόμηση (Taksim στα τούρκικα που σημαίνει διαιρώ, μοιράζω). Η Διχοτόμηση, ήταν όντως κατά βάση βρετανική ιδέα και άλλωστε υποστηρίχθηκε το πρώτον από τη Βρετανία επίσημα, σε ομιλία του υπουργού Αποικιών Λένοξ Μπόιντ στη Βουλή των Κοινοτήτων, στις 19 Δεκεμβρίου 1956. Ήταν κυρίως διαπραγματευτικό αντίβαρο στην Ένωση και όχι τόσο ρεαλιστική εναλλακτική, δεδομένου του ανάμεικτου κυπριακού πληθυσμού. Κατά βάση το Λονδίνο έδειχνε να θεωρεί τη Διχοτόμηση ως

το «λιγότερο κακό» σε σύγκριση με την Ένωση. Η ιδέα της διχοτόμησης θεωρείτο από στρατιωτική άποψη εσφαλμένη κατά το Βρετανικό Γενικό Επιτελείο. Πάντως, αυτό που είναι βέβαιο, είναι ότι την ιδέα της διχοτόμησης την εισηγήθηκαν οι Βρετανοί στους Τούρκους, οι οποίοι την έκαναν αμέσως σημαία τους (Ηρακλείδης, 2006:152).

Η ιδέα της διχοτομήσεως αποτέλεσε έκτοτε τη βασική θέση της επίσημης τουρκικής πολιτικής στο θέμα. Το «Taksim» έγινε έκτοτε για την Άγκυρα, ό,τι η «Ένωση» για την Αθήνα (Τερλεξής, 1971:273).

Όλα αυτά συνέβησαν την περίοδο που ο Μακάριος έχει εξοριστεί από τον Μάρτιο του 1956 στις Σεϋχέλλες προκαλώντας διεθνείς αντιδράσεις, όπως διεθνείς αντιδράσεις είχε προκαλέσει και η σκληρή στάση των Βρετανών κατά των αγωνιστών της ΕΟΚΑ. Στις επαφές που πραγματοποίησε ο λόρδος Ράντκλιφ στο νησί δεν έλαβαν μέρος οι Ελληνοκύπριοι σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την εξορία του Αρχιεπισκόπου.

Η δήλωση Μπόιντ που ενσωματώθηκε στο σχέδιο Ράντκλιφ, έφερε σε δεύτερη μοίρα ένα θετικό για την ελληνοκυπριακή πλευρά σχέδιο που δεν προέβλεπε Διχοτόμηση, απέρριπτε την ομοσπονδία, μιας και όπως ανέφερε οι δύο κοινότητες συζούσαν τόσο στενά, ώστε δεν υπήρχε γεωγραφική βάση για τον διαχωρισμό τους και απέρριπτε και το αίτημα των Τουρκοκυπρίων για ίση αντιπροσώπευση των δύο κοινοτήτων στην κυπριακή βουλή, ως ασυμβίβαστο με την ιδέα του φιλελεύθερου και δημοκρατικού συντάγματος. Η σημασία του σχεδίου Ράντκλιφ, όμως, υπονομεύτηκε από τους ίδιους τους Βρετανούς με τη συνοδευτική δήλωση του υπουργού Αποικιών Λένοξ Μπόιντ, η οποία αναγνώρισε την αρχή της χωριστής αυτοδιάθεσης για τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους φέροντας τη Διχοτόμηση επί σκηνής. Η 19^η Δεκεμβρίου σηματοδοτεί μια μεταλλαγή του νομικού και πολιτικού πλαισίου στο οποίο αναζητούνταν η επίλυση του Κυπριακού, όχι μόνον ως προς το μελλοντικό διεθνές καθεστώς, αλλά και ως προς το συνταγματικό ζήτημα (Χατζηβασιλείου, 1998:87, 90, 94).

Οι Βρετανοί επανήλθαν το 1958 με ένα μεταβατικό σχέδιο λύσης που υπεβλήθη από τον νέο κυβερνήτη της Κύπρου σερ Χιου Φουτ και υιοθετούσε πλήρως τη Διχοτόμηση. Το σχέδιο Φουτ, με τον οποίο αρνήθηκαν επίσης να συναντηθούν οι Ελληνοκύπριοι λόγω της εξορίας του Μακάριου, προέβλεπε εφαρμογή συντάγματος αυτοκυβέρνησης για μια επταετία στο τέλος της οποίας θα επιδιωκόταν η τελική διευθέτηση με τη συμφωνία των δύο κοινοτήτων, ενώ συνέχιζε να ισχύει η δήλωση

Μπούντ περί διχοτόμησης. Η Βρετανία θα διατηρούσε βάσεις στην Κύπρο και θα δινόταν και μία στρατιωτική βάση στην Τουρκία.

Το σχέδιο Φουτ αποτέλεσε μια αρνητική εξέλιξη για τους Έλληνες της Κύπρου λόγω της πλήρους υιοθέτησης της βρετανικής δήλωσης της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1956 για ξεχωριστό δικαίωμα αυτοδιάθεσης των Τούρκων της Κύπρου, υιοθέτησης που επιβεβαίωνε τη δημιουργία ενός κακού προηγούμενου αναπόσπαστου πλέον μέρους της όποιας διευθέτησης στο Κυπριακό. Η βρετανική κυβέρνηση δεν μπορούσε να ξεφύγει από τη δέσμευσή της εγκαταλείποντας τη διαβεβαίωση που είχε δώσει στους Τούρκους για ξεχωριστό δικαίωμα αυτοδιάθεσης στο νησί. Ήταν εμφανές πλέον ότι το Λονδίνο είχε πλήρως παγιδευτεί από την Άγκυρα, η οποία ήταν σε θέση να καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τις σχετικές με την Κύπρο εξελίξεις. Το καινούργιο στοιχείο που παρουσιάζει το σχέδιο Φουτ είναι η θέση της βρετανικής κυβέρνησης ότι πλέον θα αποδεχόταν τυχόν λύση που θα ήταν προϊόν συμφωνίας Ελλάδας, Τουρκίας και των κατοίκων της Κύπρου, εάν διασφαλιζόταν η κατοχύρωση στρατιωτικών βάσεων της στο νησί (Χριστοδουλίδης, 2009:118, 119).

Οι προτάσεις Φουτ χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για το επόμενο σχέδιο λύσης από τον Βρετανό πρωθυπουργό Μακμίλαν που ήταν το χειρότερο σχέδιο για την ελληνική πλευρά και οδήγησε στο συμβιβασμό της ανεξαρτησίας. Το σχέδιο που υποβλήθηκε τον Ιούνιο του 1958 προέβλεπε διατήρηση της βρετανικής κυριαρχίας για επτά χρόνια στην Κύπρο, συνεταιρισμό στη διοίκηση του νησιού από Ελλάδα και Τουρκία που θα διορίζαν κυβερνητικούς αντιπροσώπους ως βοηθούς του κυβερνήτη και διαχώριζε πλήρως τις δύο κοινότητες, ενώ για πρώτη φορά προβλέφθηκε και η δημιουργία δύο ξεχωριστών κοινοτικών βουλών. Μετά την επταετία προβλεπόταν είτε τριπλή συγκυριαρχία Βρετανίας, Ελλάδας, Τουρκίας, είτε Διχοτόμηση.

Η Ελλάδα απέρριψε το σχέδιο, αλλά η Βρετανία το εφήρμοσε μονομερώς και η Τουρκία απέστειλε κυβερνητικό αντιπρόσωπο στο νησί, ενώ οι Τουρκοκύπριοι που με την παρουσία πλέον της TMT και της Volkan άρχισαν τον Ιούνιο του 1958 επιθέσεις κατά των Ελληνοκυπρίων που οδήγησαν σε ευρείας κλίμακας επεισόδια για να καταδείξουν το ανέφικτο της συμβίωσης των δύο κοινοτήτων, προχώρησαν στο σχηματισμό της δικής τους κοινοτικής βουλής και στο χωρισμό των δήμων. Περισσότερο, όμως, από κάθε τι- και στοιχείο που συχνά αγνοείται-ο διορισμός την 1^η Οκτωβρίου 1958 του αντιπροσώπου της τουρκικής κυβέρνησης δημιούργησε μια εντελώς νέα πολιτική και νομική κατάσταση, αφού η τουρκική κρατική εξουσία είχε

πλέον επιστρέψει στην Κύπρο για πρώτη φορά μετά το 1878 (Χατζηβασιλείου, 1998:105, 106).

1.1.2 Ο πολιτικός συμβιβασμός της ανεξαρτησίας και ο διοικητικός διαχωρισμός

Η επιτακτική ανάγκη να σταματήσει η εφαρμογή του σχεδίου «συνεταιρισμού», ώθησε τον Μακάριο να διατυπώσει, κατά την περίφημη συνέντευξή του με τη βουλευτή του Εργατικού κόμματος Μπάρμπαρα Κάσλ, την πρόταση του για δεσμευμένη ανεξαρτησία, για πρώτη φορά επίσημα και για πρώτη φορά εγγυημένη στο διηνεκές (Χατζηβασιλείου, 1998:109).

Τα πράγματα είχαν πάρει πιο νωρίς το δρόμο προς την ανεξαρτησία και το σχέδιο Μακμίλαν ήρθε να την επιβάλει ως λύση ανάγκης και συμβιβασμού μπροστά στον κίνδυνο της Διχοτόμησης. Το 1957 ήταν έτος καμπής: Οι Βρετανοί μετά την αποτυχία τους στο Σουέζ επανεκτίμησαν τις στρατηγικές ανάγκες τους στην Ανατολική Μεσόγειο και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διατήρηση όλης της Κύπρου δεν ήταν αναγκαία, αλλά θα αρκούσαν ορισμένες βάσεις. Οι Αμερικάνοι αν και εξακολουθούσαν να αντιδρούν έντονα στις ελληνικές προσπάθειες στον ΟΗΕ προσπαθούσαν να προωθήσουν την ιδέα της εγγυημένης από τις ενδιαφερόμενες δυνάμεις ανεξαρτησίας. Η λύση αυτή είχε το πλεονέκτημα ότι παραμέριζε τις αμοιβαία αποκλειόμενες λύσεις της Ένωσης και της Διχοτόμησης. Ταυτόχρονα το νησί παρέμενε υπό τον έλεγχο κρατών-μελών του ΝΑΤΟ. Η διαπραγματεύση, όμως, στη βάση αυτή έγινε δυνατή μόνο στο τέλος του 1958, αφού ο Μακάριος είχε πρώτα αποδεχθεί την ιδέα της ανεξαρτησίας φοβούμενος-όπως άλλωστε και η Αθήνα- την τριπλή συγκυριαρχία του σχεδίου Μακμίλαν και η Άγκυρα εγκατέλειψε την ιδέα της Διχοτόμησης πιστεύοντας ότι θα μπορούσε να εξασφαλίσει μια καλή λύση για τα συμφέροντά της (Ριζάς, 2000:16, 17).

Η ανεξαρτησία που ήταν ένας πολιτικός συμβιβασμός των δύο μερών επικυρώθηκε με τις συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου που «γέννησαν» ένα μοναδικό στην ιστορία ανεξάρτητο κράτος που επί της ουσίας ήταν δεσμευμένο από τις εγγυήτριες δυνάμεις Βρετανία, Ελλάδα και Τουρκία και διοικητικά διχοτομημένο. Στη Ζυρίχη στις 11 Φεβρουαρίου 1959 Ελλάδα και Τουρκία συμφώνησαν στη δομή του νέου κράτους και η συμφωνία τους επικυρώθηκε από τη Βρετανία και τους εκπροσώπους των δύο κοινοτήτων του νησιού (Μακάριος, Κιουτσούκ) στο Λονδίνο στις 19 Φεβρουαρίου 1959. Η Κύπρος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος στις 16 Αυγούστου 1960.

Όσο αφορά την ουσία της συμφωνίας, αποτελούσε ένα γενικό συμβιβασμό. Κανένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν πέτυχε ολοκληρωτική νίκη. Οι Βρετανοί εγκατέλειψαν την κυριαρχία τους. Οι Έλληνες και οι Τούρκοι θυσίασαν την Ένωση και τη Διχοτόμηση αντιστοίχως. Με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου η εδαφική διχοτόμηση αποκλείστηκε, αλλά οι Τούρκοι πέτυχαν σε μεγάλο βαθμό διοικητική διχοτόμηση. Και πράγματι οι δύο συνθήκες τοποθετούσαν τις δύο κοινότητες σχεδόν πάνω σε ίσους όρους, ενώ παράλληλα παραχωρήθηκαν στην Τουρκία δικαιώματα και συμφέροντα στην Κύπρο (Ιεροδιακόνου, 1975:318, 341)

Οι συμφωνίες ίδρυσαν ένα τύποις ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ανταποκρινόταν στην έννοια της κυρίαρχης ισότητας των κρατών, της αυτοδιάθεσης των λαών και της ισότητας των δικαιωμάτων, όπως τα θέλει ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ. Κείμενα όπως η Συνθήκη Εγγύησης και Συμμαχίας περιέσφιγγαν τη νεοσύστατη πολιτεία σε ένα κλοιό που απέκλειε οποιαδήποτε ελεύθερη εκδήλωση εσωτερικής συνταγματικής πολιτικής, αφού το δοτό σύνταγμα, μη επιδεκτικό τροποποιήσεων, θα έπρεπε κατά τις συμφωνίες να είναι απαρασάλευτο (Τενεκίδης, 1988:21,23).

Οι συνθήκες που εξίσωσαν την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία του 78% με την τουρκοκυπριακή μειονότητα του 18%, και επικρίθηκαν έντονα σε Ελλάδα και Κύπρο, προέβλεπαν ενιαίο και όχι ομόσπονδο κράτος όπως επιθυμούσε από τότε η Τουρκία. Καθόριζαν ακόμη τις γενικές αρχές του νέου κράτους και τα δικαιώματα της κάθε κοινότητας όσον αφορά στο κράτος και τη διακυβέρνηση (αναλογία Ελλήνων-Τούρκων 70:30 στη βουλή και το δημόσιο και 60:40 στη αστυνομία και το στρατό), προέβλεπαν χωριστές κοινοτικές βουλές και διχοτόμηση των δήμων πλην Κερύνειας. Ο πρόεδρος ήταν Ελληνοκύπριος και ο αντιπρόεδρος Τουρκοκύπριος, με δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) ο καθένας και εκλέγονταν (ο καθένας) από την κοινότητά του, ενώ το ίδιο συνέβαινε και τον Έλληνα πρόεδρο και τον Τούρκο αντιπρόεδρο της βουλής.

Στις συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου περιλαμβανόταν και οι συνθήκες Συμμαχίας, Εγγύησης και Εγκαθίδρυσης, καθώς και η συνθήκη του νέου συντάγματος που καθορίστηκε αργότερα. Στηρίχθηκε και σε σημεία των βρετανικών σχεδίων λύσης, απαγορευόταν να αλλάξει και προέβλεπε το διαχωρισμό των κατοίκων του και μια σαφή διοικητική διχοτόμηση. Ήταν ένα σύνταγμα που προερχόταν κυρίως από εξωτερικές ανάγκες και όχι από τις πολιτικές και κοινωνικές ανάγκες της κυπριακής

κοινωνίας και για αυτό ήταν άκαμπτο και δύσκολο να δουλέψει (Hatzivassiliou, 2002:95).

Το συνταγματικό κείμενο του 1960 δεν συμπύκνωσε τους συσχετισμούς που προέκυπταν από τη λειτουργία και τις αντιθέσεις της κυπριακής κοινωνίας, αλλά ήταν προϊόν ενός διεθνούς διακανονισμού. Ήταν η συμπύκνωση ενός συσχετισμού δυνάμεων, ένα διεθνοπολιτικό δημιούργημα. Το κυπριακό σύνταγμα του 1960 είναι το πιο αυστηρό ευρωπαϊκό σύνταγμα που προέβλεπε τον πιο εκτεταμένο και λεπτομερή «σκληρό πυρήνα» μη υποκείμενων σε αναθεώρηση διατάξεων. Το Σύνταγμα του 1960 ήταν βασισμένο στην αρχή του δυαδισμού, στην αρχή των δύο κοινοτήτων και το τεράστιο πρόβλημα που είχε προκαλέσει η αποδοχή της αρχής αυτής είναι το γεγονός πως η κάμψη της λαϊκής κυριαρχίας εκδηλωνόταν στο επίπεδο της εκτελεστικής εξουσίας (Βενιζέλος, 1990:105, 106, 107)

Η Συνθήκη Εγγυήσεων μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Βρετανίας και Κύπρου, προέβλεπε στάθμευση στρατιωτικών δυνάμεων των δύο εγγυητριών χωρών Ελλάδας και Τουρκίας (950 και 650 ανδρών αντίστοιχα), αλλά και δύο κυρίαρχες βάσεις της Βρετανίας που αντιστοιχούσαν στο 2,7% του εδάφους του νησιού. Οι ίδιες οι συνθήκες ήταν τελικά αυτές που έδωσαν την αφορμή και για την τουρκική εισβολή.

Τα πραγματικά μειονεκτήματα στις συνθήκες κανένας σχεδόν δεν τα επεσήμανε ποτέ ή τουλάχιστον κανένας δεν τα στάθμισε στην πραγματική τους αξία. Ήταν ένα σφάλμα στην πρώτη συμφωνία, κατά τον καθορισμό των γενικών γραμμών της νέας πολιτείας και μια ασάφεια στη δεύτερη στο θέμα της εγγυήσεως. Το σφάλμα ήταν βαρύ. Πολύ αργότερα από τις συμφωνίες ειπώθηκε ότι η δεύτερη παράγραφος έδινε το δικαίωμα στην Τουρκία να κάνει μονομερώς στρατιωτική παρέμβαση στην Κύπρο. Ειπώθηκε, μάλιστα, ότι βάσει αυτής της διατάξεως η Τουρκία κινήθηκε το 1964, το 1967 και το 1974. Η στρατιωτική ενέργεια ήταν κάτι τόσο σοβαρό, ώστε αν αυτή είχε συμφωνηθεί και μάλιστα για να γίνει μονομερώς, έπρεπε να είχε ειδικά μνημονευθεί (Αβέρωφ-Τοσίτσας, 1982:238, 239, 241, 242, 243).

1.1.3 Κατάρρευση των συμφωνιών, εμπλοκή του ΟΗΕ και προβολή της διπλής Ένωσης

Ο κοινός βίος των δύο κοινοτήτων και η κοινή διοίκηση του κράτους, διήρκεσε μόλις τρία χρόνια (1960-63). Αυτή η τριετία που πιθανώς ήταν μία ευκαιρία επίλυσης του Κυπριακού από τους ίδιους τους Κύπριους, κατέληξε ουσιαστικά στην πρώτη διχοτόμηση του νησιού.

Στις δύο κοινότητες υπήρχαν πολιτικές δυνάμεις δυσαρεστημένες με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου που ξεσήκωναν το λαό και πίεζαν τις ηγεσίες τους να δημιουργήσουν ευκαιρίες ή να εκμεταλλευτούν τα λάθη της άλλης πλευράς με σκοπό την επιστροφή στις πολιτικές της Ένωσης ή της Διχοτόμησης. Ο Μακάριος ως αρχηγός ενός δικοινοτικού κράτους στην Κύπρο, είχε αποφασίσει να προχωρήσει βήμα, βήμα στη μονομερή κατάργηση των δικαιωμάτων που είχαν δοθεί στην τουρκική κοινότητα από τις συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου, χρησιμοποιώντας πρόωρα την πρόφαση της μη λειτουργικότητας ορισμένων προνοιών του συντάγματος, αρνούμενος να δεχθεί πρακτικές λύσεις που δεν έφθαναν στη συνταγματική αναθεώρηση. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία αν και αναγνώριζε ότι ορισμένες πρόνοιες του συντάγματος ήταν δύσκολο να εφαρμοσθούν, χρησιμοποίησε σαν πρόφαση του δικαιολογημένου φόβου της ότι ο Μακάριος σκόπευσε να πιέσει βήμα-βήμα για παραπέρα αναθεωρήσεις. Έτσι χαράχθηκε μια πορεία σύγκρουσης και οι δύο κοινότητες αποφάσισαν να κρατήσουν την πορεία τους αν και ήταν φανερό ότι οδηγούσε σε μετωπική σύγκρουση. Και οι δύο κοινότητες δημιούργησαν παραστρατιωτικές ομάδες επειδή η μία δήθεν φοβόταν επίθεση από την άλλη, ενώ στην πραγματικότητα σκοπός τους ήταν η προώθηση των δικών τους στόχων. Ο πρόεδρος Μακάριος και ο αντιπρόεδρος Κιουτσούκ γνώριζαν την ανάπτυξη των παραστρατιωτικών δυνάμεων, αλλά δεν έκαναν τίποτα για να εμποδίσουν τη δημιουργία τους (Κληρίδης, 1988:350, 351).

Η αφορμή για τη ρήξη δόθηκε όταν ο Μακάριος απέστειλε στον αντιπρόεδρο Φαζίλ Κιουτσούκ στις 30 Νοεμβρίου 1963 μνημόνιο με 13 σημεία για την αναθεώρηση του Συντάγματος, ζητώντας: Την κατάργηση της χωριστής πλειοψηφίας για την ψήφιση των νόμων, την κατάργηση του δικαιώματος αρνησικυρίας του προέδρου και του αντιπροέδρου, την αναπλήρωση του προέδρου σε περίπτωση αδυναμίας να ασκήσει τα καθήκοντά του από τον αντιπρόεδρο, όπως και με τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο της βουλής, των οποίων η εκλογή ζητούσε να γίνεται από το σύνολο των βουλευτών και όχι μόνο από τους ομοεθνείς βουλευτές του καθενός, την ενοποίηση των δημοτικών συμβουλίων και της δικαιοσύνης, την κατάργηση του διαχωρισμού αστυνομίας και χωροφυλακής και τον καθορισμό της αριθμητικής δυνάμεως του στρατού και της αστυνομίας, την τροποποίηση της αναλογίας της συμμετοχής Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στο δημόσιο και στα σώματα ασφαλείας με βάση τον πραγματικό αριθμό του πληθυσμού τους, τον περιορισμό των μελών από 10

σε 5 της Επιτροπής Δημόσιας Υπηρεσίας και τη λήψη των αποφάσεων αυτής με απλή πλειοψηφία και την κατάργηση της ελληνικής κοινοτικής συνέλευσης.

Η απάντηση Αγκύρας και Κιουτσούκ ήταν αρνητική. Τα ξημερώματα της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1963 ξέσπασαν στη Λευκωσία βίαια επεισόδια μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων με αφορμή έλεγχο που επιχείρησε να κάνει ελληνοκυπριακή αστυνομική περίπολος σε Τουρκοκυπρίους. Τα επεισόδια κορυφώθηκαν με βιαιότητες και νεκρούς και από τις δύο πλευρές. Στις 29 Δεκεμβρίου 1963 υπογράφηκε συμφωνία κατάπαυσης των εχθροπραξιών και στις 30 Δεκεμβρίου η Λευκωσία χωρίστηκε σε ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή με τη χάραξη της διαχωριστικής γραμμής που ονομάστηκε «Πράσινη Γραμμή» λόγω του ότι ο τότε διοικητής των βρετανικών δυνάμεων στην Κύπρο στρατηγός Γιανγκ που είχε και την ιδέα, τη χάραξε με πράσινο μολύβι στον χάρτη. Επρόκειτο για την πρώτη διχοτόμηση της νήσου.

Από τις 16 Αυγούστου 1960 έως και τις Δεκεμβρίου 1963 που λειτούργησε το ενιαίο κράτος και οι δύο κοινότητες δεν υλοποίησαν τις προϋποθέσεις της πολιτικής κοινωνικοποίησης που απαιτούνταν για μια εθνική οικοδόμηση. Τραβούσαν προς αντίθετες κατευθύνσεις, δηλαδή την Ένωση ή τη Διχοτόμηση. Οι χωριστικές διατάξεις του συντάγματος δεν βοήθησαν, αλλά δεν ήταν η κύρια αιτία της πτώσης της δημοκρατίας. Εκείνο που χρειαζόταν πραγματικά σε αυτά τα τρία χρόνια ανεξαρτησίας θα ήταν μια προσπάθεια αλληλοκατανόησης, μεγαλύτερης φιλικότητας και όχι αναστάτωσης με την παραμικρή αιτία. Η ελληνική επιμονή στην Ένωση ή την κυριαρχία της πλειοψηφίας και η τουρκική αντίδραση του χωρισμού των κοινοτήτων ή της απόλυτης ισότητας στη μοιρασιά της εξουσίας υπήρξαν οι ρίζες του κυπριακού προβλήματος (Οζκιούρ, 2000:270, 271).

Οι Τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από τα όργανα του κράτους και αποσύρθηκαν σε θύλακες συρρικνώνοντας την παρουσία τους στο περίπου 5% του εδάφους του νησιού. Ο Μακάριος προσέφυγε στον ΟΗΕ που στις 4 Μαρτίου 1964 με το 186/1964 με ομόφωνο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας και παρά την απόσυρση των Τουρκοκυπρίων από το κράτος και την αμιγώς ελληνοκυπριακή διοίκηση που συνεπάγετο τη μη τήρηση του συντάγματος, αναγνώρισε την ελληνοκυπριακή διοίκηση ως τη νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, από την οποία ζήτησε την τήρηση της τάξης και την άδεια για αποστολή ειρηνευτικής δύναμης στο νησί.

Οι ΗΠΑ που πλέον είχαν αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο και στην περιοχή, ανησυχούσαν λόγω του διεθνών επιπτώσεων του Κυπριακού και της εκμετάλλευσής του από την ΕΣΣΔ με την οποία έκανε βήματα προσέγγισης ο Μακάριος και ανέλαβαν πρωτοβουλίες. Έτσι, ο ειδικός διαμεσολαβητής τους Ντιν Ατσεσον κατέθεσε ένα σχέδιο λύσης (σειρά σχεδίων) που έφερε το όνομά του το καλοκαίρι του 1964 που έμεινε γνωστό ως σχέδιο «διπλής Ένωσης» και προέβλεπε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα με αντάλλαγμα τουρκική βάση της χερσονήσου της Καρπασίας και περιορισμένη αυτοδιοίκηση με τη μορφή καντονιών στους Τουρκοκυπρίους στην περιοχή που θα ενωνόταν με την Ελλάδα. Σε κάποια φάση των διαπραγματεύσεων προτάθηκε στην Τουρκία αντί της Καρπασίας το Καστελόριζο, αλλά αυτή ζήτησε και μέρος του ελληνικού εδάφους στη Θράκη και η Ελλάδα αρνήθηκε. Ο Έλληνας πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου δέχθηκε τελικά το Β' σχέδιο Ατσεσον που προέβλεπε Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και εκμίσθωση για 50 χρόνια από την Τουρκία της Καρπασίας. Το σχέδιο ναυάγησε, διότι δεν το δέχθηκε ο Μακάριος, ο οποίος ίσως πράγματι θεωρούσε τη λύση καλυμμένη «διπλή Έωση», όπως ισχυρίστηκε, ειδικά μιας και ερχόταν από τις ΗΠΑ που τις θεωρούσε εχθρικές προς αυτόν. Μάλλον, όμως, έπαιξε ρόλο και το προφανές, ότι το σχέδιο Ατσεσον σήμαινε κατάργηση του κυπριακού κράτους και βέβαια του ηγέτη του (Ηρακλείδης, 2006:104).

1.1.4 Εισβολή και γεωγραφικός διαχωρισμός

Η ελληνική κυβέρνηση στο μεταξύ είχε στείλει στο νησί το καλοκαίρι του 1964 μια ελληνική μεραρχία, ενώ στην Κύπρο επέστρεψε και ο Γρίβας ως διοικητής των ελληνικών δυνάμεων. Η αιματηρή σύγκρουση μεταξύ της Εθνικής Φρουράς και Τουρκοκυπρίων στο χωριό Κοφίνου στις 15 Νοεμβρίου 1967, ήταν η αφορμή απόσυρσης της ελληνικής μεραρχίας από τη χούντα που πλέον κυβερνούσε στην Ελλάδα.

Συνέπεια των επεισοδίων στην Κοφίνου, των τεταμένων σχέσεων Αθήνας και Λευκωσίας και του κινδύνου που ενείχε η ανακήρυξη της «Προσωρινής Τουρκικής Διοίκησης της Κύπρου» στις 29 Δεκεμβρίου 1967, ο Μακάριος προχώρησε στις 12 Ιανουαρίου 1968 στην ιστορική του δήλωση περί ευκταίου και εφικτού τονίζοντας ότι: «Αν και η Ένωση είναι στόχος ευκταίος, δεν είναι πια εφικτός. Οι Κύπριοι πρέπει να το καταλάβουν αυτό και να συνεχίσουν να αγωνίζονται για την πραγματοποιήσιμη λύση που είναι η ανεξαρτησία της Κύπρου» (Χριστοδουλίδης, 2009:183).

Μετά τη δήλωση αυτή, ξεκίνησαν στις 24 Ιουνίου 1968 Διακοινοτικές Συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ που διεξήχθησαν σε τέσσερις γύρους μέχρι τις 21 Σεπτεμβρίου 1970 και ενώ αρχικά οι Τουρκοκύπριοι είχαν αποδεχθεί πολλά από τα 13 σημεία τροποποίησης του Συντάγματος που είχε προτείνει το 1963 ο Μακάριος, έκαναν στροφή προβάλλοντας απαιτήσεις κυρίως στις εξουσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης που ουσιαστικά οδηγούσαν σε ομοσπονδία. Τη λύση της ομοσπονδίας υποστήριζε και ο νέος πρωθυπουργός της Τουρκίας την περίοδο εκείνη Μπουλέντ Ετσεβίτ, ο οποίος αναφερόμενος στο πρόβλημα της Κύπρου είχε υποστηρίξει την ίδρυση ομοσπονδιακού κράτους, μια δήλωση που εκείνη τη στιγμή όχι μόνο υπονόμει τις συνομιλίες, αλλά έδειχνε και τους πραγματικούς στόχους της Τουρκίας (Polyvios, 1975:109).

Τον Μάιο του 1974 καταβλήθηκε μια νέα προσπάθεια για την αναζωογόνηση και επιτυχία των συνομιλιών. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας φάσης οι δύο πλευρές κάνοντας αμοιβαίες υποχωρήσεις στο θέμα της εποπτείας της τοπικής αυτοδιοίκησης είχαν σχεδόν φθάσει σε συμφωνία και σε αυτόν τον τομέα. Έτσι η προοπτική μιας τελικής συμφωνίας άρχισε να εμφανίζεται σαν ένα ρεαλιστικό ενδεχόμενο. Ήταν, όμως, πολύ αργά. Η εσωτερική πολιτική ένταση στην Κύπρο, η επέμβαση Ελλάδας και Τουρκίας και η αντίδραση των Ελλήνων αξιωματικών που υλοποιούσαν την πολιτική της χούντας στην Κύπρο, υπονόμεισαν ολόκληρο το οικοδόμημα των ενδοκυπριακών συνομιλιών (Κρανιδιώτης, 1984:224, 225).

Στις 15 Ιουλίου 1974 εκδηλώθηκε πραξικόπημα και απόπειρα δολοφονίας εναντίον του Μακαρίου από την ΕΟΚΑ Β' που ελεγχόταν από τον Ιωαννίδη που ηγείτο της χούντας των Αθηνών. Η Τουρκία βρήκε την αφορμή που ζητούσε και στις 20 Ιουλίου 1974 εισέβαλε στην Κύπρο με τον Αττίλα Ι καταλαμβάνοντας το 7% του εδάφους της Κύπρου. Πριν τη δεύτερη εισβολή, έγινε στη Γενεύη (8-13 Αυγούστου) πενταμερής διάσκεψη, στην οποία η Τουρκία επέμενε στη λύση της ομοσπονδίας ζητώντας το 34% του εδάφους και άμεση απάντηση από τον προσωρινό πρόεδρο Γλαύκο Κληρίδη και τον Γιώργο Μαύρο, ΥΠΕΞ της ελλαδικής κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Κωνσταντίνου Καραμανλή που είχε αναλάβει την εξουσία μετά την πτώση της χούντας. Οι Έλληνες αποχώρησαν από τις συνομιλίες και η Τουρκία εξαπέλυσε στις 15 Αυγούστου 1974 νέα επίθεση με τον Αττίλα ΙΙ, καταλαμβάνοντας το 36,2% του εδάφους του νησιού.

Η εισβολή του 1974 ήρθε να επιλύσει δια της βίας το πρόβλημα της έλλειψης κατάλληλου γεωγραφικού υποβάθρου, που θα συνέβαλε στην όσο το δυνατόν

ομαλότερη υλοποίηση των σχεδίων της Αγκύρας και να δημιουργήσει εκείνες τις πραγματικότητες επί του εδάφους (διαχωρίζοντας την Κύπρο γεωγραφικά στα δύο και προκαλώντας τον εκτοπισμό δεκάδων χιλιάδων προσφύγων από τα σπίτια τους και την αναγκαστική μετακίνηση των Τουρκοκυπρίων) που θα φέρουν πιο κοντά την Άγκυρα στην υλοποίηση του απώτερου στόχου. Οι προσπάθειες για τη δημιουργία στην Κύπρο εθνικά ομοιογενών περιοχών έχουν ως αφετηρία τους, σε οργανωμένη βάση, το 1963, όταν με αφορμή τις διακοινοτικές ταραχές πολλοί Τουρκοκύπριοι θα οδηγηθούν σε θύλακες. Το οργανωμένο σύστημα της αυτοαπομόνωσης θα ενισχυθεί περαιτέρω τόσο από το, καθόλου τυχαίο, γεγονός της αποχώρησης των Τουρκοκυπρίων αξιωματούχων από την κυβέρνηση και τη βουλή (Χριστοδουλίδης, 2009:248, 249).

Όπως σημειώνει ο καθηγητής Dieter Oberdofner, αυτή ήταν και η πρώτη εθνοκάθαρση, καθώς και η πρώτη στρατιωτική εισβολή μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι γνωστό πως από το 1957, με εντολή της τουρκικής κυβέρνησης υπό τον Αντνάν Μεντερές, εκπονήθηκε το σχέδιο του συνταγματολόγου Νιχάτ Ερίμ, το οποίο επιχειρήθηκε να εφαρμοστεί το 1963-64 κατά της διάρκειας της τουρκοκυπριακής ανταρσίας μετά τη γνωστή αποτρεπτική παρέμβαση Αμερικανών και Σοβιετικών. Η πλήρης υλοποίηση του διχοτομικού αυτού τουρκικού σχεδίου επετεύχθη τελικά με αφορμή το πραξικόπημα της ελληνικής χούντας στην Κύπρο εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης του αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Εν των μεταξύ τόσο η Τουρκία, όσο και η Βρετανία και οι ΗΠΑ σχεδίαζαν και επιχειρούσαν με επιμονή, σταθερότητα και συνέπεια την επίτευξη της διχοτόμησης ως τελικής λύσης του Κυπριακού. Είναι πασιφανές και τεκμηριωμένο από πρωτογενείς έρευνες αρχείων των εμπλεκόμενων μεγάλων δυνάμεων –ΗΠΑ και Βρετανίας- το γεγονός της ανάπτυξης διεθνούς συνωμοσίας των δυνάμεων αυτών από τη δεκαετία του '50 και εντεύθεν για τον έλεγχο και την κηδεμόνευση του χώρου της Κύπρου. Σε αυτές προστέθηκε καθ' οδόν και η Τουρκία ως κατ' αρχήν υποβοηθητικός παράγοντας που με την εισβολή του 1974 και τον στρατιωτικοπολιτικό έλεγχο του βορείου τμήματος της Κύπρου επιχειρεί να αναπτυχθεί γεωστρατηγικά και με μια σχετική αυτοτέλεια στην περιοχή, να προβάλει δηλαδή τα δικά της εθνικά συμφέροντα και φιλοδοξίες περιφερειακής δύναμης (Γιαλλουρίδης, 2002: 11, 12).

1.2 Από την εισβολή στο Ελσίνκι και το σχέδιο Ανάν. Η ομοσπονδία και η συνομοσπονδία στο προσκήνιο

1.2.1 Τα νέα δεδομένα και η αποδοχή της ομοσπονδίας-συνομοσπονδίας

Όλες οι προσπάθειες επίλυσης και η πορεία του Κυπριακού μετά την εισβολή είχαν ως βάση τα νέα δεδομένα που αυτή δημιούργησε και το γεωγραφικό διαχωρισμό που διά της βίας επέβαλλε στο νησί. Η τουρκική εισβολή ανέτρεψε όχι μόνο το ισοζύγιο δυνάμεων στην Κύπρο, αλλά ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και γενικότερα το ισοζύγιο δυνάμεων στη νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο (Ευρυβιάδης, 2000:71).

Αμέσως μετά το 1974 πρωτεύων σκοπός της τουρκικής πλευράς ήταν η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών που θα οδηγούσαν στη de jure αποδοχή διχοτομήσεως του νησιού. Προς αυτό το σκοπό προχώρησε σε ολοκλήρωση της μετακινήσεως του τουρκοκυπριακού πληθυσμού στις κατεχόμενες περιοχές για να υπάρξει εδαφική συνέχεια που θα έδινε τη δυνατότητα ομοσπονδιακής διαρθρώσεως του κράτους ή και Διχοτομήσεως. Εκδίωξη των εναπομεινάντων Ελληνοκυπρίων από τις κατεχόμενες περιοχές. Μεταφορά Τούρκων εποίκων στο νησί που άλλαζε τα δημογραφικά δεδομένα υπέρ της πληθυσμιακά μειονεκτούσας τουρκοκυπριακής πλευράς. Δημιουργία δομών μεταξύ της τουρκοκυπριακής κοινότητας που θα προσέφεραν σταδιακά νομιμότητα στις πράξεις της (Συρίγος, 2005:59, 60).

Επόμενη ενέργεια ήταν η ανακήρυξη του «Τουρκικού Ομόσπονδου Κράτους της Κύπρου» στις 13 Φεβρουαρίου 1975 που έφτιαξε νέο, δικό του σύνταγμα και δεν αναγνώριζε πια εκείνο του 1960 και στη συνέχεια η ανακήρυξη της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» στις 15 Νοεμβρίου 1985 που αναγνωρίζει μόνο η Τουρκία.

Στις 19 Δεκεμβρίου 1974 οι Κληρίδης-Ντεκτάς συμφωνούν στην επανέναρξη των συνομιλιών ανάμεσα στις δύο κοινότητες που θα γίνουν την περίοδο 1975-76 σε Λευκωσία, Βιέννη και Νέα Υόρκη χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Η ομοσπονδία που είχε αρχίσει να προβάλλεται ως λύση από την τουρκική πλευρά και πριν την εισβολή, είναι πλέον ο στόχος, αλλά είναι μια ομοσπονδία που όπως την εννοούν οι Τούρκοι είναι επί της ουσίας συνομοσπονδία. Δεν ήταν λίγες οι φορές που και η τουρκική πλευρά ομολόγησε ότι οι προτάσεις της δεν οδηγούν σε ομοσπονδία, αλλά σε συνομοσπονδία (Λυγερός, 1993:69).

Η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στα δύο είναι ότι η ομοσπονδία αναφέρεται στον εσωτερικό τρόπο οργάνωσης ενός κράτους, ενώ η συνομοσπονδία αναφέρεται σε μια

μορφή διεθνούς οργανώσεως μεταξύ κυρίαρχων κρατών. Ουσιαστικά η συνομοσπονδία αντικαθιστούσε λεκτικά τον όρο «διχοτόμηση» (Συρίγος, 2005:75). Μετά τις δύο συναντήσεις Μακάριου- Ντεκτάς στις 27 Ιανουαρίου και στις 12 Φεβρουαρίου 1977 από τις οποίες προέκυψε η Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου, η ελληνοκυπριακή πλευρά αποδέχθηκε και αυτή την ομοσπονδία ως βάση λύσης του Κυπριακού και μάλιστα στη συμφωνία γινόταν λόγος για «διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία». Με τις πρόνοιες της Πρώτης Συμφωνίας Υψηλού Επιπέδου, η ελληνοκυπριακή πλευρά θα προβεί στην οδυνηρότερη ίσως υποχώρηση της ιστορίας της σε σχέση με τη λύση του Κυπριακού, ενώ από την άλλη, η τουρκική πλευρά θα βρεθεί πολύ κοντά στην επίτευξη του στόχου της όπως τον είχε οριοθετήσει από τη δεκαετία του '50 και με τόση επιμονή και υπομονή είχε επιδιώξει (Χριστοδουλίδης, 2009:207).

Οι κατευθυντήριες γραμμές της συμφωνίας του 1977 επιβεβαιώθηκαν στις 19 Μαΐου 1979 στη συνάντηση του Ντεκτάς με το νέο πρόεδρο της Κύπρου Σπύρου Κυπριανού και πλέον οι δύο πλευρές, αλλά και ο ΟΗΕ και η διεθνής κοινότητα άρχισαν να συζητούν πάνω στη λύση της «διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας», που για την ελληνική πλευρά σήμαινε δύο περιφέρειες με περιορισμένα δικαιώματα, ενώ για την τουρκική πλευρά σήμαινε την ύπαρξη δύο ομόσπονδων και απολύτως κυρίαρχων κρατών. Το κρίσιμο, όμως, ήταν ότι γινόταν αποδεκτός ο εδαφικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων στο μελλοντικό κράτος. Η κάθε κοινότητα θα είχε τη ζώνη της η οποία θα λειτουργούσε ως ένα οιονεί έθνος-κράτος μέσα στην ομοσπονδία. Η αποδοχή της δικοινοτικής ομοσπονδίας που αργότερα έγινε και διζωνική και η εγκατάλειψη της διαρθρώσεως του κράτους στη βάση που προέβλεπαν οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου αποτέλεσαν μεγάλη υποχώρηση της ελληνικής πλευράς (Συρίγος, 2005:93,94).

1.2.2 Οι πρόδρομοι του σχεδίου Ανάν

Με βάση τα νέα δεδομένα και τις συμφωνίες των δύο κοινοτήτων για διζωνική-δικοινοτική ομοσπονδία, τον Νοέμβριο του 1978 υποβάλλεται το επόμενο σχέδιο λύσης για το Κυπριακό. Πρόκειται για το αμερικανοβρετανικοκαναδικό σχέδιο στο οποίο κλήθηκαν να συμμετάσχουν, αλλά τελικά δεν είχαν ενεργό ανάμειξη και η Γαλλία, Γερμανία που μαζί με τις ΗΠΑ, Βρετανία και Καναδά ήταν τα πέντε δυτικά μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Το σχέδιο που απερρίφθη επεξεργάστηκαν οι ΗΠΑ και η Βρετανία και το υπέβαλλαν μαζί με τον Καναδά και

προέβλεπε: Δικοινοτικό ομοσπονδιακό κράτος, στο οποίο η κάθε κοινότητα θα είχε τη δική της συνιστώσα περιοχή που θα διέθετε πλειοψηφία. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα διέθετε περιορισμένες αρμοδιότητες, ενώ σημαντικές αρμοδιότητες θα διέθεταν οι δύο κοινοτικές κυβερνήσεις, άνω και κάτω βουλή με ίσο αριθμό και πληθυσμιακή αναλογία αντίστοιχα, πρόεδρο και αντιπρόεδρο που δεν προσδιοριζόταν από ποια κοινότητα θα προερχόταν και συμμετοχή ξένου στο ανώτατο δικαστήριο (Καραμπόρνης, 2003:182, 183, 184).

Κατόπιν εκδηλώθηκαν δύο πρωτοβουλίες επίλυσης από τους Γ.Γ. του ΟΗΕ Χαβιέ Πέρεζ ντε Κουεγιάρ και Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι, πάνω στις οποίες στηρίχθηκε το σχέδιο Ανάν, σε βαθμό που αυτά τα δύο σχέδια ή Δέσμες Ιδεών όπως ονομάστηκαν, να θεωρούνται οι πρόδρομοι του. Στις 29 Μαρτίου 1986 ο τότε Γ.Γ. του ΟΗΕ Χαβιέ Πέρεζ ντε Κουεγιάρ κατέθεσε «Σχέδιο Πλαισίου Συμφωνίας για το Κυπριακό», το οποίο ανέφερε ότι στόχος ήταν μια δικοινοτική ομοσπονδία ως προς την πολιτειακή διάρθρωση, ακολουθώντας τα συμφωνηθέντα του 1977 και 1979. Δύο επαρχίες ή ομοσπονδιακά κράτη/πολιτείες θα συνιστούσαν την ομοσπονδία. Απαγορευόταν η μερική ή ολική ένωση με τρία κράτη και ακόμη προβλεπόταν: Η ομόσπονδη κυβέρνηση είχε αρμοδιότητα στα εξωτερικά θέματα, τα δημοσιονομικά, τις τηλεπικοινωνίες, τους φυσικούς πόρους, την ασφάλεια και την άμυνα και όσες αρμοδιότητες δεν είχαν ρητώς εκχωρηθεί σε αυτή, θα ανήκαν στις δύο επαρχίες/κράτη. Το κράτος θα διέθετε μία διεθνή προσωπικότητα και ενιαία ιθαγένεια και η νομοθετική εξουσία ήταν κατανεμημένη μεταξύ άνω Βουλής με ίσο αριθμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων και κάτω Βουλής με αναλογία 70 προς 30 υπέρ των Ελληνοκυπρίων, υπέρ των οποίων θα ίσχυε και το 7 προς 3 στο υπουργικό συμβούλιο. Ο πρόεδρος του κράτους θα ήταν Ελληνοκύπριος και ο αντιπρόεδρος Τουρκοκύπριος με δικαίωμα βέτο από κοινού ή χωριστά των νόμων της βουλής και των αποφάσεων του υπουργικού συμβουλίου. Στο Συνταγματικό Δικαστήριο επαναλαμβάνεται η πρόβλεψη για ξένο δικαστή, στην αντιμετώπιση κρίσεων προβλεπόταν μια επιτροπή συμφιλίωσης αποτελούμενη από τρεις Ελληνοκυπρίους και δύο Τουρκοκυπρίους στην οποία χρειαζόταν πλειοψηφία με τη συμμετοχή του ενός Τουρκοκύπριου. Στα εδαφικά όρια της κάθε επαρχίας προβλεπόταν ότι το έδαφος της τουρκοκυπριακής πολιτείας θα ανερχόταν σε ποσοστό 29%+ του εδάφους. Το «Πλαίσιο Συμφωνίας Κουεγιάρ» απορρίφθηκε από την κυπριακή κυβέρνηση, σε αντίθεση με τον Ντεκτάς που το αποδέχθηκε καταρχήν, λόγω της πρόβλεψης πλήρους πολιτικής ισοτιμίας και πρόβλεψης υπερεκπροσώπησης των

Τουρκοκυπρίων στα ομοσπονδιακά όργανα, επέκτασης της αρνησικυρίας σε όλα τα θέματα, απουσία ρητής αναφοράς στο θέμα της επιστροφής των προσφύγων στις οικίες τους που καθιστούσε απαγορευτική την επίλυση του εδαφικού και των ερωτηματικών για την αυτοτελή νομική προσωπικότητα της τουρκοκυπριακής επαρχίας/κράτους/πολιτείας (Συρίγος, 2005: 97, 98, 99, 100) .

Στις 25 Ιουλίου 1989 ο Περέζ ντε Κουεγιάρ επανήλθε με νέες προτάσεις υπό την ονομασία «Δέσμη Ιδεών». Το νέο αυτό σχέδιο βασιζόταν στο προηγούμενο του 1986 με διαφοροποίηση στα εξής σημεία: Οι δύο εδαφικές περιοχές αναφέρονταν μόνο ως κράτη ή πολιτείες και όχι εναλλακτικώς και ως επαρχίες. Σε κάθε κράτος/πολιτεία θα υπήρχε καθαρή πλειοψηφία της κυρίαρχης κοινότητας από πλευράς πληθυσμού και γαιοκτησίας. Η ασφάλεια στο εσωτερικό των δύο κρατών/πολιτειών προβλεπόταν ως εσωτερική αρμοδιότητα της κάθε πολιτείας. Η συνταγματική διάρθρωση της ομοσπονδίας θα γινόταν ύστερα από χωριστά δημοψηφίσματα. Τα δύο κράτη/πολιτείες είχαν παράλληλα με το ομοσπονδιακό κράτος το δικαίωμα να συνάπτουν συμφωνίες με ξένες κυβερνήσεις στους τομείς αρμοδιότητάς τους. Οι πρόεδροι της άνω και κάτω Βουλής δεν μπορούσαν να προέρχονται από την ίδια κοινότητα. Ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος δεν θα ήταν πλέον Ελληνοκύπριος και Τουρκοκύπριος αντιστοίχως, αλλά αρκούσε να προέρχονται από διαφορετική κοινότητα. Η εκλογή του αντιπροέδρου θα γινόταν με ψηφοφορία από ολόκληρο τον κυπριακό λαό, ενώ η εκλογή του αντιπροέδρου θα γινόταν μόνον από την αντίστοιχη κοινότητα στην οποία ανήκε. Το δικαίωμα αρνησικυρίας περιοριζόταν σε θέματα ασφάλειας, άμυνας, εξωτερικής πολιτικής, προϋπολογισμού, φορολογίας, μεταναστεύσεως και ιθαγένειας. Στο ανώτατο δικαστήριο προβλεπόταν η συμμετοχή μόνο Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων σε ίσους αριθμούς. Τα δικαιώματα εγκαταστάσεως και ιδιοκτησίας των μελών μιας κοινότητας στο έδαφος της άλλης μπορούσαν να ασκηθούν με ποσοτώσεις. Οι εδαφικές ανακατατάξεις θα είχαν ως στόχο να επιτρέψουν την επανεγκατάσταση μεγάλου αριθμού Ελληνοκυπρίων σε έδαφος που θα περνούσε στον έλεγχο της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Οι λοιποί Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι εκτοπισθέντες θα είχαν το δικαίωμα να επιλέξουν εάν επιθυμούν να επιστρέψουν σε περιοχές της άλλης κοινότητας. Η ομόσπονδη κυβέρνηση θα λάμβανε ειδικά μέτρα για να μειωθεί η οικονομική ανισότητα μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η «Δέσμη Ιδεών» προσπαθούσε να διατηρήσει ισορροπίες ανάμεσα στις προτάσεις των δύο πλευρών. Παρέμενε ζητούμενο, όμως, η ομαλή λειτουργία του κράτους και η αποφυγή αδιεξόδων όπως είχε συμβεί την περίοδο

1960-63. Επίσης, σοβαρά προβλήματα υπήρχαν ως προς την εφαρμογή των τριών ελευθεριών και ειδικότερα της εγκαταστάσεως και περιουσίας, ως προς το εδαφικό και την ασάφεια στην έκταση που θα επέστρεφαν οι Τούρκοι καθώς και ως προς το θέμα των εποίκων. Η κυπριακή κυβέρνηση το δέχθηκε ως βάση διαπραγματεύσεων, σε αντίθεση με την τουρκοκυπριακή ηγεσία που το απέρριψε (Συρίγος, 2005: 100, 101, 102, 103).

Τρία χρόνια μετά την κατάθεση του δεύτερου σχεδίου του Χαβιέ Περέζ ντε Κουεγιάρ, στις 21 Αυγούστου 1992, εκδηλώθηκε πρωτοβουλία από το νέο Γ.Γ. του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι, ο οποίος κατέθεσε σχέδιο λύσης του Κυπριακού με την ονομασία «Δέσμη Ιδεών Γκάλι». Οι ιδέες Γκάλι υπήρξαν ουσιαστικά ο προπομπός των προσπαθειών για την κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (Ευρυβιάδης, 2000:73).

Ήταν το τελευταίο κείμενο για την επίλυση του Κυπριακού που κατατέθηκε από τα Η.Ε. πριν το σχέδιο Ανάν. Εμφάνιζε και αυτό την αποσπασματικότητα και ρευστότητα που είχαν και τα προηγούμενα κείμενα του ΟΗΕ και βασικός του άξονας παρέμενε η ομοσπονδία που θα βασιζόταν στις δύο κοινότητες ως προς τη συνταγματική διάρθρωση και θα αποτελείτο από δύο εδαφικές ζώνες. Τα στοιχεία που πρέπει να επισημανθούν από αυτό το σχέδιο είναι: Η πολιτική ισότητα των δύο κοινοτήτων παρέμενε ουσιώδες στοιχείο του διακανονισμού. Η πολιτική κυριαρχία της ομοσπονδίας θα προερχόταν ισότιμα από ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα. Επαναλαμβανόταν η παλαιότερη πρόβλεψη ότι οι εξουσίες που δεν είχαν ανατεθεί ρητώς στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα ασκούνταν από τα δύο κράτη/πολιτείες. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση είχε αρμοδιότητες σε εξωτερικές υποθέσεις, κεντρική τράπεζα, τελωνεία, μετανάστευση και ιθαγένεια, ομοσπονδιακά δικαστήρια και δημόσιες υπηρεσίες, συντονισμός σε τουριστικά, περιβαλλοντικά και βιομηχανικά θέματα. Κάθε ομόσπονδο κράτος/πολιτεία θα διοικείτο από μία κοινότητα, αυτό ουσιαστικά υποκαθιστούσε την παλαιότερη πρόβλεψη ότι σε κάθε κράτος/πολιτεία θα υπήρχε καθαρή πλειοψηφία της κυρίαρχης κοινότητας. Στην άνω και κάτω βουλή παρέμενε το 50:50 και το 70:30 και για την απαρτία και την ψήφιση των νόμων απαιτούνταν χωριστές πλειοψηφίες για την κάθε κοινότητα. Το ομοσπονδιακό κράτος θα είχε μία κυριαρχία και μία διεθνή προσωπικότητα. Ταυτοχρόνως, όμως, επιβεβαιωνόταν η πρόβλεψη στα σχέδια Κουεγιάρ περί δικαιώματος των δύο πολιτειών να συνάπτουν συμφωνίες με ξένες κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς στους τομείς αρμοδιότητάς τους και αυτό ήταν ένα στοιχείο

που δημιουργούσε προβληματισμό σε σχέση με τη διεθνή προσωπικότητά τους. Υπήρχε πρόεδρος και αντιπρόεδρος με δικαίωμα βέτο και προβλεπόταν ίσος αριθμός ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων δικαστών στο ανώτατο δικαστήριο. Η ελευθερία διακινήσεως εξασφαλιζόταν χωρίς περιορισμούς, αλλά δεν συνέβαινε το ίδιο και με της εγκαταστάσεως και της ιδιοκτησίας, οι οποίες εφαρμοζόντουσαν σε συνδυασμό με τη συμφωνία του 1977 που προέβλεπε να ληφθούν υπόψη «ορισμένες δυσκολίες που μπορούσαν να προκύψουν για την τουρκοκυπριακή κοινότητα». Προβλεπόταν η διατήρηση της συνθήκης εγγυήσεως και νέα συνθήκη συμμαχίας μέχρι αποστρατικοποιήσεως με ίσο αριθμό ελληνικών και τουρκικών δυνάμεων. Ο Γ.Γ. παρουσίασε μαζί με τη «Δέσμη Ιδεών» και χάρτη που έδειχνε τις περιοχές που θα επιστρέφονταν από τους Τούρκους στο ελληνοκυπριακό κράτος/πολιτεία. Σε αυτές περιλαμβάνονταν η Αμμόχωστος και η Μόρφου καθώς και κάποιοι θύλακες στο Ριζοκάρπασο. Στόχος ήταν η επανεγκατάσταση σε εδάφη υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση όσο περισσότερων προσφύγων ήταν δυνατόν, ενώ στις περιοχές που θα παρέμεναν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση θα ίσχυε χρονοδιάγραμμα για την επιστροφή των προσφύγων. Η περιοχή των Βαρωσίων θα περνούσε αμέσως υπό τη διοίκηση των Η.Ε., ενώ για τους εποίκους δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη. Παρά τις σοβαρές ατέλειες, η «Δέσμη Ιδεών» Γκάλι αποτέλεσε την πλέον ολοκληρωμένη πρόταση των Η.Ε. πριν το σχέδιο Ανάν και το κείμενο υιοθετήθηκε με το ψήφισμα 789/1992 από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών που κατέληξαν σε αδιέξοδο λόγω της στάσεως της τουρκοκυπριακής πλευράς, ενώ και στην ελληνοκυπριακή πλευρά υπήρχαν σοβαρές ενστάσεις (Συρίγος, 2005:103, 104, 105, 106, 107).

1.2.3 Η κομβικής σημασίας σύνοδος του Ελσίνκι

Εκ παραλλήλου με τις διαπραγματεύσεις και διαμεσολαβήσεις -μετά τη Δέσμη Ιδεών Γκάλι και πριν το σχέδιο Ανάν έγινε μόνο μια ανεπιτυχής προσπάθεια με τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης το 1994- συνέβη κάτι που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Κυπριακού. Στις 4 Ιουλίου 1990 η Κύπρος κατέθεσε αίτηση για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση που αρχικά έγινε δεκτή με επιφυλακτικότητα λόγω της μη επίλυσης του προβλήματος και όπως ήταν αναμενόμενο συνάντησε αντιδράσεις από την Τουρκία. Πάντως, η έστω και αργοπορημένη αίτηση ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. και η απόφαση του συμβουλίου της Ε.Ε. για αποδοχή της αίτησης

αυτής, υπήρξε η πιο ουσιαστική εξέλιξη για την Κύπρο μετά την εισβολή του 1974 (Ευρυβιάδης, 2000:71).

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Κύπρου, βέβαια, έχει ως θεσμική του αφετηρία της Συμφωνία Σύνδεσης Κύπρου-ΕΟΚ το 1972. Η συμφωνία αυτή που εκφράζει μια συγκεκριμένη πολιτική επιλογή της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής πήρε μια σημαντική ώθηση προς την κατεύθυνση όχι μόνο της ευρύτερης αναβάθμισης των σχέσεων Κύπρου-Κοινότητας, αλλά και της προοπτικής ένταξης της Κύπρου στην Κοινότητα το 1987 με την υπογραφή του πρωτοκόλλου που προέβλεπε την ολοκλήρωση της Τελωνειακής Ένωσης σε 15 χρόνια (Γιαλλουρίδης, 1993:430, 432). Η πρώτη μερική αποσύνδεση της επίλυσης από την ένταξη ήρθε το Ιούνιο του 1994 επί ελληνικής προεδρίας στην Ε.Ε. κατόπιν ενεργειών της Αθήνας, κυρίως του Γιάννου Κρανιδιώτη, στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κέρκυρα, που ανέφερε ότι η νέα φάση διεύρυνσης θα συμπεριλάμβανε τη Μάλτα και την Κύπρο χωρίς να κάνει λόγο για επίλυση πριν την ένταξη. Το βασικό επιχείρημα του Γιάννου Κρανιδιώτη που φαίνεται ότι «έπιασε» ήταν ότι η διαδικασία θα βοηθούσε τις προσπάθειες του ΟΗΕ για επίλυση και θα ήταν ισχυρός μοχλός πίεσης για την Τουρκία και τον Ντεκτάς (Ηρακλείδης, 2006:279).

Τον Μάρτιο του 1995 επί γαλλικής προεδρίας η Ελλάδα ήρε το βέτο για τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την Ε.Ε. και η Κύπρος πήρε ημερομηνία για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν το 1997. Τη χρονιά εκείνη, όμως, στη Σύνοδο της Ε.Ε. στο Λουξεμβούργο κατόπιν και του ελληνικού βέτο, η Τουρκία δεν συμπεριλήφθηκε στις προς ένταξη χώρες, κάτι που έκανε ακόμη πιο άσχημες τις ήδη τεταμένες ελληνοτουρκικές σχέσεις από την υπόθεση των S300, των Ιμίων και του Οτσαλάν.

Το κλίμα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις άλλαξε δραματικά μετά τον πολύνεκρο σεισμό που συγκλόνισε την Τουρκία στις 17 Αυγούστου 1999. Η άμεση παροχή βοήθειας και η αυθόρμητη και μαζική συμπαράσταση του ελληνικού λαού προς τους σεισμόπληκτους της Τουρκίας φάνηκε να σηματοδοτεί μια σημαντική καμπή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τόσο που ορισμένοι έσπευσαν να μιλήσουν για τη «διπλωματία των σεισμών» (Γιαλλουρίδης, 2001:531).

Το έτος 1999 αποδείχθηκε ιδιαιτέρως σημαντικό όχι μόνο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ελληνική διπλωματία γενικά. Κομβικής σημασίας είναι η Σύνοδος Κορυφής της Ε.Ε. στο Ελσίνκι που διεξήχθη στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999 και η οποία αποσυνέδεσε

την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. από τη λύση του Κυπριακού, αλλά και την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας από την ένταξη στην Ε.Ε. της Τουρκίας, την οποία, όμως εγκλώβισε με λύση του Κυπριακού. Στο Ελσίνκι η Αθήνα ήρε το βέτο της και η Τουρκία έγινε αποδεκτή ως υποψήφια χώρα, με την ενταξιακή της πορεία, όμως, να συνδέεται με τον εκδημοκρατισμό της και με την επίλυση του Κυπριακού.

Στα συμπεράσματα της Συνόδου του Ελσίνκι αναφερόταν μεταξύ άλλων για το θέμα της ενταξιακής πορείας της Κύπρου: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει ότι η πολιτική επίλυση θα διευκόλυνε την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά στην ένταξη θα ληφθεί χωρίς το ανωτέρω να αποτελεί προϋπόθεση (Καραμπούρνης, 2003:44).

Τα αποτελέσματα της διάσκεψης του Ελσίνκι που ήταν καρπός έντονων διαβουλεύσεων και διαπραγματεύσεων της Ελλάδας με τους εταίρους της, αποτέλεσαν μια σημαντική στροφή για την ελληνική εξωτερική πολιτική τόσο σε ενδοευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η κίνηση αυτή απάλλαξε την Αθήνα από τις ευρωαμερικάνικες πιέσεις όσο αφορά στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας και παράλληλα ικανοποίησε την Άγκυρα. Την ίδια ώρα με την κίνηση αυτή η ελληνική διπλωματία μετέφερε την ευθύνη της συμμόρφωσης της Τουρκίας προς το κοινοτικό κεκτημένο, τον εκδημοκρατισμό, τον σεβασμό των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων, των σχέσεων καλής γειτονίας και ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών στην Ε.Ε. (Γιαλλουρίδης, 2001:533).

1.2.4 Η κατάθεση του σχεδίου Ανάν και η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.

Το Ελσίνκι αναπτέρωσε τις ελπίδες επίλυσης του Κυπριακού. Ο ΟΗΕ κάλεσε εκ νέου τις δύο κοινότητες σε συνομιλίες ετοιμάζοντας ταυτόχρονα ένα νέο σχέδιο λύσης, το σχέδιο Ανάν, με στόχο να ενταχθεί το νησί επανενωμένο στην Ε.Ε., ενώ προσπάθησε και να συνδέσει την ένταξη με τη λύση παρ' ότι η απόφαση του Ελσίνκι την αποσυνέδεε.

Στις 13 Δεκεμβρίου 1999 ξεκίνησαν στην έδρα του ΟΗΕ οι «εκ του σύνεγγυς συνομιλίες» των δύο κοινοτήτων που ονομάστηκαν έτσι διότι οι δύο ηγέτες δεν συνομιλούσαν απευθείας, αλλά μέσω του Ειδικού Συμβούλου του ΟΗΕ για το Κυπριακό που από τον Νοέμβριο του 1999 ήταν ο Αλβάρο ντε Σότο (ειδικό αντιπρόσωπο για το Κυπριακό έχει ορίσει από το 1996 η Βρετανία τον λόρδο

Ντέιβιντ Χάνεν) και αυτό γινόταν λόγω του ότι ο Ραούφ Ντεκτάς αρνιόταν να μιλήσει απευθείας με τον πρόεδρο της Κύπρου Γλαύκο Κληρίδη αν αυτός δεν αναγνώριζε την ύπαρξη της ΤΔΒΚ που κατά τον Ντεκτάς ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επίλυση του προβλήματος. Τελικά οι Κληρίδης και Ντεκτάς μίλησαν απευθείας στις 4 Δεκεμβρίου 2001, αλλά οι συνομιλίες που δεν είχαν αποδώσει καρπούς, διακόπηκαν το 2002 λόγω και της εγχείρησης καρδιάς στην οποία υπεβλήθη ο Τουρκοκύπριος ηγέτης.

Επειδή φαινόταν ότι οι δύο πλευρές δύσκολα θα μπορούσαν να συμφωνήσουν και για να προλάβει ο ΟΗΕ την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπέβαλλε άρον, άρον το σχέδιο Ανάν. Ένα μεγάλο μέρος της σκέψης του Σχεδίου Ανάν είχε εξελιχθεί εδώ και πολλά χρόνια διαπραγματεύσεων, που χρονολογούνται από τις Δέσμες Ιδεών Γκάλι και εκτός αυτών, το σχέδιο είχε προκύψει από την εντατική διαδικασία συνομιλιών και του συντονισμού που οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και ο ΟΗΕ είχαν ασκήσει από το 1999 όταν ξεκίνησε η τελευταία προσπάθεια διευθέτησης (Hannay, 2005:178).

Η πρόταση τελικώς κατατέθηκε την 11^η Νοεμβρίου 2002 και ήταν ένα λεπτομερές σχέδιο για συνολική διευθέτηση του Κυπριακού. Η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή πλευρά αποδέχθηκαν παρά τις αρχικές τους ενστάσεις το σχέδιο ως βάση για περαιτέρω διαπραγματεύσεις. Οι Γλαύκος Κληρίδης και Ραούφ Ντεκτάς, που είχαν συζητήσει για πρώτη φορά το Κυπριακό τον Απρίλιο του 1959, ως μέλη της μικτής συνταγματικής επιτροπής για τη δημιουργία κυπριακού Συντάγματος ήσαν οι ηγέτες των δύο πλευρών που εκλήθησαν να διαπραγματευθούν επί του σχεδίου Ανάν 43 χρόνια μετά (Συρίγος, 2005:123).

Οι δύο ηγέτες έπρεπε τώρα να διαπραγματευτούν με τη βοήθεια του ΟΗΕ και στη συνέχεια να το θέσουν σε χωριστά δημοψηφίσματα στις δύο κοινότητες μέσα σε σφιχτά χρονοδιαγράμματα. Ήταν σαφές ότι στόχος του Γ.Γ. ήταν μέσω των ασφυκτικών χρονοδιαγραμμάτων να συνδέσει την ένταξη του νησιού στην Ε.Ε. με την επίλυση του πολιτικού προβλήματος. Η ερώτηση για το δημοψήφισμα, άλλωστε, ήταν διατυπωμένη κατά τέτοιο τρόπο που να καθιστά αδύνατο το διαχωρισμό των θεμάτων της επιλύσεως και της εντάξεως στην Ε.Ε. (Hannay, 2005:185).

Οι διαφωνίες που προέκυψαν επί του σχεδίου επέφεραν τροποποιήσεις και στις 10 Δεκεμβρίου 2002 υποβλήθηκε το Σχέδιο Ανάν 2, που στόχο είχε να προλάβει τη Σύνοδο Κορυφή της Ε.Ε στην Κοπεγχάγη στις 12-13 Δεκεμβρίου 2002. Στις δύο ημέρες πριν τη σύνοδο ασκήθηκαν έντονες πιέσεις στην ελληνοκυπριακή πλευρά για

να αποδεχθεί το σχέδιο κάτι που δεν έγινε, ενώ το απέρριψε και ο Ντεκτάς. Η απόφαση της Κοπεγχάγης, όμως, έλυσε τα χέρια της ελληνικής πλευράς, αφού προέβλεπε την άνευ όρων ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. την 1^η Μαΐου 2004. Η τελετή για την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης της Κύπρου και των άλλων νέων μελών θα λάμβανε χώρα επί ελληνικής προεδρίας στην Αθήνα στις 16 Απριλίου 2003.

Για να προλάβει πλέον ο ΟΗΕ τις δύο αυτές ημερομηνίες και επειδή εξακολουθούσαν να υπάρχουν διαφωνίες και από τις δύο πλευρές, έγιναν νέες τροποποιήσεις και στις 26 Φεβρουαρίου 2003 υποβλήθηκε η τρίτη εκδοχή του σχεδίου Ανάν με επίσκεψη του ίδιου του Γ.Γ. στην Κύπρο. Ο Κόφι Ανάν κάλεσε τα δύο μέρη να συμφωνήσουν εντός δύο μόνο ημερών, μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου και να θέσουν στη συνέχεια το σχέδιο σε δημοψήφισμα μέχρι τις 30 Μαρτίου 2003 για να προλάβουν την τελετή υπογραφής της εισόδου των νέων μελών στις 16 Απριλίου 2003.

Στο μεταξύ στην Κύπρο επρόκειτο να γίνουν προεδρικές εκλογές. Ενώ ο Γ.Γ. περίμενε να γίνουν οι εκλογές στην Τουρκία (3.11. 2002) πριν καταθέσει την πρώτη εκδοχή του σχεδίου του, κάτι παρόμοιο (σίγουρα όχι τυχαία) δεν συνέβη με τις επικείμενες εκλογές στην Κύπρο. Η δεύτερη εκδοχή του σχεδίου κατατέθηκε αμέσως πριν τη συνάντηση της Κοπεγχάγης, με εμφανή την πρόθεση της εκβιαστικής «διασύνδεσης» της υπογραφής με την ομαλή ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από ορισμένους κύκλους ετίθετο πλέον επιτακτικά η ανάγκη υπογραφής (ακόμη και μονομερώς) για «εξασφάλιση» της ένταξης, παρά τα σχετικά συμπεράσματα του Ελσίνκι που αποσυνέδεαν την ένταξη από τη λύση (Παπασάββας, 2003:19).

Ο κυπριακός λαός έκρινε ότι η προσπάθεια για κλείσιμο του κυπριακού προβλήματος μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2003 εμπεριείχε κινδύνους νέων περιπετειών και παρά τον θρίαμβο του Κληρίδη στην Κοπεγχάγη που ήταν υπέρ του σχεδίου, εξέλεξε τη 16^η Φεβρουαρίου και μάλιστα από την πρώτη Κυριακή τον απορριπτικό Τάσο Παπαδόπουλου, που πλέον συναντήθηκε αυτός με τον Ντεκτάς στη Χάγη στις 10 Μαρτίου 2003 προκειμένου να συζητήσουν επί της τρίτης εκδοχής του σχεδίου Ανάν, την οποία ο Τουρκοκύπριος ηγέτης απέρριψε πριν και ο Παπαδόπουλος κάνει το ίδιο. Η Κύπρος υπέγραψε στις 16 Απριλίου 2003 την είσοδό της στην Ε.Ε. χωρίς λύση του Κυπριακού. Με βάση το άρθρο του Πρωτοκόλλου 10 της Συνθήκης Προσχώσεως είχε ανασταλεί η εφαρμογή του κεκτημένου «στις περιοχές της Κύπρου στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο». Στο

άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου 10 της Συνθήκης Προσχώρησης είχε προβλεφθεί ότι: Στην περίπτωση που επιτευχθεί διευθέτηση, το Συμβούλιο ενεργώντας ομόφωνα βάσει πρότασης της Επιτροπής, αποφασίζει την αναπροσαρμογή των όρων προσχώρησης της Κύπρου στην Ε.Ε. σε σχέση με την τουρκοκυπριακή κοινότητα (Συρίγος, 2005:128, 129).

Επόμενος στόχος πλέον για τον ΟΗΕ ήταν να προλάβει την 1^η Μαΐου 2004. Στο διάστημα αυτό πέραν της εκλογής Παπαδόπουλου στην προεδρία της Κύπρου, στην Τουρκία είχε αναλάβει η κυβέρνηση Ερντογάν, στα κατεχόμενα ο Ντεκτάς είχε παραμεριστεί από την Τουρκία ως διαπραγματευτής των Τουρκοκυπρίων με την εκλογή στην πρωθυπουργία του Μεχμέτ Αλί Ταλάτ και στην Ελλάδα είχε εκλεγεί η κυβέρνηση Καραμανλή, ενώ ένα γεγονός που δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται είναι και το άνοιγμα των διόδων από και προς τις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου στις 23 Απριλίου 2003.

Ο Κόφι Ανάν κάλεσε τις δύο πλευρές στη Νέα Υόρκη να διαπραγματευτούν εκ νέου επί του σχεδίου του στις 10 Φεβρουαρίου 2004 και στις 13 του μήνα συμφωνήθηκε να συνεχιστούν οι διαπραγματεύσεις και οι όποιες αλλαγές να γίνουν μέχρι τις 22 Μαρτίου και προ της 1^{ης} Μαΐου να διεξαχθούν τα δημοψηφίσματα. Συμφωνήθηκε ακόμη σε περίπτωση αδυναμίας συμφωνίας να συγκληθεί τετραμερής συνάντηση με τη συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας και στην έσχατη ανάγκη να κάνει τις τελικές τροποποιήσεις στο σχέδιο πριν τα δημοψηφίσματα από μόνος του ο ΟΗΕ.

Η ανακοίνωση της Νέας Υόρκης παρουσίαζε σημαντικές αποκλίσεις από τις βασικές θέσεις των δύο πλευρών. Η τουρκική πλευρά εμφανίζεται να αποδέχεται την ομοσπονδιακή επίλυση του Κυπριακού όπως εμφανίζεται στο σχέδιο Ανάν. Το θέμα της συνομοσπονδίας δύο κυρίαρχων κρατών, βασικό αίτημα ετών, είχε αποσυρθεί. Ταυτοχρόνως οι Τούρκοι δέχονταν ότι το τελικό κείμενο θα τεθεί στην κρίση των δύο κοινοτήτων μέσω δημοψηφισμάτων. Αντιστοίχως, για πρώτη φορά μετά το 1974 γινόταν αποδεκτή από την ελληνική πλευρά και περιλαμβανόταν σε κείμενο των Η.Ε. τετραμερής διάσκεψη (Ελληνοκυπρίων, Τουρκοκυπρίων, Ελλάδας και Τουρκίας) για την επίλυση του Κυπριακού (Συρίγος, 2005:133).

Οι δύο πλευρές ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις στην Κύπρο από τις 19 έως τις 22 Μαρτίου 2004 και στις 24 Μαρτίου έγινε στο Μπούργκενστοκ της Λουκέρνης στην Ελβετία η τετραμερής συνάντηση υπό τον ΟΗΕ, στην οποία υπεβλήθη η τέταρτη εκδοχή του σχεδίου και με μερικές διορθώσεις, στις 31 Μαρτίου 2004 ο Κόφι Ανάν κατέθεσε το τελικό σχέδιο, το σχέδιο Ανάν 5, το οποίο τέθηκε σε δημοψήφισμα. Οι

Κύπριοι καλούνταν να εγκρίνουν τρία συντάγματα, το ομοσπονδιακό και των δύο συνιστωσών πολιτειών, 122 ομοσπονδιακούς νόμους και 1.134 διεθνείς συνθήκες, δηλαδή, συνολικά 10.000 σελίδες από τις οποίες μόνο οι 178 είχαν μεταφραστεί στα ελληνικά και στα τουρκικά (Emilianidies, 2009:95).

Το δημοψήφισμα διεξήχθη και στις δύο κοινότητες στις 24 Απριλίου 2004. Για δεύτερη φορά στην ιστορία του νησιού, η πρώτη ήταν το δημοψήφισμα του 1950 όταν ψήφισε το 95% υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα, ο κάτοικος του είχε την ευκαιρία να αποφανθεί με την ψήφο του αν θέλει ή δεν θέλει κράτος και τι κράτος θέλει (Κωνσταντακόπουλος 2008:64).

Το ερώτημα που τέθηκε στο δημοψήφισμα ήταν το εξής: «Εγκρίνετε τη Θεμελιώδη Συμφωνία με όλα τα Προσαρτήματά της καθώς και το σύνταγμα της Ελληνοκυπριακής/Τουρκοκυπριακής πολιτείας και τις διατάξεις σχετικά με τους νόμους του που θα ισχύουν, για να δημιουργήσουν μία νέα τάξη πραγμάτων στην οποία η Κύπρος θα προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενωμένη;» (άρθρο 1, προσάρτημα ΙΧ σχεδίου Ανάν).

Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος της 24^{ης} Απριλίου 2004 ήταν αναμενόμενα. Το 64,91% (77.646) των ψηφοφόρων από τους εγγεγραμμένους στους εκλογικούς καταλόγους του ψευδοκράτους ψήφισαν υπέρ της αποδοχής του σχεδίου Ανάν και το 35,08% (41.973) εναντίον. Αντιθέτως, το 75,8% (313.704) των Ελληνοκυπρίων ψηφοφόρων απέρριψε το σχέδιο, το οποίο ενέκρινε το 24,17% (99.976) (Συρίγος, 2005:135).

Εντύπωση προκάλεσε το μεγάλο ποσοστό του «όχι» από τους Ελληνοκυπρίους, αλλά και το ότι ο Κόφι Ανάν δεν έκανε και πολλά πράγματα για να αλλάξει το κλίμα και τη διαφανόμενη απόρριψη του σχεδίου από μέρους τους. Το ερώτημα είναι για ποιο λόγο ο ΟΗΕ (και φυσικά οι ΗΠΑ και η Βρετανία που βρίσκονταν πίσω από τις διεργασίες για το σχέδιο Ανάν) δεν προχώρησε στη Λουκέρνη σε κινήσεις που θα αναιρούσαν την εντύπωση ότι το σχέδιο ήταν μονομερές υπέρ των Τουρκοκυπρίων. Με τη στάση του αυτή ο Γ.Γ. ουσιαστικά προδιέγραψε την αρνητική ψήφο των Ελληνοκυπρίων. Οι προβλέψεις του σχεδίου Ανάν που ουσιαστικά νομιμοποιούσαν την παρουσία των εποίκων στο νησί θα λειτουργούσαν ούτως ή άλλως ως δέλεαρ για τη θετική ψήφο τους. Συνεπώς ούτε οι Τουρκοκύπριοι, ούτε και οι έποικοι ήταν το ουσιαστικό εμπόδιο στην αποδοχή του σχεδίου. Αντιθέτως, βασικό πρόβλημα ήταν η στάση των Ελληνοκυπρίων. Οι δημοσκοπήσεις πριν τη συνάντηση της Λουκέρνης έδειχναν μια καθολική άρνηση στο σχέδιο. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το ζητούμενο

δεν ήταν η εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό, αλλά η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας που για να προχωρήσει βαρυνόταν με την υποχρέωση να αποδείξει ότι υποστηρίζει πλήρως τις προσπάθειες του ΟΗΕ για εξεύρεση λύσης. Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε απόλυτη στήριξη της Τουρκίας διότι η ένταξή της Κύπρου στην Ε.Ε. θα προσέφερε ένα αναμφισβήτητο πλεονέκτημα στην ελληνική πλευρά που θα μπορούσε να εξελιχθεί σε σοβαρό παράγοντα δημιουργίας διαρκών προβλημάτων στην Τουρκία κατά την προσπάθειά της να συνδεθεί περισσότερο με την Ε.Ε. Η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας συνιστά πολλαπλώς εκπεφρασμένη θέση της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής (Συρίγος, 2005:135, 136, 137, 139, 141, 142).

Τελικά η Κύπρος μπήκε στην Ε.Ε. την 1^η Μαΐου 2004 δίχως το Κυπριακό να έχει επιλυθεί. Αν και μέλος της Ε.Ε., η Κύπρος παραμένει η τελευταία διαιρεμένη και υπό κατοχή χώρα της Ευρώπης, ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής και της συνεχιζόμενης κατοχής. Κατά συνέπεια, το κοινοτικό κεκτημένο εφαρμόζεται μόνο στις ελεύθερες περιοχές της Δημοκρατίας. Το πρόβλημα της Κύπρου παραμένει ένα πρόβλημα εισβολής και κατοχής, μια προσβολή για την μετά τον Ψυχρό Πόλεμο περίοδο της διεθνούς έννομης και πολιτικής τάξης και μια απειλή για την περιφερειακή σταθερότητα (Coufoudakis, 2006:11).

1.2.5 Οι πολιτισμικές επιπτώσεις των διαφόρων σχεδίων: Αποξένωση και απουσία κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας

Όλα τα σχέδια λύσης του Κυπριακού που εξετάσαμε, αλλά και το Σύνταγμα του 1960, περιείχαν πρόνοιες που διαχώριζαν παρά συνέδεαν τις δύο κοινότητες. Κοινός τους τύπος ήταν η απουσία προτάσεων που θα λειτουργούσαν ως συνδετικός κρίκος και η απουσία αναφοράς ενός κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας των δύο κοινοτήτων. Αυτή η απουσία ενίσχυσε την αποξένωση που υπήρχε επί πολλά χρόνια μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, ανάμεσα στους οποίους υπήρχε μεγάλη καχυποψία και έλλειψη εμπιστοσύνης που απορρέει και τροφοδοτείται από τη μακροχρόνια επίσημη και ανεπίσημη εκπαίδευση και κοινωνική αγωγή, καθώς και από τις ιστορικές εμπειρίες και τις πολιτισμικές διαφορές (Οζκιούρ, 2000:17).

Την αποξένωση ενίσχυε η απουσία ενός κοινού πολιτισμικού πλαισίου σε όλες τις προταθείσες λύσεις, αλλά και η δυαδικότητα που επέβαλλαν στον κυπριακό λαό όλα τα σχέδια και ιδίως οι αναφορές του Συντάγματος του 1960 που επρόκειτο περί μιας ακραίας εκδηλώσεως του τρόπου λειτουργίας της δυαδικής αρχής στην Κυπριακή Δημοκρατία. Με τις προβλέψεις αυτές περιχαραωνόταν η κάθε κοινότητα στους

«δικούς της ανθρώπους» και αποξενωνόταν από τις ευθύνες για το σύνολο (Συρίγος, 2005:180).

Αποτέλεσμα της αποξένωσης και της έλλειψης κοινού πολιτισμικού πλαισίου ήταν η απουσία κοινής συνείδησης των δύο κοινοτήτων, οι οποίες είχαν μόνο ελληνική και τουρκική συνείδηση και όχι κυπριακή, από την οποία ήταν πολύ πιθανό να προέκυπτε η αναγκαιότητα να ζήσουν σε ένα κοινό κράτος χωρίς προβλήματα. Οι πνευματικές και ψυχικές παρορμήσεις τόσο των Ελληνοκυπρίων, όσο και των Τουρκοκυπρίων αποτελούσαν ισχυρό εμπόδιο στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους. Στην τουρκική πλευρά υψωνόταν η τουρκική σημαία και στην ελληνική πλευρά η ελληνική και όχι η κυπριακή. Οι Κύπριοι γιόρταζαν την εθνική επέτειο άλλων χωρών, αλλά δήλωναν στον κόσμο χωρίς ντροπή πως ήθελαν να γίνουν ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος. Στην πραγματικότητα το να έχει κανείς κυπριακή συνείδηση δε σημαίνει πως αρνείται την εθνική και πολιτιστική του καταγωγή. Η Ελβετία και άλλες χώρες αποτελούν καλά παραδείγματα. Πολλοί μη Κύπριοι εκπλήσσονται βλέποντας έλλειψη κυπριακής συνείδησης. Ξαφνιάζονται όταν ακούν για Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους (Οζκιούρ, 2000:201, 275).

Όλα αυτά έγιναν ακόμη πιο έντονα μετά τα γεγονότα του 1963 και την εισβολή του 1974. Πέραν όλων των άλλων, με την τουρκική εισβολή και κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού, βεβηλώθηκε και καταστράφηκε το σύνολο της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ελληνοκυπρίων στο Βορρά, κάτι που ενίσχυσε την αποξένωση ανάμεσα στις δύο γραμμές του Αττίλα. Τις καταστροφές βέβαια, προκάλεσαν τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής, αλλά και οι τουρκοκυπριακές αρχές παρέμειναν αδιάφορες για την τύχη των αρχαιολογικών χώρων και της πολιτισμικής κληρονομιάς των Ελληνοκυπρίων στο βόρειο τμήμα του νησιού. Αυτό σημαίνει ότι χιλιάδες χρόνια πολιτιστικής κληρονομιάς στο βόρειο τμήμα του αρχαίου αυτού νησιού θα συνεχίσουν να κατεδαφίζονται, θησαυροί θα καταστρέφονται ή θα φεύγουν στο εξωτερικό και θα συνεχίσει να αυξάνεται το χάσμα για τις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής (Jansen, 2005:73).

Οι δύο κοινωνίες, οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι αποξενώθηκαν πλήρως και μέχρι το άνοιγμα των διόδων από και προς τις κατεχόμενες περιοχές τον Απρίλιο του 2003, δηλαδή σχεδόν 30 χρόνια μετά την εισβολή, δεν είχαν την παραμικρή επαφή με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως οι διάφορες συναντήσεις που διοργάνωνε το ΑΚΕΛ, το μοναδικό κόμμα που είχε οπαδούς και στις δύο κοινότητες, με το «αδερφό» κόμμα του Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, το Ρεπουμπλικανικό Τουρκικό Κόμμα (ΡΤΚ). Γίνονται κατά

καιρούς συναντήσεις συνδικαλιστών, αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Συνήθως μετέχουν μάλλον «παράγοντες» παρά «μάζες» και όλο και πιο συνηθισμένη είναι η αγγλική σε αυτές τις εκδηλώσεις. Πολύ καλά είναι αυτά, αλλά η συνάντηση γραφειοκρατών δεν είναι προσέγγιση κοινωνιών (Κωνσταντακόπουλος, 2004:136).

Συναντήσεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, όμως, γινόντουσαν και με άλλες αφορμές, όπως αυτές που οργάνωνε ο ΟΗΕ στην οδό Λήδρας ή κάποιες άλλες που είχαν οργανωθεί από ξένες κυβερνήσεις στην Κύπρο ή σε άλλα κράτη και είχαν προσπαθήσει να φέρουν τις δύο κοινότητες πιο κοντά. Η καμπή στις διακοινοτικές σχέσεις σημειώθηκε με το άνοιγμα των διόδων από και προς τα κατεχόμενα τον Απρίλιο του 2003 που κατέρριψε τον πιο μεγάλο μύθο που οικοδόμησε η χωριστική πολιτική του Ντεκτάς ότι η συμβίωση των δύο κοινοτήτων ήταν αδύνατη και ότι μόλις συναντιόνταν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι θα άρχιζαν να σφάζονται μεταξύ τους. Τα εκατομμύρια των μεταβάσεων ένθεν και ένθεν των οδοφραγμάτων επιβεβαιώνουν ότι υπάρχει δυνατότητα της ειρήνης και η προοπτική της συνεργασίας και της συμπόρευσης (Χατζηδημητρίου, 2006:190).

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Οι «εποικοδομητικές ασάφειες» μιας «Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας» και το κοινοτικό κεκτημένο

2.1.1 Η συνέχεια της Κύπρου. Συνομοσπονδία και νομιμοποίηση της εισβολής σε ένα νέο διζωνικό, δικοινοτικό κράτος

Το σχέδιο Ανάν ήταν το λεπτομερέστερο και ογκωδέστερο σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού και ίσως η μεγαλύτερη διπλωματική προσπάθεια που ανέλαβε ποτέ ο ΟΗΕ. Οι ομάδες των εμπειρογνομόνων δούλευαν επί 17 μήνες δημιουργώντας ένα πρότυπο πλήρως συγκροτημένο κράτος σε μια έκταση 9.000 σελίδων που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων μια Θεμελιώδη Συμφωνία, τρία Συντάγματα, τρεις ομοσπονδιακούς συνταγματικούς νόμους, 35 ομοσπονδιακούς νόμους, τρεις συμφωνίες συνεργασίας μεταξύ του ομόσπονδου κράτους και των δύο πολιτειών, έναν κατάλογο με 1.134 διεθνείς συνθήκες που επρόκειτο να δεσμεύουν το νέο κράτος, τρία συμπληρωματικά πρωτόκολλα σε διεθνείς συνθήκες του 1960, τα ακριβή όρια των εδαφικών διευθετήσεων μεταξύ των δύο πολιτειών και τη λειτουργία της Επιτροπής που θα αναλάμβανε να εκκαθαρίσει τα περιουσιακά ζητήματα. Η έμφαση που εξακολουθεί να δίνεται από τον ΟΗΕ σε μία υποτίθεται «χαμένη, μοναδική και ιστορική ευκαιρία», δείχνουν ότι στην περίπτωση της Κύπρου το διακύβευμα με το σχέδιο Ανάν ξεπερνά τα όρια ενός μικρού τόπου κάπου στην ανατολική Μεσόγειο (Συρίγος, 2005:39, 40, 157).

Το σχέδιο Ανάν κατατέθηκε για πρώτη φορά στις 11 Νοεμβρίου 2002, αλλά ουσιαστικά δεν εμφανίστηκε τότε για πρώτη φορά. Την ίδια βασική φιλοσοφία ανακαλύπτει κανείς σε όλες τις βρετανικές προτάσεις για το Κυπριακό τουλάχιστον από την εποχή του Μακμίλαν, αλλά και την ίδια λογική βρίσκει κανείς ευθύς εξαρχής στη βρετανική πολιτική (Κωνσταντακόπουλος, 2008:266).

Αυτό, βέβαια, έχει μια λογική, διότι στο Κυπριακό υπάρχει ένας κανόνας με τα πολυάριθμα σχέδια λύσης, από τον οποίο δεν ξέφυγε ούτε το σχέδιο Ανάν. Ο κανόνας αυτός λέει πως από τη δεκαετία του '50 και μετά, τα σχέδια λύσης ήλθαν και παρήλθαν χωρίς όμως, ποτέ να εξαφανιστούν, παρουσιάζουν ομοιότητες και σταθερές των οποίων η διάρκεια και η διαχρονικότητα εκπλήττει. Τα σχέδια λύσης μπορεί να απορρίφθηκαν, παρέμειναν, όμως, στο ιστορικό αρχείο του Κυπριακού, ώστε να μπορεί σε αυτά να ανατρέξει, ακόμη και να κτίσει, ο επόμενος συντάκτης

προταθέντος σχεδίου λύσης. Θα πρέπει πάντως, να επισημανθεί ως γεγονός ότι κάθε σχέδιο λύσης ήταν χειρότερο περιεχομένου για τους Έλληνες της Κύπρου απ' ότι το προηγούμενό του (Χριστοδουλίδης, 2009:236, 251).

Το σχέδιο Ανάν βασίστηκε κυρίως στις δέσμες Ιδεών Κουεγιάρ και Γκάλι και στις συνομιλίες Κληρίδη-Ντεκτάς (2000, 2002), αλλά και σε άλλα προηγούμενα σχέδια. Βασίστηκε εν μέρει και σε ιδέες των συμφωνιών των ετών 1959/60 καθώς και των συμφωνιών κορυφής του 1977 και του 1979, αλλά υπερέβη εν πολλοίς τα όριά τους και δεν εναρμονίστηκε πλήρως και με τα πολυάριθμα ψηφίσματα του ΟΗΕ για το Κυπριακό. Έτσι δεν ακολούθησε σαφώς το μοντέλο του διεθνούς αυτού οργανισμού για μια διζωνική και δικοινοτική ομοσπονδία. Οι συντάκτες του σχεδίου ξεκίνησαν (σύμφωνα π.χ. με το ψήφισμα 750 της 10^{ης} Απριλίου 1992 του Συμβουλίου Ασφαλείας) από την αντίληψη πως η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία έχει μόνο μία διεθνή νομική προσωπικότητα και κυριαρχία και πως η κυπριακή ιθαγένεια είναι επίσης μία και μοναδική, όμως, στην προσπάθειά τους να γεφυρώσουν τις αντιθέσεις άφησαν στο θέμα της κυριαρχίας ασάφειες για το νομικό καθεστώς των δύο επιμέρους κρατών (Τζερμιάς, 2004:1025).

Το σχέδιο πέραν της πολιτικής ισότητας που προέβλεπε για τις δύο κοινότητες και τις δύο συνιστώσες πολιτείες, έτεινε να εξισώσει την Κυπριακή Δημοκρατία με την Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου. Απεριφράστως γίνεται λόγος για δημοκρατικά εκλεγμένους ηγέτες των δύο πλευρών, ενώ ότι όλες οι πράξεις (νομοθετικής, εκτελεστικής ή νομικής φύσεως) που έγιναν από οποιαδήποτε αρχή στην Κύπρο πριν την εφαρμογή της συμφωνίας αναγνωρίζονται ως έγκυρες (Θεοφάνους, 2003:23, 24).

Πέραν λοιπόν, του ότι το σχέδιο Ανάν αναγνώριζε και νομιμοποιούσε την τουρκική εισβολή με την αναγνώριση του ψευδοκράτους, το οποίο έφερνε σε θέση απόλυτης ισοτιμίας και νομιμότητας με την Κυπριακή Δημοκρατία, έχει ενδιαφέρον να δούμε εάν το νέο κράτος αποτελούσε συνέχεια της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας ή επρόκειτο για κάτι καινούργιο και εάν ήταν ομοσπονδιακό ή συνομοσπονδιακό.

Οι απόψεις περί του αν η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία όπως μετονόμαζε την Κυπριακή Δημοκρατία το σχέδιο Ανάν αποτελούσε συνέχεια αυτής ή εάν επρόκειτο για νέο κράτος διίσταντο. Ο ειδικός απεσταλμένος της Βρετανίας για το Κυπριακό την εποχή των ζυμώσεων για το σχέδιο Ανάν σερ Ντέιβιντ Χάνι που το όνομά του ταυτίστηκε σε πολλά ελληνοκυπριακά δημοσιεύματα με τη βρετανική επιρροή στη

διαμόρφωση του σχεδίου, μίλησε κάποτε για «παρθενογένεση». Δεν ήταν τυχαίο πως ο Χάνει μίλησε και για «εποικοδομητική ασάφεια» (Τζερμιάς, 2004:1026).

Αυτή η «εποικοδομητική ασάφεια» του σερ Ντέιβιντ Χάνει αναφερόταν στο σύνολο του σχεδίου και στη συνέχεια του κράτους που διατηρούσε τον ίδιο δυαδικό χαρακτήρα με εκείνου που ιδρύθηκε το 1960. Στο σχέδιο Ανάν δεν αναφερόταν πουθενά ως ενιαίος ο λαός, αλλά αναφερόταν επανειλημμένως στο Σύνταγμα είτε οι λαοί των συνιστωσών πολιτειών, είτε οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, νομικό απομεινάρι του δικοινοτισμού και του Συντάγματος του 1960. Στο ίδιο το σχέδιο Ανάν τηρήθηκε σιγή ιχθύος επί του θέματος της συνεχίσεως ή διαδοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι στην Κύπρο θα υπήρχε με βάση το σχέδιο Ανάν ολική διαδοχή, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι θα αποτελούσε μια *suī generis* περίπτωση που δεν αναφέρεται στα εγχειρίδια του διεθνούς δικαίου, αφού δεν θα συνδεόταν με εδαφικές μεταβολές. Στην περίπτωση της Κύπρου δεν θα υπήρχε ούτε συγχώνευση με άλλο κράτος, ούτε διάλυσή της σε περισσότερα κράτη. Η ιδιαιτερότητα βρισκόταν στο γεγονός ότι ως προς τα εξωτερικά όρια της η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία θα ταυτιζόταν απολύτως με την Κυπριακή Δημοκρατία. Επομένως στο σχέδιο Ανάν απουσίαζε το χαρακτηριστικό γνώρισμα της διαδοχής που είναι η εδαφική (Συρίγος, 2005:213, 214, 215).

Ρυθμίσεις του σχεδίου όπως ότι το νέο κράτος δεν θα υπέβαλλε νέα ένταξη εισόδου στον ΟΗΕ, αλλά θα διατηρούσε τη θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ούτε νέα ένταξη εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία είχε ήδη γίνει μέλος η Κύπρος και η διατήρηση των συνθηκών Ιδρύσεως, Εγγυήσεως και Συμμαχίας, συνηγορούσαν υπέρ της διατήρησης και της μη κατάλυσής του κράτους.

Η τουρκοκυπριακή-τουρκική πλευρά επέμενε, βεβαίως, στη χωριστή ανεξαρτησία και στη δημιουργία νέου κρατικού μορφώματος, νέου κράτους, από δύο ανεξάρτητες κρατικές οντότητες που θα συνέπησαν έναν νέο συνεταιρισμό «δύο δημοκρατιών και δύο λαών». Η ίδια «συννομοσπονδιακή θέση» επαναλαμβάνεται και σήμερα από την τουρκική ηγεσία και τουρκοκυπριακή ηγεσία. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας φάσης των διαπραγματεύσεων επινοήθηκε η έννοια της «παρθενογένεσης» που είναι μια επινοήση (του κ. Χάνει;) για να αποφευχθεί ένας από τους βασικούς σκοπούς των διαπραγματεύσεων. Η έννοια της «παρθενογένεσης» στην ουσία σημαίνει ότι μπορεί να εκλαμβάνει η τουρκική πλευρά το νέο σχήμα ως νέο κράτος. Η ίδια η φράση «παρθενογένεση» παραπέμπει σε γένεση χωρίς διασύνδεση με το παρελθόν και παραπέμπει σε μια παραπλήσια έννοια του διεθνούς δικαίου, εκείνη των κρατών

υπό γένεση, δηλαδή, εκείνων που δεν προϋπήρχαν ως κράτη, αλλά βρίσκονται στο στάδιο ανάδυσής τους ως κράτη στο διεθνές πεδίο (Χρυσοστομίδης, 2005:169, 170).

Πρόβλημα ως προς τη συνέχιση του κράτους δημιουργούσε και η αναφορά των εμπνευστών του σχεδίου σε στιγμιαία κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και γέννηση της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, η ύπαρξη νέου ονόματος, νέας σημαίας και εθνικού ύμνου, αλλά και το ότι στο σχέδιο προβλεπόταν η ισχύς όχι μόνο των διεθνών συμφωνιών και συνθηκών που είχε υπογράψει η διεθνώς αναγνωρισμένη Κυπριακή Δημοκρατία, αλλά και των 56 συμφωνιών που είχε υπογράψει το ψευδοκράτος με τη μόνη χώρα που το αναγνωρίζει, την Τουρκία.

Τελικά, από τις ρυθμίσεις που προβλέπονταν στο σχέδιο, οι πλέον σημαντικές κατέτειναν στο συμπέρασμα ότι η Κυπριακή Δημοκρατία δεν καταλύεται, αλλά διατηρούσε τη διεθνή νομική προσωπικότητά της μετονομαζόμενη. Δυστυχώς ορισμένες ρυθμίσεις δημιουργούσαν προβληματισμό, αφού εμμέσως νομιμοποιούσαν το ψευδοκράτος. Εάν η «νέα κατάσταση πραγμάτων» αποτύγχανε στην πράξη, είναι περισσότερο από βέβαιο ότι, με τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις, η κάθε πλευρά θα μπορούσε χρησιμοποιώντας αντιφατικές μεταξύ τους διατάξεις να ισχυροποιήσει την άποψή της περί του τι μέλλει γενέσθαι σχετικώς με τη διεθνή νομική προσωπικότητα της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας (Συρίγος, 2005:227).

Σε περίπτωση, δηλαδή, διάλυσης του νέου κράτους ή ανωμαλίας όπως συνέβη το 1963, κάθε ένα από τα συνιστώντα κράτη θα μπορούσε να διεκδικήσει ακόμη και ξεχωριστή αναγνώριση, να δημιουργηθεί δηλαδή, στον κυπριακό βορά ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος διεθνώς αναγνωρισμένο. Με το σχέδιο Ανάν δημιουργείτο ένα νέο κράτος που αποτελεί ένωση δύο προϋφιστάμενων κρατών. Μια παρόμοια παραδοχή είναι ευνόητο πως τεμαχίζει την κυριαρχία του νέου κράτους και οδηγεί στην de jure νομιμοποίηση του ψευδοκράτους, με τις πιθανές τραγικές συνέπειες που μια τέτοια παραδοχή μπορεί να προκαλέσει σε περίπτωση που το κράτος διαλυθεί (Αιμιλιανίδης, 2003:68).

Οι παραπάνω αναφορές καταδεικνύουν και το συνομοσπονδιακό επί της ουσίας χαρακτήρα του νέου κράτους που προέβλεπε το σχέδιο Ανάν. Μια συνομοσπονδία που ήταν μια συγκεκριμένη διχοτόμηση, η οποία νομιμοποιούσε τα τετελεσμένα της τουρκικής εισβολής και του ψευδοκράτους που ιδρύθηκε λόγω αυτής. Παρ' ότι το ίδιο το σχέδιο Ανάν στο άρθρο 2 παρ.1^α της Θεμελιώδους Συμφωνίας αναφέρει πως «η Κύπρος είναι μέλος του ΟΗΕ και έχει μία διεθνή νομική προσωπικότητα και κυριαρχία», πιο κάτω, στο άρθρο 2 παρ.2 της Θεμελιώδους Συμφωνίας αναφέρει πως

«οι συνιστώσες πολιτείες δύνανται να έχουν εμπορικές και πολιτιστικές σχέσεις με τον έξω κόσμο». Η πρόνοια αυτή επαναλαμβάνεται και στο άρθρο 18 παρ. 4 του Συντάγματος του νέου κράτους που προέβλεπε το σχέδιο Ανάν. Από όλα αυτά, προκύπτει πως η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να εκληφθεί και ως μια ένωση ανεξαρτήτων κρατών, δηλαδή, ως μια συνομοσπονδία.

2.1.2 Κύπρος και Ε.Ε. Η λειτουργικότητα ενός τρικέφαλου κράτους με «δικαστές-κυβερνήτες»

Στο άρθρο 5 της Θεμελιώδους Συμφωνίας του σχεδίου Ανάν αναφέρεται πως «η Κύπρος θα διατηρεί ιδιαίτερους δεσμούς φιλίας με την Ελλάδα και την Τουρκία και ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα υποστηρίζει την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Η υπαγόρευση από το σχέδιο της άνευ όρων στήριξης της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. από την Κύπρο, δέσμευε εξ αρχής το νέο κράτος ως προς τη στάση που θα τηρούσε στο θέμα αυτό και ήταν αντίθετη με την ελεύθερη έκφραση και απόφαση ενός ανεξάρτητου κράτους, δημιουργώντας μια πρωτοφανή εξάρτηση και υποχρέωση απέναντι στην Τουρκία και την ένταξή της στην Ε.Ε.

Ως προς τις σχέσεις του νέου κράτους με την Ε.Ε. θα πρέπει ακόμη να αναφέρουμε πως σύμφωνα με το σχέδιο, οι επικεφαλής των υπουργείων Εξωτερικών και Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα προέρχονται από την ίδια συνιστώσα πολιτεία και με δεδομένο ότι η κατανομή των υπουργείων θα γινόταν μεταξύ των μελών του Προεδρικού Συμβουλίου, πάντοτε ένας Τουρκοκύπριος θα ήταν είτε υπουργός των Εξωτερικών, είτε των υποθέσεων της Ε.Ε. Επίσης, η εκπροσώπηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έπρεπε να αντανakλά τη σύνθεση του πληθυσμού, ενώ δεν θα ήταν μικρότερη της αναλογίας 4:2 που σημαίνει ότι αν αυξανόταν το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων λόγω και της παρουσίας των εποίκων, η εκπροσώπηση θα μπορούσε να φθάσει και στην αναλογία 3:3.

Οι παραπάνω αναφορές όπως και αυτή του άρθρου 19 παρ. 3 του συντάγματος του σχεδίου που αναφέρει ότι «η Κύπρος θα εκπροσωπείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση στους τομείς της αρμοδιότητάς της, ενώ στις περιπτώσεις που κάποιο θέμα επίκειται κυρίως ή αποκλειστικά σε τομέα της αρμοδιότητας των συνιστωσών πολιτειών, η Κύπρος μπορεί να εκπροσωπηθεί από εκπρόσωπο είτε της ομοσπονδιακής κυβέρνησης είτε της συνιστώσας πολιτείας, με την προϋπόθεση ότι ο τελευταίος είναι σε θέση να δεσμεύσει την Κύπρο», καταδεικνύουν πως αν το σχέδιο Ανάν είχε γίνει δεκτό, θα μπορούσαν σε πολλές

περιπτώσεις να προωθηθούν οι τουρκικές θέσεις και επιδιώξεις στην Ε.Ε. μέσω της Κύπρου.

Όσο αφορά στη διακυβέρνηση και τη λειτουργικότητα του νέου κράτους το σχέδιο αναφερόταν στο ελβετικό και το βελγικό μοντέλο ως πρότυπα, αλλά περισσότερο στο βοσνιακό που είναι επίσης επινόηση του ΟΗΕ έμοιαζε. Το σχέδιο προέβλεπε επί της ουσίας τη δημιουργία τριών κρατών, το ομοσπονδιακό και τις δύο συνιστώσες πολιτείες που είχαν αυξημένες αρμοδιότητες σε σχέση με το κεντρικό κράτος, χωρίς καμία ιεράρχηση στην ισχύ των ομοσπονδιακών νόμων και των νόμων των συνιστωσών πολιτειών, δείγμα της «εποικοδομητικής ασάφειας», αλλά και της συνομοσπονδιακής του φιλοσοφίας. Συνήθως σε ομοσπονδιακά πολιτεύματα σε περιπτώσεις τέτοιων διαφορών, οι νόμοι ή η θέληση του ομοσπονδιακού κράτους έχουν προτεραιότητα, ενώ σε συνομοσπονδιακά συστήματα τα συνιστώντα κράτη έχουν τον πρώτο λόγο (Θεοφάνους, 2003:40).

Προβλέπεται ακόμη ένα δαιδαλώδες σύστημα εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας, με την τελευταία να έχει τον τελικό λόγο ακόμη και στη διακυβέρνηση του κράτους και να προκύπτει σαφής σύγχυση των τριών εξουσιών.

Ξεκινώντας από την εκτελεστική εξουσία, στα άρθρα 5 της Θεμελιώδους Συμφωνίας και 26 και 27 του Συντάγματος του σχεδίου Ανάν αναφέρεται μεταξύ άλλων για τον αρχηγό του κράτους και την κυβέρνηση: «Το αξίωμα του αρχηγού του κράτους ανατίθεται στο Προεδρικό Συμβούλιο, το οποίο θα ασκεί την εκτελεστική εξουσία και θα συντίθεται από έξι μέλη με δικαίωμα ψήφου και τρία χωρίς δικαίωμα ψήφου. Τα μέλη του Προεδρικού Συμβουλίου θα εκλέγονται από το Κοινοβούλιο για πέντε χρόνια και η σύνθεσή του θα είναι ανάλογη με τον αριθμό των προσώπων που έχουν την εσωτερική ιθαγένεια έκαστης συνιστώσας πολιτείας. Το Προεδρικό Συμβούλιο θα προσπαθεί να λαμβάνει όλες τις αποφάσεις ομόφωνα. Όπου δεν επιτυγχάνεται ομοφωνία, θα λαμβάνει αποφάσεις με απλή πλειοψηφία των παρόντων και ψηφίζόντων μελών και τέτοια πλειοψηφία θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να περιλαμβάνει ένα τουλάχιστον μέλος από κάθε συνιστώσα πολιτεία. Το Συμβούλιο θα αποφασίζει για την εναλλαγή των μελών του στο αξίωμα του Προέδρου και του Αντιπροέδρου για τα οποία ισχύουν οι ακόλουθες διευθετήσεις: Δύο μέλη του Συμβουλίου, που δεν προέρχονται από την ίδια συνιστώσα πολιτεία, θα εκλέγονται από το Συμβούλιο σε ενιαίο κατάλογο. Θα εναλλάσσονται στην άσκηση του αξιώματος του Προέδρου και του Αντιπροέδρου του Συμβουλίου κάθε είκοσι ημερολογιακούς μήνες. Ο πρώτος Πρόεδρος του Συμβουλίου σε κάθε θητεία θα είναι

το μέλος που προέρχεται από την πιο πολυάνθρωπη συνιστώσα πολιτεία. Ούτε ο Πρόεδρος ούτε ο Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου θα έχουν νικώσα ψήφο».

Όσο αφορά στη νομοθετική εξουσία, το Σύνταγμα του σχεδίου Ανάν (άρθρο 22) προέβλεπε την ύπαρξη ομοσπονδιακού κοινοβουλίου που θα αποτελείτο από δύο σώματα, τη Γερουσία θα που απαρτιζόταν από ίσο αριθμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων γερουσιαστών και τη Βουλή των Αντιπροσώπων που θα απαρτιζόταν ανάλογα με τον πληθυσμό της κάθε συνιστώσας πολιτείας, η οποία θα λάμβανε τουλάχιστον το ένα τέταρτο των εδρών.

Συνολικά, το σχέδιο προέβλεπε συνολικά τη δημιουργία ενός τρικέφαλου κράτους (τρεις κυβερνήσεις, η ομοσπονδιακή και αυτές των δύο συνιστωσών πολιτειών) με τέσσερα νομοθετικά σώματα (Γερουσία, Βουλή των Αντιπροσώπων και τα κοινοβούλια των συνιστωσών πολιτειών). Τα αδιέξοδα που είναι σίγουρο ότι θα προέκυπταν θα επέλυνε σύμφωνα με το σύνταγμα το Ανώτατο Δικαστήριο που ήταν το κεντρικό όργανο λειτουργίας του νέου κράτους και πέραν της δικαστικής θα είχε και εκτελεστική, αλλά και νομοθετική εξουσία.

Στα άρθρα 6 της Θεμελιώδους Συμφωνίας και 3 και 36 του Συντάγματος του σχεδίου Ανάν, υπάρχουν οι αναφορές στο Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο διαχωριζόταν σε δύο δικαστήρια, στο Συνταγματικό Δικαστήριο και στο Δικαστήριο Πρωτοβάθμιας Ομοσπονδιακής Δικαιοδοσίας. Το Συνταγματικό Δικαστήριο πέραν της προάσπισης του Συντάγματος θα είχε την αποκλειστική αρμοδιότητα να επιλύει τις διαφορές μεταξύ των δύο συνιστωσών πολιτειών και μεταξύ των συνιστωσών πολιτειών και του κράτους, μεταξύ οργάνων της ομοσπονδιακής κυβέρνησεως, να αποφασίζει επί του κύρους οιοδήποτε ομοσπονδιακού ή πολιτειακού νόμου ή επί προβλήματος που μπορούσε να δημιουργηθεί σχετικώς με την ιεραρχία των συνταγματικών νόμων και να λειτουργεί ως εφετείο για όλες τις διαφορές που αναφέρονταν σε παραβίαση της Ιδρυτικής Συμφωνίας, των ομοσπονδιακών νομοθετικών κειμένων και των διεθνών συνθηκών και να εφαρμόζει τη διαδικασία επιλύσεως αδιεξόδων. Το Δικαστήριο Πρωτοβάθμιας Ομοσπονδιακής Δικαιοδοσίας θα είχε πρωτογενή δικαιοδοσία για παραβάσεις του ομοσπονδιακού νόμου. Σκοπός της λειτουργίας του ήταν να αποσυμφορήσει το Συνταγματικό Δικαστήριο από πολλές, σχετικώς δευτερεύουσας σημασίας για τη λειτουργία του κράτους, περιπτώσεις. Το Ανώτατο Δικαστήριο θα είχε στο σύνολό του 15 δικαστές. Εξ αυτών οι έξι θα στελέχωναν το Δικαστήριο Πρωτοβάθμιας Ομοσπονδιακής Δικαιοδοσίας, ενώ οι υπόλοιποι θα στελέχωναν το Συνταγματικό Δικαστήριο. Το καινοτόμο στοιχείο ως προς τη λειτουργία του

Ανωτάτου Δικαστηρίου θα ήταν η συμμετοχή ξένων δικαστών που προβλέπονταν και στο σύνταγμα του 1960 και σε παλαιά σχέδια λύσης. Στη σύνθεση του Ανώτατου Δικαστηρίου θα συμμετείχαν έξι Ελληνοκύπριοι, έξι Τουρκοκύπριοι και τρεις μη Κύπριοι δικαστές που δεν θα έπρεπε να είναι πολίτες της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι ξένοι δικαστές θα συμμετείχαν μόνο στο Συνταγματικό Δικαστήριο και στην ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Οι συντάκτες του σχεδίου Ανάν θεωρούσαν ότι μέσω της συμμετοχής των ξένων δικαστών θα διασφαλιζόταν η ουδετερότητα του δικαστηρίου και κυρίως η δυνατότητά του να καταλήγει σε αποφάσεις. Αυτό ήταν και το σημείο που τόνιζε ιδιαίτερα ο Γ.Γ. Θεωρούσε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο θα ήταν το «μοναδικό ομοσπονδιακό όργανο που δεν θα διατρέχει τον κίνδυνο αδιεξόδου ως προς τη λήψη των αποφάσεων». Η ιδεώδης επιδίωξη ήταν οι αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου να εκδίδονται με ομοφωνία. Σε περίπτωση που δεν υπήρχε ομοφωνία θα καλούνταν να αποφασίσουν επί του θέματος μόνοι τους οι Κύπριοι δικαστές. Για την απόφαση αρκούσε απλή πλειοψηφία. Εάν και σε αυτή την περίπτωση δεν μπορούσε να ληφθεί απόφαση, τότε και μόνο θα λάμβαναν μέρος στη διαδικασία οι τρεις ξένοι δικαστές που θα ψήφιζαν ενεργώντας από κοινού. Στο σχέδιο Ανάν υπήρχε σε θεσμικό επίπεδο μια συστηματική και παράλληλη άσκηση αρμοδιοτήτων από το Ανώτατο Δικαστήριο που προκαλούσε σύγχυση των οργάνων. Η σύγχυση μεταξύ της δικαστικής λειτουργίας με τη νομοθετική και την εκτελεστική άρχιζε από το εδάφιο 6 του άρθρου 36 του προτεινόμενου συντάγματος Ανάν. Στο εδάφιο αυτό οριζόταν ότι σε περίπτωση που υπήρχε αδιέξοδο στη λειτουργία κάποιου ομοσπονδιακού οργάνου με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στη λειτουργία της ομοσπονδιακής κυβερνήσεως ή των οργάνων της ή να εμποδίζεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεων του κράτους έναντι της Ε.Ε., τότε θα παρεμβαίνει το Ανώτατο Δικαστήριο. Σε ξεχωριστό παράρτημα του σχετικού ομοσπονδιακού νόμου για την απονομή της δικαιοσύνης υπήρχε λεπτομερής αναφορά ως προς τη διαδικασία επιλύσεως αδιεξόδων. Στόχος της παρεμβάσεως του Δικαστηρίου θα ήταν να λαμβάνει αποφάσεις επί των επίμαχων ζητημάτων. Οι αποφάσεις αυτές θα παρέμεναν εν ισχύ για όσο καιρό το συγκεκριμένο ομοσπονδιακό όργανο αδυνατούσε να λύσει μόνο του το πρόβλημα (Συρίγος, 2005: 229, 230, 231, 235, 236).

Οι παρεμβάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου για την επίλυση αδιεξόδων επεκτείνονταν σύμφωνα με τα άρθρα 20-36 του Συντάγματος και σε μια σειρά από άλλα θέματα του ομοσπονδιακού κράτους, όπως η Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, η

αστυνομία, η Κεντρική Τράπεζα, ο Γενικός Εισαγγελέας και το Γενικό Λογιστήριο. Μπορούσε ακόμη να εγκρίνει και τον προϋπολογισμό σε περίπτωση αδυναμίας της ομοσπονδιακής βουλής να τον ψηφίσει, μεταφέροντας τον προϋπολογισμό του προηγούμενου έτους προσαρμοσμένο στον πληθωρισμό του τρέχοντος.

Η σύγκυση μεταξύ των εξουσιών και των οργάνων οφειλόταν στη θεωρητική δυνατότητα του Ανωτάτου Δικαστηρίου να καταλήγει σε οποιαδήποτε περίπτωση σε αποφάσεις. Ήταν μία δυνατότητα που κατά τον Γ.Γ. των Η.Ε. διασφαλιζόταν από τη συμμετοχή των μη Κυπρίων δικαστών. Κατ' αυτόν τον τρόπο το Ανώτατο Δικαστήριο θα μπορούσε να παρεμβαίνει αποφασιστικά σε κάθε περίπτωση που το σύστημα του σχεδίου Ανάν εγκλωβιζόταν σε αδιέξοδα. Το Ανώτατο Δικαστήριο καθίστατο κυρίαρχο έναντι του Συντάγματος και του λαού και μετέτρεπε το σύστημα διακυβερνήσεως σε δικαστικό δεσποτισμό (Συρίγος, 2005: 237, 239).

2.1.3 Η κυπριακή ιθαγένεια, οι πρόσφυγες, οι έποικοι και οι αγνοούμενοι. Το κράτος δικαίου, πολιτικές ελευθερίες και ανθρώπινα δικαιώματα

Στο σχέδιο Ανάν υπήρχαν ασάφειες και στο θέμα της ιθαγένειας που θα είχαν οι κάτοικοι του νέου κράτους. Τούτο διότι αρχικά γίνεται λόγος για «μία ενιαία κυπριακή ιθαγένεια», αλλά σε άλλο σημείο αναφέρεται πως «όλοι οι Κύπριοι πολίτες θα απολαμβάνουν επίσης την εσωτερική ιδιότητα του πολίτη της συνιστώσας πολιτείας που θα συμπληρώνει και δεν θα αντικαθιστά την κυπριακή ιθαγένεια». Πρόκειται δηλαδή για δύο ιθαγένειες και η πρόβλεψη αυτή σχετίζεται άμεσα στο σχέδιο Ανάν με το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Στο άρθρο 3 παρ.3 της Θεμελιώδους Συμφωνίας αναφέρεται πως «εκτός της εκλογής Γερουσιαστών, που θα εκλέγονται ξεχωριστά από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, τα πολιτικά δικαιώματα σε ομοσπονδιακό επίπεδο θα ασκούνται με βάση την εσωτερική ιδιότητα του πολίτη της συνιστώσας πολιτείας. Τα πολιτικά δικαιώματα στη συνιστώσα πολιτεία και σε τοπικό επίπεδο θα ασκούνται στον τόπο μόνιμης διαμονής». Στις ρυθμίσεις αυτές παρατηρείται το ακόλουθο οξύμωρο σχήμα: Η εσωτερική, δηλαδή, η «πολιτειακή» υπηκοότητα δεν είχε σημασία για την άσκηση του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι σε επίπεδο πολιτείας ή χαμηλότερο. Αντιθέτως είχε σημασία σε επίπεδο ομοσπονδίας. Ο Γ.Γ. ανέφερε ότι πρότεινε τη μόνιμη κατοικία ως βάση για την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων σε επίπεδο πολιτείας και τοπικών εκλογών διότι ήθελε να είναι σύμφωνη η ρύθμιση αυτή με τις «διεθνείς και

ευρωπαϊκές απαιτήσεις», κάτι που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (Συρίγος, 2005: 343).

Η ιθαγένεια της Ε.Ε. παρέχει μια σειρά δικαιωμάτων στους πολίτες της που είναι συμπληρωματικά των δικαιωμάτων που έχουν ως ιθαγενείς κάθε χώρας, όπως ελεύθερη διακίνηση και διαμονή στο έδαφος των κρατών-μελών και δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές στο κράτος μέλος κατοικίας του, όταν κατοικεί σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοος. Σε αντίθεση με όλα τα ανωτέρω, η εσωτερική ιθαγένεια του σχεδίου Ανάν συνδέθηκε με αποκλειστικά δικαιώματα που απολαμβάνει ο έχων την εσωτερική ιθαγένεια υπήκοος και με μια σειρά περιορισμών για εκείνους από τους Κυπρίους υπηκόους που δεν έχουν την εσωτερική ιθαγένεια της άλλης πολιτείας. Όποιος διαθέτει την εσωτερική ιθαγένεια μίας εκ των πολιτειών έχει προβλήματα στην εγκατάσταση και τη διαμονή του στην άλλη συνιστώσα πολιτεία, υπόκειται σε περιορισμούς ποσοστρώσεων ως προς τη μόνιμη εγκατάστασή του, δεν μπορεί να ασκήσει τα πολιτικά του δικαιώματα σε ομοσπονδιακό επίπεδο, δεν μπορεί να διορισθεί ως δημόσιος υπάλληλος, ενώ έχει πρόβλημα στην απόλαυση των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων του ή ακόμη και στην ίδρυση κομμάτων (Συρίγος, 2005: 346, 347).

Οι πρόνοιες αυτές έρχονται σε αντίθεση με το κοινοτικό κεκτημένο και παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στερώντας τις ελευθερίες εγκατάστασης, ιδιοκτησίας και διαμονής. Στο σχέδιο Ανάν υπάρχουν και διατάξεις που επιβάλουν περιορισμούς όπως: Δεν κατοχυρώνεται το δικαίωμα επιστροφής όλων των προσφύγων στα σπίτια τους, αλλά ούτε και αίρονται οι συνέπειες ενός διεθνούς εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας, δηλαδή του τουρκικού εποικισμού των κατεχομένων εδαφών της Κύπρου. Οι πρόσφυγες θα επιστρέψουν μέχρι ενός ορισμένου ποσοστού, ενώ οι σχετικές διατάξεις λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την πραγματική άσκηση του δικαιώματος επιστροφής. Καθιερώνονται ακόμη δυσμενείς διακρίσεις σε σχέση με την επιστροφή περιουσιών και κατοικιών, δεν κατοχυρώνεται το δικαίωμα χρήσης και απόλαυση της ιδιοκτησίας όλων ανεξαιρέτως των δικαιούχων. Δεν προβάλλεται οποιαδήποτε αποτελεσματική θεραπεία για τις παραβάσεις αυτές, αλλά αντίθετα υπάρχει προσπάθεια επέμβασης στο δικαίωμα ατομικής προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Μπορούμε συνεπώς να παρατηρήσουμε πως το προτεινόμενο σχέδιο αντιβαίνει σε θεμελιώδεις αξίες του ευρωπαϊκού και διεθνούς νομικού πολιτισμού και καταστρατηγεί τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά και της Διεθνούς Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων (Αιμιλιανίδης, 2003: 110, 111, 113).

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην αντιμετώπιση του σχεδίου Ανάν στο θέμα των Τούρκων εποίκων, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων νομιμοποιεί. Από τους 110.000-120.000 εποίκους, θα αποκτούσαν κυπριακή υπηκοότητα 18.000 έποικοι που είχαν νυμφευθεί Κύπριους πολίτες, 45.000 έποικοι που θα περιλαμβάνονταν στο σχετικό κατάλογο, 17.000 τουλάχιστον έποικοι που θα υπέβαλλαν αίτηση πολιτογράφησης κατά τα προβλεπόμενα στο σχέδιο Ανάν. Επομένως 80.000 έποικοι θα αποκτούσαν την κυπριακή υπηκοότητα. Το σχέδιο προέβλεπε ότι ήταν επιτρεπτή η διαμονή στην Κύπρο υπηκόων από την Ελλάδα ή την Τουρκία σε περίπτωση που το ποσοστό τους ανέρχονταν στο 5% του αριθμού των Κυπρίων που θα είχαν την υπηκοότητα της τουρκοκυπριακής και ελληνοκυπριακής πολιτείας αντιστοίχως. Θεωρητικώς, αμέσως μετά την ίδρυση της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας οι αριθμοί αυτοί θα είχαν καλυφθεί από το 10% των εποίκων οι οποίοι παρέμεναν στο νησί με σκοπό να πολιτογραφηθούν Κύπριοι πολίτες. Η πολιτογράφηση του 10% όμως, θα γινόταν μετά από τέσσερα έτη από την εφαρμογή του σχεδίου. Επομένως, κατά το πέμπτο έτος της εφαρμογής οι έποικοι που θα είχαν προσωρινή άδεια πενταετούς παραμονής θα μπορούσαν ευθύς μετά την πολιτογράφηση των άλλων εποίκων να ζητήσουν να παραμείνουν στην Κύπρο νομίμως ως Τούρκοι πολίτες. Ο αριθμός αυτής της κατηγορίας των εποίκων υπολογίζεται ότι θα ανερχόταν περίπου σε 9.000-10.000 άτομα. Μια άλλη κατηγορία εποίκων ήταν όσοι σχετίζονταν με τα πανεπιστήμια που είχαν ιδρυθεί μαζικά στα κατεχόμενα τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για πέντε πανεπιστήμια που κατά τους υπολογισμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας έχουν περίπου 18.000 άτομα πανεπιστημιακό προσωπικό και φοιτητές. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του σχεδίου, οι περιορισμοί στη μετανάστευση Τούρκων υπηκόων δεν θα εφαρμόζονταν στους φοιτητές και το ακαδημαϊκό προσωπικό των πανεπιστημίων του νησιού. Επομένως, δια μέσου των πανεπιστημίων θα μπορούσαν να παραμείνουν στο νησί και 18.000 επιπλέον έποικοι. Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι από ένα σύνολο 110.000-120.000 εποίκων, 80.000 θα είχαν αποκτήσει την κυπριακή υπηκοότητα και περίπου 28.000 άτομα θα είχαν παραμείνει στο νησί νομίμως ως Τούρκοι υπήκοοι, ο αριθμός των εποίκων που θα υποχρεώνονταν να απομακρυνθούν από το νησί θα πρέπει να ήταν ελάχιστος, κυμαινόμενος κατ' ανώτατο όριο στα 10.000 άτομα (Συρίγος, 2005:360, 361, 362).

Το εξαιρετικά ευαίσθητο θέμα των αγνοουμένων στο σχέδιο ήταν σαν να μην υπήρχε. Γινόταν μία μόνο αναφορά στο άρθρο 54 του προτεινόμενου συντάγματος, η οποία έλεγε τα αυτονόητα, δηλαδή, πως οι συνιστώσες πολιτείες «θα λάβουν μέτρα για να επιλύσουν οριστικά το θέμα των αγνοουμένων και θα συνεργαστούν πλήρως με την Επιτροπή Αγνοουμένων στην Κύπρο, σύμφωνα με τους όρους εντολής και έχοντας υπόψη τη συμφωνία που υπογράφηκε στις 31 Ιουλίου 1997 μεταξύ των δύο ηγετών, ενώ κάθε συνιστώσα πολιτεία θα διεξαγάγει και θα ολοκληρώσει όλες τις αναγκαίες έρευνες, περιλαμβανομένων των εκταφών».

2.1.4 Υφαλοκρηπίδα, ΑΟΖ και οι εξαρτήσεις του νέου κράτους

Στις 17 Φεβρουαρίου 2003 η Κύπρος και η Αίγυπτος υπέγραψαν συμφωνία και οριοθέτησαν την μεταξύ τους Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), ένα φλέγον μέχρι και σήμερα θέμα στην περιοχή. Στις διαπραγματεύσεις για το σχέδιο Ανάν, οι διαμεσολαβητές του ΟΗΕ δέχθηκαν να συμπεριληφθεί σε αυτό επιφύλαξη της Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία δεν αναγνώριζε την οριοθέτηση της ΑΟΖ της Κύπρου με την Αίγυπτο. Οι διαμεσολαβητές δέχθηκαν ακόμη, μετά από απαίτηση της Τουρκίας, να γραφτεί στον ομοσπονδιακό νόμο περί υφαλοκρηπίδας ότι η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία δεν θα μπορούσε από μόνη της να ερευνήσει ούτε φυσικά να εκμεταλλευτεί από μόνη της τη δική της υφαλοκρηπίδα κατά μήκος της βόρειας και της ανατολικής της ακτής, μέχρις ότου η Τουρκία θα συμφωνούσε για την οριοθέτηση της ή θα έδιδε την ένδειξη ότι δεν διεκδικούσε καμιά γειτνιάζουσα περιοχή ως δική της αιγιαλίτιδα ζώνη (Χρυσοστομίδης, 2005: 192).

Πρέπει να σημειωθεί ότι έως τώρα η Κυπριακή Δημοκρατία ελέγχει περίπου το 37,5% των ακτών του νησιού, η ΤΔΒΚ ελέγχει το 53% και οι βρετανικές βάσεις ελέγχουν το 9,5% των ακτών της Κύπρου (Θεοφάνους, 2003:42).

Σύμφωνα με τη συμφωνία του 1960, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορεί να διεκδικήσει ως αιγιαλίτιδα ζώνη τη συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται μπροστά από τις δύο αγγλικές βάσεις, οι οποίες, σύμφωνα με την ίδια συμφωνία, βρίσκονται στο έδαφος της Κύπρου χαρακτηριζόμενες ως «κυρίαρχες», που πιθανώς να σημαίνει ότι θα μπορούσαν να διεκδικήσουν και αιγιαλίτιδα ζώνη. Επομένως, στον βαθμό που τα δικαιώματα της Βρετανίας στην περιοχή των βάσεων ήταν όντως κυριαρχικά, θα μπορούσε να διεκδικήσει και υφαλοκρηπίδα στις νότιες περιοχές της Κύπρου. Το θέμα αυτό είχε εμμέσως προβληματίσει τις κυπριακές αρχές κατά την υπογραφή της συμφωνίας οριοθέτησεως της ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου το

2003. Το σχέδιο Ανάν απέφευγε και πάλι να προσδιορίσει τη νομική φύση των θαλάσσιων υδάτων των αγγλικών βάσεων. Είχε περιορισθεί στην επιβεβαίωση της απαγόρευσης επεκτάσεως των κυπριακών χωρικών υδάτων: «Η Κύπρος δεν θα απαιτήσει ως μέρος των χωρικών υδάτων μεταξύ των γραμμών οι οποίες περιγράφονται στην έκθεση που αναφέρεται στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο αυτής της Συνθήκης». Οι γραμμές, όμως, αυτές δεν αναφέρονταν πουθενά και οπωσδήποτε δεν ήταν οι γραμμές που είχε προσδιορίσει η Βρετανία στη συμφωνία του 1960. Οι γραμμές αυτές θα προσδιορίζονταν σε έκθεση που θα ετοίμαζε εμπειρογνώμονας τον οποίο διόριζε μονομερώς η Βρετανία. Η Κύπρος περιοριζόταν απλώς στην αποδοχή της όποιας εκθέσεως παρουσίαζε ο εμπειρογνώμονας. Επομένως, δεν ήταν σαφές κατά πόσο τα ύδατα των βάσεων θα είχαν πλήρη ανάπτυξη εύρους αιγιαλίτιδας ζώνης 12 μιλίων. Ακολούθως, σε μια τέτοια περίπτωση η Βρετανία θα μπορούσε να διεκδικήσει εν αμφιβολία και υφαλοκρηπίδα (Συρίγος, 2005: 284, 285).

Ο πρώην υπουργός Εμπορίου της Κύπρου Γιώργος Λιλλήκα που θεωρείται ο θεμελιωτής της ΑΟΖ Κύπρου, σε ημερίδα με θέμα «Οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), μεταξύ Κύπρου – Ισραήλ – Ελλάδας» που διοργάνωσε ο Ελληνικός Πολιτιστικός Όμιλος Κυπρίων Ελλάδας (Ε.Π.Ο.Κ) σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών στα γραφεία του Δ.Σ.Α. την Παρασκευή 7 Οκτωβρίου 2011, είχε πει πως εάν γινόταν δεκτό το σχέδιο Ανάν η Κύπρος δεν θα μπορούσε να διεξάγει τις έρευνες για το φυσικό αέριο στο οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ που διεξάγει τώρα και οι οποίες έδειξαν πως υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου που δημιουργούν μεγάλες προοπτικές για το νησί. Το θέμα της υπαγωγής της υφαλοκρηπίδας στις βρετανικές βάσεις με βάση το σχέδιο Ανάν γράφτηκε σε εφημερίδες (Φιλελεύθερος 26.2.2005) και μεταδόθηκε από το τηλεοπτικό σταθμό «Αντένα» στις 28.2.2005 με εντυπωσιακό τρόπο (Χατζηδημητρίου, 2006: 169).

Όλα αυτά είναι ενδεικτικά πιθανών προθέσεων των συντακτών του σχεδίου, αλλά και των εξαρτήσεων και της κηδεμονίας που επέβαλε το σχέδιο στο νέο κράτος και βεβαίως των γεωπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων που διακυβεύονταν. Εξαρτήσεις και κηδεμονίες επιβάλλονταν και από άλλες πρόνοιες του προταθέντος σχεδίου. Μία από αυτές ήταν η παραμονή των ίδιων των βρετανικών βάσεων στο κυπριακό έδαφος. Στο σχέδιο Ανάν, βέβαια, προβλεπόταν ότι θα παραχωρούσε η Βρετανία στο νέο κράτος περίπου το μισό του εδάφους των βάσεων, με το μεγαλύτερο ποσοστό να πηγαίνει στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Οι βάσεις θα παρέμεναν στο υπόλοιπο κομμάτι του εδάφους που κατείχαν με τις συμφωνίες του

1960, με το κοινοτικό κекτημένο και όλα τα διεθνή δικαστήρια να μην έχουν δικαιοδοσία επί του εδάφους αυτού που εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται «κυρίαρχο». Μια άλλη εξάρτηση ήταν ότι στο σχέδιο Ανάν παρέμενε και η συνθήκη Εγγυήσεως του 1960 με την Ελλάδα, τη Βρετανία και την Τουρκία να αποτελούν τις εγγυήτριες δυνάμεις, αλλά ελαφρώς παραλλαγμένη προς το χειρότερο. Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ της συνθήκης εγγυήσεως του 1960 και του αναθεωρημένου σχεδίου κειμένου της στο σχέδιο Ανάν είναι η επέκταση της εγγυήσεως στο επίπεδο των δύο συνιστωσών πολιτειών. Η Συνθήκη Εγγυήσεως του 1960 δεν παρέχει το δικαίωμα χρήσεως βίας σε κάποια από τις εγγυήτριες δυνάμεις. Μια τέτοια ερμηνεία αντίκειται προς τον Καταστατικό Χάρτη των Η.Ε. και τις διατάξεις διεθνούς αναγκαστικού δικαίου και καθιστά τη συνθήκη άκυρη. Με την προσπάθεια αλλαγής του λεκτικού της Συνθήκης Εγγυήσεως που έγινε στο σχέδιο Ανάν και την αναφορά στη συνταγματική τάξη των δύο πολιτειών, δινόταν η δυνατότητα στις αρχές της μίας εκ των δύο πολιτειών, της Τουρκοκυπριακής εν προκειμένω, να ζητήσουν επέμβαση της Τουρκίας σε περίπτωση που θεωρούσαν ότι θίγεται η συνταγματική τάξη τους, η εδαφική ακεραιότητα και η ασφάλεια (Συρίγος, 2005: 293, 320).

Ακόμη, εξάρτηση αποτελούσε και η υποχρέωση της Κύπρου να στηρίζει την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε., αλλά και η υποχρέωση αν εφαρμοζόταν το σχέδιο, να παραχωρεί η Κύπρος το έδαφός της για διεθνείς στρατιωτικές επιχειρήσεις εφόσον υπήρχε η συγκατάθεση των Ελλάδας, Τουρκίας και των δύο συνιστωσών πολιτειών. Όσο για την θεωρητικά προβλεπόμενη στο σχέδιο αποστρατικοποίηση, στην πράξη θα συνέβαινε το αντίθετο, διότι η Εθνική Φρουρά και οι τουρκοκυπριακές στρατιωτικές δυνάμεις θα διαλύονταν, αλλά στο νησί θα παρέμεναν δυνάμεις της Βρετανίας (στις βάσεις), αλλά και Ελλήνων και Τούρκων στρατιωτών, 6.000 άνδρες μέχρι το 2011 εκάστη χώρα, έως 3.000 μέχρι το 2018 ή την ημερομηνία ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. και 950 Έλληνες και 650 Τούρκοι μετά την ημερομηνία αυτή συμβολικά λόγω του αυτές ήταν οι προβλεπόμενες από τις συνθήκες ανεξαρτησίας δυνάμεις που εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο το 1960.

Απ' όλα όσα αναφέραμε στο κεφάλαιο αυτό, προκύπτει ότι η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία που προέβλεπε το σχέδιο Ανάν, θα ήταν ένα συνομοσπονδιακό κράτος, με περιορισμένες αρμοδιότητες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και αυξημένες των κυβερνήσεων των συνιστωσών πολιτειών. Ένα κράτος μη λειτουργικό, με τρεις κυβερνήσεις και τέσσερα νομοθετικά σώματα, με τις ειδικές πλειοψηφίες να ενέχουν κίνδυνο παράλυσής του και με τρεις ξένους δικαστές να έχουν τον τελικό λόγο για

όλα τα θέματα. Με σύνταγμα που επί της ουσίας δεν άλλαζε όπως και αυτό του 1960 και που όπως και το σύνολο του σχεδίου Ανάν, ερχόταν σε αντίθεση με τις δημοκρατικές αρχές, το κοινοτικό κεκτημένο και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τελικά η νέα Κύπρος ήταν ένα κράτος τύποις ανεξάρτητο και δεσμευμένο. Η λύση που προτάθηκε με το αγγλο-αμερικάνικο σχέδιο Ανάν δεν δημιουργούσε ένα πολιτικό καθεστώς ισοτιμίας. Δημιουργούσε ένα πολιτικό καθεστώς, το οποίο, από τη μία νομιμοποιούσε διεθνώς την κατάληψη της Κύπρου και από την άλλη, έβγαζε από τη διεθνή απομόνωση τους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι υπερψήφισαν το σχέδιο Ανάν για αυτούς τους λόγους και όχι για να ζήσουν ισότιμα με τους Ελληνοκύπριους (Μελέτη, 2008:197)

Το αμερικάνικο σύστημα επίλυσης των συγκρούσεων, άλλωστε, που προωθείται μέσω του ΟΗΕ στόχευε στο να νομιμοποιήσει τα αποτελέσματα της τουρκικής εισβολής του 1974 στην Κύπρο (Rossides, Coufoudakis, 2002:382).

2.2. Επανένωση της κοινής πατρίδας, αποφυγή της διχοτόμησης και το τέλος της απομόνωσης

2.2.1 Συμβιβαστική λύση μετά από 30 χρόνια αντί της διχοτόμησης και επιστροφής εδαφών

Στο Κυπριακό πέραν του κανόνα που λέει πως τα σχέδια λύσης που κατατέθηκαν από τη δεκαετία του '50 και μετά επαναλαμβάνονται, στηρίζονται σε προηγούμενα και το καθένα είναι χειρότερου περιεχομένου για τους Έλληνες της Κύπρου απ' ότι το προηγούμενο του, υπάρχει και ένας ακόμη κανόνας. Αυτός αναφέρει πως οι λύσεις του Κυπριακού που απέρριψε στο παρελθόν ο ελληνισμός είναι οι λύσεις που διεκδίκησε εκ των υστέρων (Κοτζιάς, 2010: 307, 308).

Εάν αυτό θα συμβεί με το σχέδιο Ανάν δεν μπορούμε ακόμη να το γνωρίζουμε. Δεν είναι πάντως, λίγοι αυτοί που ακόμη και σήμερα κάνουν λόγο για «χαμένη ιστορική ευκαιρία» για την επίλυση του Κυπριακού με την απόρριψη του σχεδίου Ανάν, το οποίο προσπαθούσε να γεφυρώσει το μεγάλο χάσμα που υπήρχε στις θέσεις των δύο πλευρών. Στο ερώτημα αν το σχέδιο αυτό ήταν το ιδανικό για μία από τις δύο πλευρές η απάντηση είναι σίγουρα όχι. Το σχέδιο, όμως, δεν επέτρεπε σε καμία από τις δύο πλευρές να μεγιστοποιήσουν τα αιτήματά τους και ήταν η μόνη επιλογή για να κάτσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Αν και δεν ήταν το ιδανικό σχέδιο, μπορούσε να ενθαρρύνει τις δύο πλευρές να κάνουν αμοιβαίους συμβιβασμούς, προκειμένου να εξασφαλίσουν τις θεμελιώδεις ανάγκες τους. Ακόμη και το

θεμελιώδες θέμα για το εάν η συνολική επίλυση του προβλήματος πρέπει να βασίζεται σε μια «νέα κατάσταση» ή σε «συνέχεια» της Κυπριακής Δημοκρατίας, η προσέγγιση του σχεδίου σχετικά με αυτό το ευαίσθητο θέμα είναι προσεκτική, διότι συμφιλιώνει επιτυχώς τη θεμελιώδη διαφορά των δύο πλευρών για το θέμα της διαδοχής και της συνέχειας μέσα από την «παρθενογένεση» (Sozen, Ozersay, 2007: 139).

Το βασικότερο πλεονέκτημα του σχεδίου ήταν η ίδια η επίλυση του Κυπριακού μετά από δεκαετίες αντιπαράθεσης και ξοδέματος πολύτιμου κεφαλαίου (οικονομικού, στρατιωτικού και διπλωματικού) και από τις τέσσερις πλευρές στη διένεξη. Το δεύτερο και συναφές πλεονέκτημα ήταν το ξεπέραςμα της Διχοτόμησης της νήσου και του διαχωρισμού των κατοίκων της, η επανένωση που, κανονικά είναι ο πόθος όλων των Κυπρίων ή των περισσότερων γηγενών Κυπρίων, ασχέτως εθνικής ταυτότητας και ιδεολογίας. Τρίτον με την επίλυση του Κυπριακού οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα ξεπερνούσαν τον μεγαλύτερο βραχνά που τους κατατρέχει από το 1954 και δεν έχει αφήσει τις κατά καιρούς προσπάθειες ομαλοποίησης των σχέσεών τους να εδραιωθούν και να προκύψει πραγματική προσέγγιση. Τέταρτον, με την επίλυση θα διευκολυνόταν η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας. Όσο για τα ειδικότερα πλεονεκτήματα της λύσης Ανάν για τους Ελληνοκυπρίους ήταν η άρση των τετελεσμένων και η επίτευξη της επανένωσης, η αποχώρηση του μεγαλύτερου μέρους του ξένου στρατού και ο τερματισμός της εισροής μεταναστών από την Τουρκία και η απομάκρυνση μέρους των μεταναστών αυτών (Ηρακλείδης, 2006: 404, 405).

Στα θετικά σημεία του σχεδίου για τους Ελληνοκύπριους, μπορεί να αναφερθεί και η εδαφική προσαρμογή, δηλαδή, τα εδάφη που θα επιστρέφονταν στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Σύμφωνα με το σχέδιο Ανάν, το τουρκοκυπριακό συνιστών κράτος θα κατείχε το 29,2% του εδάφους του νησιού από το 36,4% που έχουν τα κατεχόμενα και το 52% των ακτογραμμών σε σχέση με το 57% που έχει το ψευδοκράτος. Σε αυτά πρέπει να προστεθούν και το ποσοστό εδάφους από τις βρετανικές βάσεις, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου θα πήγαινε στην ελληνοκυπριακή συνιστώσα πολιτεία. Η επιστροφή αυτή, σύμφωνα με το σχέδιο θα γινόταν σταδιακά και σε έξι φάσεις, θα ξεκινούσε από τον Μάιο του 2004 και επρόκειτο να ολοκληρωθεί τον Νοέμβριο του 2007 (Pericleous, 2009: 201, 202).

Συμπερασματικά, η επανένωση της κοινής πατρίδας το 2004 που κατατέθηκε το σχέδιο Ανάν, 30 χρόνια μετά την τουρκική εισβολή του 1974 και η αποφυγή της

διχοτόμησης είναι τα ισχυρότερα επιχείρημα που μπορούσε να βρει κάποιος για την αποδοχή του σχεδίου στην ελληνική πλευρά. Συνοψίζοντας, η ομοσπονδία ή η συνομοσπονδία που προβλεπόταν να δημιουργηθεί στην Κύπρο με την εφαρμογή του σχεδίου Ανάν είναι προτιμότερη από την Διχοτόμηση και δεν αποτελεί τη χειρότερη, αλλά σύμφωνα με τους υποστηρικτές του σχεδίου αποτελεί την καλύτερη λύση διότι: Θα επιτρέψει σε μεγάλο μέρος των προσφύγων να γυρίσουν σπίτια τους, είτε σε περιοχές που θα επιστραφούν στην ελληνοκυπριακή διοίκηση, είτε σε περιοχές της άλλης ζώνης. Η πράσινη γραμμή θα πέσει και θα υπάρχει εν πολλοίς ελεύθερη διακίνηση. Παρά τις όποιες εξαιρέσεις θα εφαρμόζεται το κοινοτικό κεκτημένο. Η δυναμική της ενιαίας αγοράς και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι ισχυρότερη από τις όποιες αντιστάσεις και όχι μόνο μακροπρόθεσμα. Τα περισσότερα τουρκικά στρατεύματα θα αποχωρήσουν. Η Κύπρος με λυμένο το πολιτικό ζήτημα ως μέλος της Ε.Ε. θα είναι αναμφίβολα ασφαλέστερη από μία Κυπριακή Δημοκρατία στα σημερινά εδάφη που ελέγχει ακόμη και ενταγμένη στην Ε.Ε. και με μια εχθρική Τουρκία στα κατεχόμενα. Η διάσταση των ελληνοτουρκικών και ευρωτουρκικών σχέσεων δεν είναι κάτι που αφήνει αδιάφορους όλους τους Έλληνες. Η μελλοντική ειρήνη, ασφάλεια, αλλά και η ευημερία στη γειτονιά μας εξαρτάται εν πολλοίς από τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας και τη δημιουργική συμβίωση με την Ελλάδα. Σε τελική ανάλυση κανένα ομοσπονδιακό σχέδιο δεν είναι λειτουργικό αν δεν υπάρχει πολιτική βούληση από τις δύο πλευρές για συγκατοίκηση (Βαλντέν, 2004: 191, 192).

2.2.2 Τα προνόμια για την Τουρκία και την ΤΔΒΚ και μια κριτική στάση από την τουρκοκυπριακή πλευρά

Το σχέδιο Ανάν έδινε μια σειρά από προνόμια και πλεονεκτήματα στην τουρκική και την τουρκοκυπριακή πλευρά, σε σημείο που ο Τούρκος δημοσιογράφος Μεχμέτ Αλί Μπιράντ έγραψε πως «μόνο η ανεξαρτησία της ΤΔΒΚ θα μπορούσε να είναι καλύτερη από το τελικό κείμενο του προτεινόμενου σχεδίου». Τα πλεονεκτήματα που έδινε το σχέδιο απαριθμούνται συνολικά σε δύο άρθρα του Μπιράντ στην «Turkish Daily News» που ακολουθούν.

Στο πρώτο άρθρο που γράφτηκε με την κατάθεση της τελικής εκδοχής του σχεδίου την 1^η Απριλίου 2004 και είχε τίτλο «Μόνο η ανεξαρτησία θα μπορούσε να είναι καλύτερη», ο Μπιράντ έγραφε: «Η Κύπρος, η οποία τελεί υπό την εποπτεία και τη διαχείριση των Ελλήνων Κυπρίων, θα εξαφανιστεί. Τουρκοκύπριοι και η

Ελληνοκύπριοι θα δημιουργήσουν μια νέα δημοκρατία. Όλα θα είναι νέα, από τη σημαία και τον εθνικό ύμνο μέχρι τους νόμους και το δικαστικό σώμα. Η τουρκική κοινότητα στο νησί, η οποία αναφέρεται συνεχώς ως μειονότητα, θα γίνει αποδεκτή και πολιτικά ισότιμη με την ελληνική. Η τουρκική κοινότητα θα εξασφαλίσει το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης με δικό της σύνταγμα, νόμους και κοινοβούλιο. Η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου που έχει αναγνωριστεί μόνο από την Τουρκία στη διεθνή σκηνή και τελεί υπό μια σειρά από εμπάργκο και η οποία έχει κατά κεφαλήν εισόδημα 2.500 δολάρια, θα αναγνωριστεί διεθνώς και θα γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τουρκική πλευρά θα εγγυηθεί την παρουσία Τουρκοκυπρίων στο νησί με περιορισμούς στον αριθμό των Ελλήνων εποίκων και την απόκτηση βασικών προϊόντων τους στο βορρά, στην περίπτωση μιας μελλοντικής εισβολής των Ελληνοκυπρίων. Το σχέδιο εξασφαλίζει την παροδική ύπαρξη των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί. Επιτρέπει στο τουρκοκυπριακό κράτος να συνεχίσει τις σχέσεις του με την Τουρκία, η οποία θα απαλλαγεί από 4.000 υποθέσεις που εκκρεμούν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και άλλες 47 που βρίσκονται στο στάδιο της απόφασης. Το κυπριακό πρόβλημα που εκλαμβάνεται ως το μεγαλύτερο εμπόδιο στο δρόμο της Τουρκίας προς την ένταξη στην ΕΕ δεν θα υπάρχει. Τώρα θα πρέπει να αναζητήσουμε τρόπους για να βοηθήσει το σχέδιο τους Τουρκοκύπριους για τη βέλτιστη χρήση των πλεονεκτημάτων που του παρέχει. Οι Έλληνες είναι έξω φρενών και πώς θα μπορούσε να μην είναι; Έχουν χάσει τη Δημοκρατία που έχουν και αναγκάζονται για πρώτη φορά να ενεργήσουν από κοινού με τους Τούρκους που έως τώρα αντιμετώπιζαν ως μειονότητα στο νησί. Είναι αναγκασμένοι να μοιραστούν την κατάσταση μαζί τους. Θα χρειαστεί να εγκαταλείψουν όλες τις πολιτικές πιέσεις και εμπάργκο που έχουν επιβάλλει στους Τούρκους μέχρι τώρα. Θα πρέπει να μοιράζονται το κατά κεφαλήν εισόδημα 18.000 δολαρίων με τους Τούρκους, αντί να το αυξήσουν. Και πέρα απ' όλα αυτά, δεν μπορούν να πάρουν μεγάλο κομμάτι της γης από το βόρειο τμήμα του νησιού και δεν μπορούν να επανεγκαταστήσουν την πλειοψηφία των Ελλήνων εποίκων στην βόρειο τμήμα. Αν ήσασταν στη θέση των Ελλήνων Κυπρίων, δεν θα τρελαινόσασταν;».

Νωρίτερα, στις 22 Ιανουαρίου 2004, μετά την κατάθεση της τρίτης εκδοχής του σχεδίου Ανάν που δεν περιείχε τις σημαντικότερες υπέρ της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων ρυθμίσεις της τελευταίας στιγμής που μπήκαν στο πέμπτο σχέδιο, ο Μεχμέτ Αλί Μπιράντ σε άλλο άρθρο του «Turkish Daily News» με τίτλο «Μπορούμε να χάσουμε το σχέδιο Ανάν» ανέφερε: «Ας ρίξουμε μια ματιά στο τι πλεονεκτήματα

θα μπορούσε να μας προσφέρει το σχέδιο Ανάν. Η Τουρκία εδώ και πολύ καιρό κατηγορείται (άδικα) ότι είναι δύναμη εισβολής στο νησί. Με την αποδοχή του σχεδίου Ανάν, θα απαλλαγούμε από αυτή την ετικέτα. Επιπλέον, η ύπαρξη τουρκικών στρατευμάτων στο βόρειο τμήμα του νησιού θα νομιμοποιηθεί και κανείς δεν θα μπορεί να κατηγορήσει την Τουρκία ότι είναι ο εισβολέας στο νησί. Το σχέδιο Ανάν θα επιτρέψει την παραμονή Τούρκων εποίκων στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Θα αναγνωρισθεί το γεγονός ότι υπάρχουν δύο πληθυσμοί στο νησί. Ο αρχηγός της τουρκικής κοινότητας θα μπορέσει να γίνει πρόεδρος. Η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου θα αποκτήσει κυριαρχία στην δική της περιοχή και θα είναι σε θέση να σχηματίσει το δικό της κοινοβούλιο, να περάσει τους δικούς της νόμους, και να καθιερώσει τη δική της αστυνομική δύναμη. Ο τουρκικός πληθυσμός του νησιού θα έχει ίση εκπροσώπηση με τον ελληνικό. Το σχέδιο Ανάν προβλέπει τον αφοπλισμό του νησιού, μετά την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ και, συνεπώς, εξαλείφει μια πιθανή απειλή από την ελληνική πλευρά. Τέλος, η εφαρμογή όλων αυτών των διατάξεων εξαρτάται από την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. Η Τουρκία δεν έχει τίποτα να χάσει, αλλά πολλά να κερδίσει. Στο σχέδιο δεν υπάρχουν σημαντικές διατάξεις που θα μπορούσαν να βλάψουν την Τουρκία. Αντίθετα, οι Ελληνοκύπριοι θα ήθελαν να επιστρέψουν στην περίοδο πριν το 1974. Έχουν στριμωχτεί από το σχέδιο Ανάν και αναγκάζονται να κάνουν σημαντικές θυσίες».

Κάπως διαφορετική για το σχέδιο Ανάν ήταν η άποψη του εκδότη της τουρκοκυπριακής εφημερίδας «Αφρίκα» Σενέρ Λεβέντ, ο οποίος σε άρθρο του στην εφημερίδα του στις 13 Φεβρουαρίου 2003 με τίτλο «Καταδικασμένοι για την ειρήνη είχε γράψει: «Προτιμώ την Κυπριακή Δημοκρατία από το σχέδιο Ανάν, ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι είμαι εναντίον του. Το υποστηρίζω διότι θα μας σώσει από το σημερινό στάτους κβο και θα ανοίξει νέος ορίζοντας για το μέλλον. Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. δείχνει ότι το Κυπριακό δεν είναι άλυτο. Στην Ε.Ε. εισήχθη όλο το νησί, κάτι που σημαίνει πως κάποια στιγμή η Τουρκία θα αναγκαστεί να αποσύρει τα στρατεύματά της από ευρωπαϊκό έδαφος. Το σχέδιο Ανάν που διαμορφώθηκε σύμφωνα με τη στρατιωτική επιχείρηση το 1974 και το σημερινό στάτους κβο, μπορεί να φαίνεται σε μας ως μια ευκαιρία, γιατί μια πολύ καλή λύση, αλλά δεν είναι τέλειο. Είναι διχαστικό, διότι σε αυτό υπάρχουν δύο περιοχές που χωρίζονται με σύνορα. Στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν υπάρχουν σύνορα ή παρόμοια πράγματα και αυτές οι δύο περιοχές που χωρίζονται με σύνορα δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν τη διαρκή ειρήνη στο νησί, η οποία είναι εφικτή μόνο με τη συμβίωση στις ίδιες

γειτονιές και στα ίδια χωριά. Υποστηρίζω το να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για να ζήσουμε μαζί. Ωστόσο, δεν είμαι εναντίον του σχεδίου Ανάν. Εύχομαι αυτοί που υποστηρίζουν να μην περιφρονούν τη Δημοκρατία της Κύπρου».

2.2.3 Τουρκοκύπριοι: «Το τέλος της απομόνωσης» και η αναβάθμιση για τη μειοψηφία του Βορρά και του Νότου

Για τους Τουρκοκύπριους το σχέδιο Ανάν δεν ήταν απλώς ένα πολύ καλό σχέδιο που τους έδινε αρκετά πλεονεκτήματα, αλλά ένα σχέδιο που τους έβγαζε από τη διεθνή απομόνωση δεκαετιών και ίσως να σήμαινε και την απαλλαγή τους από την εξάρτηση της Τουρκίας και τις κυβερνήσεις που τους επέβαλλε μέσω του ελέγχου που ασκούσε στο εκλογικό σώμα στα κατεχόμενα με τους εποίκους. Από την πλευρά των Τουρκοκύπριων η επανένωση με ένταξη σήμαινε τέλος στην τριακονταετή τους απομόνωση και περισσότερα πολιτικά και αστικά δικαιώματα απ' αυτά που είχαν μέχρι τότε, όπως ελευθερία έκφρασης και αληθινή δημοκρατία, όχι την επίφαση δημοκρατίας που τους πρόσφερε ο Ντεκτάς (Ηρακλείδης, 2006: 406).

Την περίοδο που κατατέθηκε το σχέδιο Ανάν, το 2004, οι Τουρκοκύπριοι βρίσκονταν σε μια πολύ άσχημη κατάσταση, όχι μόνο οικονομική. Δεν μετείχαν στο κοινό κράτος από το 1963, μετά την εισβολή του 1974 βρίσκονται σε πλήρη απομόνωση στο βόρειο τμήμα του νησιού με ένα καθεστώς απολύτως ελεγχόμενο από την Τουρκία και πλέον είχαν καταστεί μειονότητα και στο Βορρά σε σχέση με τους Τούρκους εποίκους για τους οποίους δεν γνωρίζουμε επακριβώς πόσοι είναι.

Η Κυπριακή Δημοκρατία υπολογίζει ότι από το 1974 έχουν μεταφερθεί περίπου 110.000-120.000 έποικοι από την Τουρκία. Κατά τις αρχικές διαπραγματεύσεις του σχεδίου Ανάν ο Γλαύκος Κληρίδης ανέφερε τον αριθμό των 115.000 ατόμων, ενώ το 2004 ο Τάσος Παπαδόπουλος μίλησε για 119.000 εποίκους. Στον ίδιο περίπου αριθμό κατέληξε και σχετική Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης το 2003 ύστερα από έρευνα και εισήγηση του Φιλανδού βουλευτή Jaakko Laakso της Επιτροπής Μετανάστευσης και Δημοκρατίας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου. Η αναλογία των εποίκων είναι δυσανάλογη για τα μικρά αριθμητικά μεγέθη του νησιού. Το σύνολο των ανθρώπων στις ελεύθερες και κατεχόμενες περιοχές υπολογίζεται από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας ότι το 2004 ανήλθε σε 793.000 περίπου άτομα. Εξ αυτών οι 640.000 περίπου ήσαν Ελληνοκύπριοι, ενώ στις 87.600 υπολογίζονται οι Τουρκοκύπριοι. Ο αριθμός των Τουρκοκύπριων που

παρουσιάζει η Κυπριακή Δημοκρατία είναι σχετικός, διότι δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία από τις κατεχόμενες περιοχές. Το 1988 διεξήχθη στα κατεχόμενα απογραφή πληθυσμού που ανέφερε 167.000 άτομα. Ακολούθησε άλλη απογραφή το 1996 που κατέληξε στον αριθμό των 200.587 ατόμων. Πέραν των γενικότερων αμφιβολιών για την ακρίβεια των απογραφών, δεν είναι γνωστό αν στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονταν εκτός από τους εποίκους και οι Τούρκοι στρατιώτες. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η Τουρκία και το καθεστώς Ντεκτάς ισχυρίστηκαν τότε ότι ο συνολικός αριθμός των κατοικούντων στις κατεχόμενες περιοχές ανέρχεται σε περίπου 210.000. Εάν όντως, οι έποικοι είναι 110.000-120.000, είναι εμφανές ότι οι Τουρκοκύπριοι είναι πλέον λιγότεροι από τους εποίκους. Προς επίρρωση αυτού του συμπεράσματος η σχετική σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει ότι ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων μειώθηκε από 118.000 άτομα το 1974 σε 87.600 το 2001 (Συρίγος, 2005: 351, 352, 353).

Στα κατεχόμενα πάντως, έγινε μία ακόμη απογραφή στις 30 Απριλίου 2006. Όπως ανέφερε το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας: «Ο πληθυσμός σύμφωνα με τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της απογραφής, ανέρχεται στις 264.172 άτομα, έναντι 200.587 το 1996, σημειώνοντας αύξηση 31,7%. Τα πιο πάνω δήλωσε ο ψευδοπρωθυπουργός των κατεχομένων κ. Σογιέρ σε συνέντευξη Τύπου».

Σε κάθε περίπτωση, οι Τουρκοκύπριοι είχαν κάθε λόγο να επιθυμούν τη λύση μέσω του σχεδίου Ανάν, πέραν των πολλών προνομίων που τους έδινε. Το σχέδιο είχε, βέβαια, και αρνητικά σημεία για αυτούς, τα οποία ήταν σαφέστατα λιγότερα από τα θετικά και δεν μέτρησαν ιδιαίτερα στην τελική τους απόφαση αφού το υπερψήφισαν με ποσοστό 64,91%. Αν επιχειρήσει πάντως, κάποιος να αναφερθεί στα αρνητικά σημεία του σχεδίου για τους Τουρκοκύπριους, σε αυτά μπορεί να κατατάξει την επιστροφή μεγάλου αριθμού προσφύγων από το νότο, χωρίς παράλληλη επιστροφή δικών τους προσφύγων στις εστίες τους. Η επανεγκατάσταση μεγάλου αριθμού δικών τους (συνέπεια της επιστροφής εδαφών και της έλευσης προσφύγων από το νότο στο τουρκοκυπριακό ομόσπονδο κράτος) που μεταξύ άλλων θα είχε ως αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να γίνουν για δεύτερη ή και τρίτη φορά στη ζωή τους πρόσφυγες. Τους πολλούς τίτλους ιδιοκτησίας και περιουσίας για τους Ελληνοκύπριους και όχι για αυτούς, σαν εκείνοι να μην είχαν υποφέρει και χάσει περιουσίες. Το γεγονός ότι δεν υπήρχαν –ή υπήρχαν ελάχιστες- μόνιμες εξαιρέσεις από το κοινοτικό κεκτημένο και η απομάκρυνση του τουρκικού στρατού μέχρι του σημείου να υπάρξει ελάχιστος

αριθμός Τούρκων στρατιωτών, που κρίνεται ανεπαρκής για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων. Τελικά, βέβαια, η πλειοψηφία των Τουρκοκυπρίων τάχθηκε υπέρ του σχεδίου. Τα θετικά σημεία που έγειραν την πλάστιγγα ήταν απ' ό,τι φαίνεται κυρίως τα εξής: Αυτή καθεαυτή η επίλυση-επανένωση, το καθεστώς της χαλαρής ομοσπονδίας στη βάση της ισοτιμίας των δύο συνιστώντων ομόσπονδων κρατών, ο απεγκλωβισμός από τον εναγκαλισμό της Τουρκίας, τα πολιτικά οφέλη από την ένταξη ολόκληρης της νήσου στην Ε.Ε., τα οικονομικά οφέλη από την ένταξη και ίσως περισσότερο απ' όλα η αβεβαιότητα και το μαύρο μέλλον που τους επιφύλασσονταν αν «έχαναν το τρένο» και έμεναν εκτός Ευρώπης (Ηρακλείδης, 2006: 408, 409, 410).

Το σχέδιο Ανάν τελικά απορρίφθηκε από τους Ελληνοκυπρίους, αλλά ακόμη και έτσι, για την τουρκοκυπριακή πλευρά είχε κέρδη και ήταν πολύ χρήσιμη η όλη διαδικασία των διαπραγματεύσεων που οδήγησε στα δημοψηφίσματα. Για τους Τουρκοκύπριους σηματοδότησε την κορύφωση μιας εκτεταμένης διαδικασίας κοινωνικού και πολιτικού μετασχηματισμού της κοινωνίας τους, που αμφισβήτησε το παρελθόν ακόμη και του ίδιου του τουρκικού εθνικισμού (Lacher, Kaymak, 2005:147).

Η όλη διαδικασία προς το σχέδιο Ανάν, αλλά και τα αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων έδωσαν την ευκαιρία τους Τουρκοκύπριους να βγουν έτσι και αλλιώς από την απομόνωση που βρίσκονταν από το 1974 και μετά. Όχι δια της αναγνώρισεως του κράτους τους και της συμμετοχής τους στη διακυβέρνηση της Κύπρου, αλλά λόγω της στάσης που πλέον κρατά η διεθνής κοινότητα απέναντί τους. Δεν τους θεωρεί πια ξεκάθαρα ως αμετανόητους αποσχιστές, αλλά απονέμει επαίνους στη στάση τους και στην προθυμία τους για συμβιβασμό και συμφιλίωση με την άλλη πλευρά. Πέραν τούτων, υπάρχει και προσπάθεια έμμεσης αναγνώρισεως από την Αμερική και την Ευρώπη με τις απευθείας πτήσεις, το απευθείας εμπόριο και την οικονομική βοήθεια (Lacher, Kaymak, 2005:148).

Παρ' ό,τι το σχέδιο Ανάν δεν εφαρμόστηκε λόγω της απόρριψής του στο δημοψήφισμα από τους Ελληνοκυπρίους, οι Τουρκοκύπριοι έχουν ένα ακόμη κέρδος που ίσως αποβεί πολύ σημαντικό σε μελλοντική διευθέτηση του Κυπριακού. Από την όλη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και της κατάθεσης του σχεδίου Ανάν έχουν επέλθει δραματικές νομικές συνέπειες στο Κυπριακό, αφού έχουν ανατραπεί όλες οι αποφάσεις και τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, ο οποίος δια του σχεδίου Ανάν αναβάθμισε το καθεστώς της ΤΔΒΚ σε κυρίαρχο και ισότιμο κράτος με την Κυπριακή

Δημοκρατία, απονέμοντάς της στο σχέδιο «πολιτική ισότητα» (Θεμελιώδης Συμφωνία σχεδίου Ανάν, Κύρια Άρθρα, iii).

2.3 Πολιτισμός, εκπαίδευση, γλώσσα, θρησκεία και αθλητισμός στο σχέδιο Ανάν

2.3.1 Ομοσπονδιακή κυβέρνηση, συνιστώσες πολιτείες και αρμοδιότητες στον πολιτισμό. Το κενό του αθλητισμού

Στο σχέδιο Ανάν προβλεπόταν πως την αρμοδιότητα για τα θέματα του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της γλώσσας, της θρησκείας και του αθλητισμού θα την είχαν οι δύο συνιστώσες πολιτείες. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα είχε μία μόνο μία αρμοδιότητα, αυτή των αρχαιοτήτων του νησιού (άρθρο 14 του Συντάγματος, άρθρο 2 παρ. 1β της Θεμελιώδους Συμφωνίας).

Στο πλαίσιο της λύσης, η διαχείριση των αρχαιοτήτων από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα αποκαταστήσει τον σεβασμό για την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, την πολύτιμη πολυπολιτισμική κληρονομιά, η οποία είναι ιδιοκτησία των ανθρώπων της Κύπρου στο σύνολό της καθώς και όλων των λαών που άφησαν το στίγμα τους σε αυτή τη γη (Pericleous, 2009: 207).

Στο άρθρο 14 του Συντάγματος δεν γίνεται καμία άλλη αναφορά σε πολιτισμικά θέματα ως αρμοδιότητα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, επομένως σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 15 του Συντάγματος για τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των συνιστωσών πολιτειών που ανέφερε ότι «οι συνιστώσες πολιτείες θα ασκούν εντός των εδαφικών τους συνόρων όλες τις αρμοδιότητες και λειτουργίες τις οποίες το παρόν σύνταγμα δεν αναθέτει στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση», προκύπτει ότι πλην των αρχαιοτήτων, όλα τα υπόλοιπα πολιτισμικά θέματα ανήκουν στις αρμοδιότητες των συνιστωσών πολιτειών. Στο άρθρο 18 μάλιστα, του Συντάγματος διευκρινίζεται με παρατήρηση που υπάρχει πως τα πολιτιστικά θέματα περιλαμβάνουν τις τέχνες, την εκπαίδευση και τον αθλητισμό.

Στο άρθρο 18 που αναφέρεται στις εξωτερικές σχέσεις της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας και των δύο συνιστωσών πολιτειών, υπάρχουν αναφορές για τις οποίες έχουμε κάνει ήδη λόγο και οι οποίες δείχνουν το μεγάλο βαθμό ανεξαρτησίας που δίνει το σχέδιο στις συνιστώσες πολιτείες για τα πολιτιστικά θέματα. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 18 αναφέρεται πως «οι συνιστώσες πολιτείες δύνανται να διορίζουν εκπροσώπους για εμπορικά και πολιτισμικά θέματα, οι οποίοι θα είναι διαπιστευμένοι ως μέλη των διπλωματικών αποστολών της Κύπρου» και στην παράγραφο 4 αναφέρεται ότι «οι συνιστώσες πολιτείες δύνανται επίσης να συνάπτουν

συμφωνίες για εμπορικά και πολιτισμικά θέματα με τις αρχές κρατών που έχουν σχέσεις με την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία». Η τελευταία αυτή αναφορά που υπάρχει και στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 της Θεμελιώδους Συμφωνίας του σχεδίου Ανάν, είναι εξ εκείνων των προβλέψεων που όπως ήδη αναφέραμε, δείχνουν το συνομοσπονδιακό χαρακτήρα του προτεινόμενου κράτους.

Το σχέδιο Ανάν δεν έκανε πλην των ελάχιστων περιπτώσεων που ήδη αναφέραμε καμία αναφορά σε αθλητικά θέματα. Αυτά ήταν μεν αρμοδιότητες των συνιστωσών πολιτειών, αλλά προέκυπτε ένα μεγάλο κενό ειδικά στη διεθνή αθλητική εκπροσώπηση της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας. Ποιος για παράδειγμα θα είχε την αρμοδιότητα για να καταρτίσει τις εθνικές ομάδες της Κύπρου στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και τα άλλα ομαδικά αθλήματα καθώς και τις ομάδες που θα λάμβαναν μέρος σε μεγάλες διεθνείς διοργανώσεις όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες; Την ευθύνη αυτή σε όλα τα κράτη την έχουν οι αθλητικές ομοσπονδίες. Τι θα συνέβαινε, όμως, στην Κύπρο με δεδομένο ότι στο σχέδιο Ανάν η αρμοδιότητα του αθλητισμού πήγαινε στις συνιστώσες πολιτείες; Θα υπήρχε η ποδοσφαιρική ομοσπονδία της ελληνοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας και η αντίστοιχη της τουρκοκυπριακής που θα διεξήγαν δύο ξεχωριστά πρωταθλήματα ποδοσφαίρου, ένα στο κάθε συνιστών κράτος και ομοίως θα συνέβαινε και στα άλλα αθλήματα; Και τι θα γινόταν όταν θα ερχόταν η ώρα να καταρτιστεί η εθνική ομάδα που θα εκπροσωπούσε διεθνώς την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία ή ποιες ομάδες και από ποια πολιτεία θα εκπροσωπούσαν την Κύπρο στα ευρωπαϊκά κύπελλα σε συλλογικό επίπεδο; Τι θα γινόταν επίσης με την Ολυμπιακή Επιτροπή της Κύπρου που έχει την ευθύνη κατάρτισης της ομάδας που λαμβάνει μέρος σε Ολυμπιακούς Αγώνες; Κανονικά θα έπρεπε να υπάρχει μία Ολυμπιακή Επιτροπή της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, αφού μία Ολυμπιακή Επιτροπή σε κάθε χώρα αναγνωρίζει η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ) που αναγνωρίζει ως νόμιμη την Ολυμπιακή Επιτροπή της Κυπριακής Δημοκρατίας που αποτελείται μόνο από Ελληνοκυπρίους, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με τις παγκόσμιες ομοσπονδίες των αθλημάτων που αναγνωρίζουν ως νόμιμες τις εθνικές ομοσπονδίες αθλημάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μέχρι και σήμερα, η Κύπρος συμμετέχει και εκπροσωπείται τόσο σε Ολυμπιακούς Αγώνες όσο και με τις εθνικές ομάδες των διαφόρων αθλημάτων μόνο από Ελληνοκύπριους αθλητές και αθλήτριες.

Η μη αναφορά στο σχέδιο Ανάν των θεμάτων του αθλητισμού μπορεί να αποδειχθεί ως πηγή μεγάλων προστριβών. Θα υπάρχει ενιαίο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου ή με

βάση τη φιλοσοφία του σχεδίου Ανάν θα υπάρχει από κάθε κοινότητα ίσος αριθμός ομάδων στο πρωτάθλημα; Μήπως θα υπάρχει εκ περιτροπής πρωταθλήτρια ομάδα και κατ' επέκταση εκ περιτροπής αντιπροσωπεία ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών ομάδων στα κύπελλα Ευρώπης; Και όσο αφορά τους υποβιβασμούς πρέπει να γίνονται με τρόπο που να μην διασαλεύεται η ίση εκπροσώπηση ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών ομάδων στο πρωτάθλημα του κοινού κράτους; Και οι διαιτητές σε αγώνες μεταξύ ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών ομάδων θα είναι ξένοι; Και τι συμβαίνει με την ομάδα της Κύπρου που θα αντιπροσωπεύει τη χώρα διεθνώς; Και εδώ η σύνθεση της ομάδας θα πρέπει να αντικατοπτρίζει την πολιτική ισότητα μεταξύ των δύο κοινοτήτων; Και επειδή απαιτούνται 11 παίκτες, θα πρέπει να έχουμε 5 Ελληνοκύπριους, 5 Τουρκοκύπριους και ένα ξένο; (Θεοφάνους, 2003: 74, 75).

2.3.2 Εκπαίδευση και γλώσσα. Οι θρησκευτικές ελευθερίες σε ένα κοσμικό κράτος

Η εκπαίδευση στο σχέδιο Ανάν είναι αρμοδιότητα των συνιστωσών πολιτειών που επρόκειτο να ρυθμίσουν τις λεπτομέρειες σε περίπτωση που το σχέδιο γινόταν αποδεκτό. Είναι σαφές ότι το κάθε κράτος θα οργάνωνε το εκπαιδευτικό του σύστημα κατά τρόπο ώστε να προασπίσει την εθνική του καταγωγή και την παιδεία του.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προστάτευε το ίδιο το σχέδιο με αναφορά και στον κατάλογο «ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών» που επισυναπτόταν και που σύμφωνα με το άρθρο 15 του καταλόγου: «Κανένας δεν τυγχάνει άρνησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση, το κράτος σέβεται το δικαίωμα των γονιών να διασφαλίσουν τέτοια εκπαίδευση και διδασκαλία, που να συνάδουν με τις δικές τους θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις».

Οι επίσημες γλώσσες της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το σχέδιο ήταν τα Ελληνικά και τα Τουρκικά, ενώ υπήρχε πρόνοια και για χρήση της αγγλικής γλώσσας για ειδικούς σκοπούς. Πρόνοια υπήρχε και για την υποχρεωτική διδασκαλία των δύο γλωσσών όχι μόνο εντός του συνιστώντος κράτους στο οποίο ομιλείται, αλλά και στην άλλη πολιτεία. Το άρθρο 9 της Θεμελιώδους Συμφωνίας αναφέρει στην παράγραφο 1 ότι «οι επίσημες γλώσσες της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας είναι η Ελληνική και η Τουρκική και η χρήση της Αγγλικής για επίσημους σκοπούς θα ρυθμίζεται από το νόμο». Στην παράγραφο 2 και 3 αναφέρεται πως «οι νομοθετικές, εκτελεστικές, διοικητικές και δικαστικές πράξεις και τα έγγραφα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης θα συντάσσονται σε όλες τις επίσημες γλώσσες και θα

εκδίδονται διά δημοσιεύσεως στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυβέρνησης της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας σε όλες τις επίσημες γλώσσες και όλα τα πρόσωπα θα έχουν το δικαίωμα να απευθύνονται στις αρχές της ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε οποιαδήποτε από τις επίσημες γλώσσες και να λαμβάνουν απάντηση στην ίδια γλώσσα».

Όσο αφορά στην εκπαίδευση, η παράγραφος 4 του άρθρου 9 προβλέπει πως «οι επίσημες γλώσσες της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας θα διδάσκονται υποχρεωτικά σε όλους τους μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» και η ίδια πρόνοια υπάρχει και στο άρθρο 50 του Συντάγματος του σχεδίου Ανάν, στο οποίο προστίθεται ότι η υποχρεωτική αυτή διδασκαλία «θα αρχίσει το αργότερο τρία έτη μετά την έναρξη ισχύος της Θεμελιώδους Συμφωνίας». Πρόκειται για μια πρόβλεψη η οποία φαίνεται να είχε ως στόχο την κατανόηση του πολιτισμού και της ιστορίας της μίας κοινότητας από την άλλη με την εκμάθηση της γλώσσας της. Οι Κύπριοι και των δύο κοινοτήτων, άλλωστε, ζούσαν για πολλά χρόνια μαζί και γνώριζαν σε μικρό ή μεγάλο βαθμό ο ένας τη γλώσσα του άλλου, κάτι που σταμάτησε μετά τα γεγονότα του 1963 και ειδικά μετά την εισβολή του 1974 και τον πλήρη διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων.

Στο θέμα της θρησκείας τώρα, σύμφωνα με το σχέδιο Ανάν η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία προβλεπόταν να είναι ένα κοσμικό κράτος, ανέφερε η παράγραφος 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος και η παράγραφος 2 του ιδίου άρθρου προχωρούσε σε μία πρόβλεψη που γεννούσε ερωτηματικά: «Οι θρησκευτικοί λειτουργοί δεν θα κατέχουν κατόπιν εκλογής ή διορισμού, πολιτικό ή δημόσιο αξίωμα». Ο Μακάριος δηλαδή, δεν θα μπορούσε ποτέ σύμφωνα με το σχέδιο Ανάν να εκλεγεί Πρόεδρος της Δημοκρατίας ή μήπως η πρόνοια αυτή μπήκε για να μην υπάρξει κάποιος μελλοντικός Μακάριος στην Κύπρο;

Το σχέδιο κάνει εκτεταμένες αναφορές στη θρησκεία και τις θρησκευτικές ελευθερίες, θεωρώντας της θεμελιώδεις όσο αφορά στα ίδια τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές ελευθερίες, αλλά και θέλοντας να προασπίσει την διαφορετικότητα των δύο κοινοτήτων και τις θρησκευτικές μειονότητες που υπάρχουν στην Κύπρο (Μαρωνίτες, Λατίνοι, Αρμένιοι) και τις μειονότητες που θα προέκυπταν στις δύο συνιστώσες πολιτείες (μουσουλμάνοι Τουρκοκύπριοι στην ελληνοκυπριακή διοίκηση και χριστιανοί Ελληνοκύπριοι στην τουρκοκυπριακή διοίκηση).

Τα θρησκευτικά προσκυνήματα θα επιστρέφονταν, σύμφωνα με το σχέδιο, εντός τριών ετών από την ίδρυση της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας στις εκκλησίες και τα βακούφια. Αυτή είναι μια πάρα πολύ σημαντική διάταξη, με θετικά αποτελέσματα στην πνευματική ζωή των ανθρώπων και αυτό γιατί σε περίπτωση που στον πυρήνα του προβλήματος της Κύπρου συναντά κανείς την αποξένωση των ανθρώπων από το ιστορικό και πολιτιστικό περιβάλλον, η επανασύνδεση με το περιβάλλον θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της λύσης. Στην ελληνική κυπριακή κοινότητα, η επιστροφή στην Εκκλησία όλων των εκκλησιών, των μοναστηριών, των χώρων ταφής και των θρησκευτικών μνημείων, θα ενώσει τους ανθρώπους, θα αποκαταστήσει ένα κοινωνικό δίκτυο και θα αναβιώσει στις ψυχές τους το αίσθημα της κοινότητας. Τέτοιες επανασυνδέσεις δεν είναι αμελητέα ή άσχετα θέματα στη ζωή των ανθρώπων (Pericleous, 2009:207, 208).

Ειδική αναφορά υπάρχει στο σχέδιο και στις επίσημες αργίες του κράτους, οι περισσότερες εκ των οποίων συνδέονται με τις θρησκευτικές γιορτές χριστιανών και μουσουλμάνων. Στο άρθρο 10 του συντάγματος αναφέρεται αρχικά πως «η Εθνική Επέτειος της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας θα είναι η ημέρα της διεξαγωγής των δημοψηφισμάτων για τη Θεμελιώδη Συμφωνία και θα τηρείται ως αργία», ενώ η παράγραφος 2 λέει αναλυτικά για τις αργίες και τις θρησκευτικές γιορτές: «Εκτός από τις Κυριακές ως επίσημες αργίες θα τηρούνται σε ολόκληρη την Κύπρο: 1η Ιανουαρίου (Πρωτοχρονιά), 1η Μαΐου (Πρωτομαγιά), 9η Μαΐου (Ημέρα της Ευρώπης), 25η Δεκεμβρίου (Χριστούγεννα), Μεγάλη Παρασκευή, Δευτέρα του Πάσχα, η πρώτη ημέρα του Ραμαζανιού/Sheker Bayram, η πρώτη ημέρα του Kurban Bayram και η ημέρα γέννησης του Προφήτη Μωάμεθ».

2.3.3 Γεφύρωση του χάσματος και της αποξένωσης ή παραμονή της απουσίας κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας; Η Επιτροπή Συμφιλίωσης

Στον κατάλογο «ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών» που εμπεριέχετο στο σχέδιο Ανάν, κατοχυρωνόταν η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, ενώ απαγορεύονταν αυστηρά οι διακρίσεις με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, τη σύνδεση με εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννησης ή άλλης κατάστασης. Επίσης, στα κύρια άρθρα της Θεμελιώδους Συμφωνίας γίνεται αναφορά στις θεμελιώδεις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα, παρά τους περιορισμούς και τις αποκλίσεις που μπαίνουν στη συνέχεια, αλλά και στο σεβασμό της

διαφορετικότητας του άλλου και βεβαίως και των θρησκευτικών ελευθεριών. Όπως αναφέρει το νί των Κύριων Άρθρων «αναλαμβάνοντας τη δέσμευση να σεβόμαστε τις δημοκρατικές αρχές, τα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, καθώς και την πολιτισμική, θρησκευτική, πολιτική, κοινωνική και γλωσσική ταυτότητα των άλλων». Οι προβλέψεις αυτές είναι θεμιτές για τη νομοθεσία κάθε κράτους, πόσο μάλλον για την Κύπρο των μεγάλων αντιθέσεων και ταραχών, του πολέμου και της συνεχιζόμενης κατοχής του εδάφους της.

Το σχέδιο Ανάν προσπαθούσε με κάθε τρόπο να δείξει ότι σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις πολιτικές και θρησκευτικές ελευθερίες, το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση και το σεβασμό της διαφορετικότητας του άλλου. Ίσως προσπαθούσε να αποδείξει ότι όλα αυτά τα σεβόταν, πράγμα αυτονόητο για κάθε σύγχρονο κράτος δικαίου, λόγω των πολλών διαχωριστικών προβλέψεων που εμπεριείχε με τη δυαδικότητα που το διέπνεε ως κατάλοιπό των ζυριχικών συμφωνιών, αλλά και με τις παρεκκλίσεις που παρουσίαζε όσο αφορά στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στην αποξένωση που είχαν προκαλέσει στους Κύπριους τα διάφορα σχέδια λύσης, στα οποία παρατηρείτο απουσία ενός κοινού πολιτισμικού πλαισίου επικοινωνίας. Έλειπαν προβλέψεις που θα λειτουργούσαν ως συνδετικός κρίκος ενός λαού που εδώ και δεκαετίες ζει χώρια δια της βίας και ανάμεσα στις δύο πλευρές υπάρχει ακόμη και σήμερα μεγάλη καχυποψία. Το ότι η εκπαίδευση και τα πολιτιστικά θέματα προβλεπόταν να είναι αρμοδιότητα των συνιστωσών πολιτειών και όχι του ομοσπονδιακού κράτους στο σχέδιο Ανάν ενίσχυε το χάσμα ανάμεσα στις δύο κοινότητες και δεν ήταν υπέρ της διαμόρφωσης ενός κοινού πολιτισμικού πλαισίου, αφού κάθε κοινότητα θα εξακολουθούσε να τραβούσε το δρόμο της για να διατηρήσει τη διαφορετικότητά της και την εθνική της καταγωγή και θρησκεία εντός του κοινού κράτους.

Το κύριο που χαρακτηρίζει το σχέδιο Ανάν είναι η προσπάθεια να διαμορφωθεί ένα ενιαίο κράτος με τρόπο τυπικό, με τρόπο που να συντηρεί και να αναπαράγει τις εθνικές διαφορές χωρίς να δημιουργεί ουσιαστικές γέφυρες υπέρβασης αυτών των διαφορών. Όμως στην εποχή της παγκοσμιοποίησης αυτό που χαρακτηρίζει τους πολίτες είναι οι προσωπικότητες πολλών ταυτοτήτων. Δεν είναι μόνο εθνικά προσδιοριζόμενοι. Είναι μεν Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι, αλλά ταυτόχρονα έχουν και κοινωνικές, πολιτισμικές, πολιτικές ταυτότητες. Το σχέδιο Ανάν προσπαθεί να αντιμετωπίσει μονοδιάστατα τους πολίτες της Κύπρου, ως ανήκοντες σε δύο

ξεχωριστές κοινότητες και τίποτα άλλο, σίγουρα δε όχι ως Κυπρίους. Για αυτό, μια πραγματική δημοκρατική και λειτουργική λύση του Κυπριακού θα έπρεπε να επιτρέπει να κτίζονται πέραν των θεσμικών και άλλες γέφυρες ανάμεσα στους Κυπρίους κάθε θρησκευματος. Να υπάρχει όσμωση μεταξύ τους και να δημιουργούν καινούργια αμαλγάματα (Κοτζιάς, 2010:319).

Ως αντίβαρο σε όλα αυτά το σχέδιο έβαζε την Επιτροπή Συμφιλίωση, η οποία προβλεπόταν να έχει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ακόμη και κοινής συνείδησης των Κυπρίων των δύο κοινοτήτων. Στόχος της Επιτροπής ήταν να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους και χαρακτηριστικά είναι τα όσα αναφέρονται στο άρθρο 2 της σχετικής πρόβλεψης του σχεδίου Ανάν για την Επιτροπή Συμφιλίωσης ως στόχοι της που ήταν: «Η προαγωγή της κατανόησης, της ανοχής και του αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Θα προωθεί ένα χωρίς πάθος διάλογο μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων σχετικά με το παρελθόν, με αναφορά, μεταξύ άλλων στις ιστορικές παραμέτρους, τις εμπειρίες και τις μνήμες, θα ετοιμάσει μια περιεκτική έκθεση για την ιστορία του Κυπριακού Προβλήματος όπως βιώθηκε και ερμηνεύτηκε από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, θα κάνει συγκεκριμένες συστάσεις για την ανάληψη δράσης από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση και τις συνιστώσες πολιτείες με στόχο την προαγωγή της συμφιλίωσης, συμπεριλαμβανομένων κατευθυντήριων γραμμών για εκδόσεις και σχολικά βιβλία έτσι ώστε να προάγεται η αμοιβαία κατανόηση των διαφορετικών παραμέτρων του παρελθόντος, θα κάνει συστάσεις σχετικά με την εφαρμογή της επιταγής του Συντάγματος για τη διδασκαλία των επίσημων γλωσσών σε όλους τους μαθητές της μέσης εκπαίδευσης και θα κάνει συστάσεις σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για την τήρηση των κοσμικών δημοσίων αργιών από τις συνιστώσες πολιτείες».

Όλα όσα διαχωριστικά για τις δύο κοινότητες περιείχε το σχέδιο, προσπαθούσε να τα γεφυρώσει με την σύσταση της Επιτροπής Συμφιλίωσης, στις εξουσίες της οποίας προβλεπόταν πως για την προώθηση των στόχων της μπορεί «να συγκαλεί δημόσιες ή ιδιωτικές ακροάσεις και να συγκροτεί ερευνητικές ομάδες ή επιτροπές για τη συζήτηση και/ή τη διερεύνηση θεμάτων, γεγονότων, περιστατικών και χρονικών περιόδων που σχετίζονται με το έργο της, να λαμβάνει πληροφορίες από διάφορες πηγές, να διοικεί και να αποφασίζει το τελικό καθεστώς και τις διευθετήσεις διαχείρισης των μνημείων και των ιστορικών τοποθεσιών που σχετίζονται με τα γεγονότα της περιόδου μεταξύ 1963 και 1974, που βρίσκονται σε περιοχές που

υπόκεινται σε εδαφική προσαρμογή». Η Επιτροπή Συμφιλίωσης προσομοιάζει με τις εμπειρίες άλλων χωρών και ιδιαίτερα με την Επιτροπή Αλήθειας και Συμφιλίωσης της Νοτίου Αφρικής. Δεν αποσκοπούσε στη συγκάλυψη της αλήθειας, αλλά στην ανάδυση της ιστορίας με όλες τις συγκρουόμενες πτυχές της με στόχο τη δημιουργία προϋποθέσεων αλληλοσεβασμού και αλληλοκατανόησης μεταξύ των κοινοτήτων, αλλά και μεταξύ των Κυπρίων πολιτών. Η λύση ήταν αλληλένδετη με την ίδρυση, τη λειτουργία και την αποδοτικότητα της Επιτροπής Συμφιλίωσης (Χατζηδημητρίου, 2006: 254).

3. ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΝ

3.1 Τα νέα δεδομένα στην Κύπρο, το ευρωπαϊκό κεκτημένο και η στασιμότητα των συνομιλιών

3.1.1 Η είσοδος της Κύπρου στην Ε.Ε. επιτάσσει «ευρωπαϊκή λύση»

Με την καταψήφισή του από τους Ελληνοκύπριους με το συντριπτικό ποσοστό του 75,8%, το σχέδιο Ανάν κατέστη άκυρο, όπως το ίδιο το σχέδιο προέβλεπε (άρθρο 1 παρ.2, προσάρτημα ΙΧ σχεδίου Ανάν).

Αυτό δεν σημαίνει πως μπορεί να αποκλειστεί μελλοντική επαναφορά του όπως συμβαίνει στο Κυπριακό με όλα τα σχέδια λύσης, τα οποία ανασύρονται, αλλάζουν ονόματα και με λίγες ή πολλές αλλαγές κατατίθενται ως το επόμενο σχέδιο λύσης που συνήθως είναι χειρότερο του προηγούμενου του για τους Έλληνες της Κύπρου. Το σχέδιο Ανάν, βέβαια, ήταν το λεπτομερέστερο και ογκωδέστερο σχέδιο που κατατέθηκε ποτέ για την επίλυση του Κυπριακού και μοιραία οι συντάκτες του επόμενου σχεδίου, αν υπάρξει, θα στηριχθούν αναγκαστικά σε αυτό, τουλάχιστον ως τη βάση για να φτιάξουν κάτι καινούργιο.

Ότι και να γίνει, όμως, στο μέλλον, είτε το σχέδιο Ανάν επανέλθει με το ίδιο ή άλλο όνομα, με αλλαγές και βελτιώσεις, είτε επιλεγεί ένα άλλο σχέδιο, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα δεδομένα που πλέον υπάρχουν στο νησί μετά τα δημοψηφίσματα. Το κυριότερο όλων είναι ότι πλέον η Κύπρος είναι πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που δεν συνέβαινε στις διαπραγματεύσεις για το σχέδιο Ανάν. Επομένως η όποια μελλοντική λύση οφείλει να λάβει υπόψη της τη νέα πραγματικότητα με την Κύπρο εντός της Ε.Ε. Η εξέλιξη αυτή διαφοροποιεί πλήρως τις συνθήκες και η όποια λύση ομοσπονδίας προκύψει δεν θα είναι παρά η καθαρή συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα έχει μετασχηματιστεί μόνο εσωτερικά. Ούτε η αλλαγή ονόματος, ούτε η νέα σημαία, ούτε καν η πιθανή αποδοχή ως δεσμευτικών οποιονδήποτε διεθνών «συνθηκών» με το κατοχικό καθεστώς, θα αποτελούσαν επιχειρήματα για στήριξη του όποιου ισχυρισμού για διαδοχή του κράτους. Όλα θα πρέπει να ερμηνευθούν σε περίπτωση λύσης ως «κυριαρχικές» πράξεις του κράτους της Κύπρου, πλήρους μέλους της Ε.Ε. και ευρύτερα της διεθνούς κοινότητας. Έχει δηλαδή, στο μεταξύ οχυρωθεί η κρατική οντότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας (Χρυστοστομίδης, 2005: 172, 173).

Σε κάθε περίπτωση, η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. σφραγίζει την όποια λύση προταθεί στο μέλλον για το Κυπριακό. Το σχέδιο Ανάν που παρουσιάστηκε από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ με την υποστήριξη και τη συμμετοχή των ΗΠΑ και της

Βρετανίας, περιείχε σοβαρές αποκλίσεις από το κοινοτικό κεκτημένο. Για αυτό ο Γ.Γ. σχεδίαζε να γίνει δεκτό πριν την 1^η Μαΐου 2004 που θα έμπαινε η Κύπρος στην Ε.Ε., έτσι ώστε η νέα πολιτική οντότητα να προσχωρούσε στην Ε.Ε. αντί της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας. Από εδώ και πέρα στο όποιο διαπραγματευτικό πλαίσιο νέων συνομιλιών θα πρέπει να αντικατοπτρίζεται το γεγονός ότι η Κύπρος είναι πια μέλος της Ε.Ε. Ο νέος γύρος συνομιλιών δεν θα πρέπει να βασίζεται μόνο στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, αλλά και στην ευρωπαϊκή νομοθεσία και στις διάφορες δικαστικές αποφάσεις για την Κύπρο. Η όποια λύση θα πρέπει να είναι «ευρωπαϊκή λύση», κάτι το οποίο σημαίνει: Λύση βασισμένη στις αρχές της Ε.Ε., δηλαδή, ελευθερία, δημοκρατία, κράτος δικαίου εντός και μεταξύ των δύο πολιτειών, ανθρώπινα δικαιώματα και όχι διάκριση με βάση την εθνική καταγωγή ή τη θρησκεία. Η εφαρμογή των αρχών αυτών αποκλείει τις διατάξεις του σχεδίου Ανάν που εισήγαγαν διακρίσεις με βάση την εθνικότητα και τη θρησκεία. Αντίθεση σε διατάξεις που παρέχουν σε ξένους στρατούς κατοχής επεμβατικά δικαιώματα. Ελεύθερη επιλογή εκλογικών διαδικασιών και ισότιμη πρόσβαση στο δικαίωμα του εκλέγεσθαι ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη θρησκεία και προστασία των δικαιωμάτων των εκτοπισμένων (Couloufouidakis, 2006:12, 54,55)

3.1.2 Το άνοιγμα της πράσινης γραμμής, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα για μια μελλοντική λύση

Μια άλλη νέα πραγματικότητα που υπάρχει πλέον στην Κύπρο και η οποία μπορεί να αλλάξει τα πράγματα σε ενδεχόμενη μελλοντική λύση, είναι το άνοιγμα των διόδων από και προς τα κατεχόμενα που ξεκίνησε στις 23 Απριλίου 2003 με άνοιγμα της μπάρας σε διάφορα σημεία της πράσινης γραμμής με πρωτοβουλία της τουρκοκυπριακής πλευράς. Το άνοιγμα συνεχίστηκε στις 3 Απριλίου 2008 όταν έπεσε το οδόφραγμα της οδού Λήδρας που με εξαίρεση το διάστημα 1960-63 αποτελούσε το σύμβολο διαίρεσης της Λευκωσίας, ενώ στη συνέχεια άνοιξαν και άλλες δίοδοι μετά από συμφωνία των δύο κοινοτήτων.

Το άνοιγμα της πράσινης γραμμής και οι εκατέρωθεν επισκέψεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων μετέτρεψαν την εικόνα του απρόσιτου άλλου σε εικόνα καθημερινότητας με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της. Στα πλεονεκτήματα περιλαμβάνεται το γεγονός ότι η καθημερινή επαφή δεν συνοδεύτηκε από κάποιο σοβαρό κρούσμα βίας και καταρρίφθηκε εμπράκτως ο ισχυρισμός

Ντεκτάς περί αδυναμίας συμβιώσεως των δύο κοινοτήτων. Στα μειονεκτήματα συγκαταλέγεται η αίσθηση της παγίωσεως των τετελεσμένων από τους ανθρώπους που επισκέπτονται τις κατεχόμενες περιουσίες τους (Συρίγος, 2005: 463).

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα από το άνοιγμα της πράσινης γραμμής σε συνδυασμό με τη μη λύση του Κυπριακού, θα φανούν κυρίως στο μέλλον και είναι πολλά. Σε αυτή τη φάση φαίνεται να βολεύει την τουρκοκυπριακή πλευρά αυτή η ενδιάμεση κατάσταση με το άνοιγμα των διόδων μετά την αποτυχία να πετύχει την αναγνώρισή της με το σχέδιο Ανάν. Οι Τουρκοκύπριοι ως πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι και Ευρωπαίοι πολίτες και οι περισσότεροι έχουν αποκτήσει διαβατήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας, κάτι που σημαίνει πως μπορούν να απολαμβάνουν των πλεονεκτημάτων που έχει ένας Ευρωπαίος τόσο ως εργαζόμενος, όσο και ως πολίτης. Χιλιάδες Τουρκοκύπριοι εργάζονται στις ελεύθερες περιοχές και χρησιμοποιούν τις κοινωνικές παροχές της Κυπριακής Δημοκρατίας σε περίπτωση απολύσεώς τους και χιλιάδες κάνουν χρήση των δημόσιων νοσοκομείων της Κυπριακής Δημοκρατίας και της δωρεάν περίθαλψης. Όταν εισέρχονται στα κατεχόμενα, έχουν τη δυνατότητα να νέμονται τις καταληφθείσες περιουσίες των Ελληνοκυπρίων. Επιπλέον, η δυνατότητα των Τουρκοκυπρίων να εργάζονται στις ελεύθερες περιοχές έχει δημιουργήσει δύο κατηγορίες εργαζομένων στα κατεχόμενα. Στην πρώτη ανήκουν οι Τουρκοκύπριοι και στη δεύτερη οι έποικοι που μη έχοντας δικαίωμα να εργασθούν στις ελεύθερες περιοχές αποτελούν φθηνό εργατικό δυναμικό στα κατεχόμενα. Υπ' αυτές τις συνθήκες οι Τουρκοκύπριοι έχουν απομακρυνθεί από την πάγια θέση τους περί αναγνώρισεως της ΤΔΒΚ. Εκτός του ότι αντιλαμβάνονται ότι είναι μάλλον απίθανο να στερήσει η διεθνής κοινότητα να αποδεχθεί de jure το προϊόν κατάφωρης παραβιάσεως του διεθνούς δικαίου, τυχόν αναγνώριση θα τους ωθούσε έξω από την Ε.Ε., στην οποία έχει ενταχθεί η Κυπριακή Δημοκρατία και μόνο μέσω αυτής μπορούν να απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής στην Ε.Ε. (Συρίγος, 2005: 467, 468).

Η μη επίτευξη λύσης, όμως, σε συνδυασμό με το άνοιγμα της μπάρας ενέχει και κινδύνους. Ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων που μετακινείται στις ελεύθερες περιοχές και λαμβάνει διαβατήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας ολοένα και αυξάνεται τα τελευταία χρόνια. Στη Βόρεια Κύπρο, όμως, αυξάνεται συνεχώς και ο αριθμός των εποίκων, με αποτέλεσμα να τείνει όλο και περισσότερο να εκτουρκιστεί σε βάρος των Κυπρίων και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι Τουρκοκύπριοι νοιώθουν ξένοι στον τόπο τους, την κατεχόμενη Β. Κύπρο και μετακινούνται στο νότο, στον οποίο στα

πλαίσια της Κυπριακής Δημοκρατίας δημιουργείται μια καινούργια τουρκοκυπριακή κοινότητα, η οποία με το πέρασμα του χρόνου θα διεκδικεί όλο και περισσότερο τα δικαιώματά της, όπως αυτά απορρέουν από το ισχύον κυπριακό σύνταγμα. Όπως λοιπόν, μπορεί να παρατηρήσει ο κάθε ενδιαφερόμενος για το Κυπριακό, δεν υπάρχει στάτους κβο. Αντίθετα, υπάρχει ο κίνδυνος «διπλασιασμού» του Κυπριακού προβλήματος. Εκτουρκισμός του βορρά και διαμόρφωση τουρκοκυπριακής κοινότητας στο νότο (Κοτζιάς, 2010: 317, 318).

3.1.3 Στασιμότητα στις απευθείας διαπραγματεύσεις των δύο κοινοτήτων

Τα νέα δεδομένα στα οποία αναφερθήκαμε ενδέχεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε μελλοντική λύση του Κυπριακού, είτε αυτή επιχειρηθεί μέσω ενός νέου σχεδίου λύσης, είτε μέσω των απευθείας διαπραγματεύσεων Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων που άρχισαν μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν. Οι απευθείας διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 3 Σεπτεμβρίου 2008 ανάμεσα στον Δημήτρη Χριστόφια που στις 24 Φεβρουαρίου 2008 εξελέγη πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και τον τότε ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Μεχμέτ Αλί Ταλάτ που είχε εκλεγεί πρόεδρος του ψευδοκράτους στις 20 Φεβρουαρίου 2005. Στις 18 Απριλίου 2010 πρόεδρος της ΤΔΒΚ εξελέγη ο Ντερβίς Έρογλου που εκπροσωπεί την τουρκοκυπριακή κοινότητα στις διαπραγματεύσεις που τελούν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και του Γ.Γ. Μπαν Γκι-Μουν που το 2007 διαδέχθηκε τον Κόφι Ανάν. Οι διαπραγματεύσεις αυτές δεν σημείωσαν πρόοδο μέχρι και το τέλος του 2011, με τον Δημήτρη Χριστόφια να μιλά για «κινήσεις προς τα πίσω».

Οι απευθείας διαπραγματεύσεις στηρίχθηκαν στη συμφωνία της 8^{ης} Ιουλίου 2006 ανάμεσα στον τότε πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσο Παπαδόπουλο και τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ που δεσμεύθηκαν «στην επανένωση της Κύπρου με βάση μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία και πολιτική ισότητα, όπως καθορίζεται στα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας». Στις απευθείας διαπραγματεύσεις, όμως, οι δύο πλευρές επιβεβαίωσαν σε γενικές γραμμές τις πάγιες θέσεις τους που απέχουν αρκετά με τον Δημήτρη Χριστόφια να υποστηρίζει σε κάποια στιγμή των διαπραγματεύσεων πως: «Οι βάσεις για μια συμφωνία περιγράφονται στις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977 και 1979 οι οποίες προβλέπουν τον μετασχηματισμό του ενιαίου κράτους σε ομόσπονδο. Η λύση στη βάση μιας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας υπήρξε μια μεγάλη παραχώρηση που έγινε από τον πρόεδρο Μακάριο το 1977 και πρέπει να τύχει της δέουσας αναγνώρισης, διότι με την παραχώρηση

αυτή η ελληνοκυπριακή πλευρά έχει εξαντλήσει τα όριά της και δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή ούτε η συνομοσπονδία ούτε ένας νέος συνεταιρισμός δυο κρατών μέσω «παρθενογένεσης». Η ομοσπονδιακή λύση θα είναι ένας συνεταιρισμός των δυο κοινοτήτων». Οι θέσεις αυτές σήμαιναν μεγάλη απόκλιση από τα προβλεπόμενα στο σχέδιο Ανάν και τα νέα δεδομένα που αυτό έβαλε στη λύση του Κυπριακού, ενώ ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ από την πλευρά του είχε κάνει σαφές ότι η λύση για τους Τουρκοκύπριους θα πρέπει να στηρίζεται σε «πολιτική ισότητα δυο συνιστώντων κρατιδίων» και σε «δυο λαούς».

Μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν και την είσοδο της Κύπρου στην Ε.Ε., η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας υπέβαλλε στην Ε.Ε. μια σειρά από προτάσεις οικονομικής στήριξης των Τουρκοκυπρίων που στόχο είχαν την επανένωση της νήσου και την αποφυγή της έμμεσης ή τύπου Ταιβάν αναγνώρισης με τις απευθείας πτήσεις, το απευθείας εμπόριο και την απευθείας οικονομική βοήθεια στα κατεχόμενα. Σε δηλώσεις στις 31 Μαρτίου 2007 ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Γιώργος Λιλλήκας είχε πει ότι με τα μέτρα αυτά που είναι σε συνεργασία με την Κομισιόν «το κατά κεφαλήν εισόδημα των Τουρκοκυπρίων έχει σχεδόν τριπλασιαστεί τα τελευταία τρία χρόνια».

Παρ' όλα αυτά, δεν μπορεί να παραγνωρισθεί η απογοήτευση και η δυσπιστία που υπάρχει στους Τουρκοκύπριους απέναντι στην ελληνική πλευρά για τη μη επίτευξη λύσης με την καταψήφιση του σχεδίου Ανάν που δεν αποτελούν αισιόδοξα μηνύματα για την εξεύρεση λύσης στο μέλλον. Στο κλίμα της απογοήτευσης που υπάρχει στην τουρκοκυπριακή πλευρά, σε συνδυασμό με μια πίκρα και αίσθηση απόρριψης από τους Ελληνοκύπριους, θα μπορούσε εύκολα να αυξηθεί η εχθρότητα προς την άλλη πλευρά. Οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι στο παρελθόν υπέθεταν ότι ήταν κατά κύριο λόγο η δική τους πλευρά που απέτρεπε τη λύση. Έχοντας πια ηττηθεί οι δυνάμεις του στάτους κβο στο Βορρά, τα κόμματα, η κοινωνία των πολιτών και οργανώσεις συνειδητοποίησαν ότι λίγοι στην ελληνοκυπριακή πλευρά λυπήθηκαν για τη μη επίτευξη λύσης. Με δεδομένο ότι η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας συνεχίζει να εμποδίζει οποιαδήποτε διεθνές μέτρο που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως σιωπηρή αναγνώριση της ΤΔΒΚ (απευθείας πτήσεις, ελεύθερο εμπόριο με την ΕΕ, οικονομική βοήθεια, χωρίς την ελληνική-κυπριακή διαμεσολάβηση), η απογοήτευση μπορεί να αυξηθεί και ο ενθουσιασμός για ένα νέο κράτος με εταιρική σχέση με τους Ελληνοκύπριους να μειωθεί (Lacher, Kaymak, 2005:160).

Στα νέα δεδομένα που πλέον υπάρχουν στο νησί, δεν μπορεί να μην αναφερθούν και οι έρευνες για φυσικό αέριο στην κυπριακή ΑΟΖ. Η ανακάλυψη κοιτασμάτων, αλλάζει τα οικονομικά δεδομένα για την Κυπριακή Δημοκρατία και δημιουργεί νέες προοπτικές και συνθήκες για το μέλλον που σίγουρα θα επηρεάσουν την οποιαδήποτε λύση.

3.2 Προτάσεις για τη βελτίωση του σχεδίου Ανάν

3.2.1 Συνέχεια και μετασχηματισμός του κράτους και εκλογική διαδικασία

Το σχέδιο Ανάν ήταν το πιο αναλυτικό και ογκώδες σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού και σίγουρα θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για ένα νέο σχέδιο λύσης ή να επανέλθει το ίδιο, αλλά με αλλαγές που θα το έκαναν πιο ελκυστικό, ειδικά για την ελληνοκυπριακή πλευρά, για την οποία, βέβαια, θα προσδιορίζει το (επώδυνο) μίνιμουμ για αυτή σε μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία (Συρίγος, 2005: 513).

Οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο σχέδιο είναι πολλές και θα πρέπει να κινηθούν στην κατεύθυνση του να το κάνουν πιο εύχρηστο ως προς τη λειτουργία του κράτους, σύμφωνο με το κοινοτικό κεκτημένο, με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και βεβαίως ξεκάθαρο ως προς τις διατάξεις του, χωρίς ασάφειες και πολλά περιθώρια παρερμηνειών. Ένα βασικό σημείο που θα πρέπει να τροποποιηθεί είναι αυτό που σχετίζεται με τη συνέχεια ή όχι του κράτους, θέμα στο οποίο η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. διαφοροποίησε τα πράγματα, αφού πλέον το νέο κράτος που θα προκύψει από μία λύση, με όποιο όνομα και σημαία, δεν μπορεί παρά να αποτελεί συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα μετασχηματιστεί εσωτερικά από ενιαίο σε ομοσπονδιακό κράτος και άρα η συνέχειά της θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Εκείνο, το οποίο θα πρέπει να γίνει είναι η ενσωμάτωση του βόρειου τμήματος του νησιού στην Κυπριακή Δημοκρατία με ταυτόχρονη συνταγματική μεταρρύθμιση που να οδηγεί στη νέα κατάσταση πραγμάτων. Η φιλοσοφία της δικοινοτικότητας θα πρέπει να θεωρείται αναπόσπαστο, αλλά όχι αποκλειστικό στοιχείο του πλαισίου λύσης. Αρχικά θα υπάρξουν δύο πολιτείες, αλλά εάν και οι δύο κοινότητες το επιθυμούν, το όλο σύστημα μπορεί να μετεξελιχθεί σε ένα μοντέλο με στοιχεία ομοσπονδιακού και ενιαίου κράτους (Θεοφάνους, 2003: 82, 84).

Το μοντέλο της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας, όπως ορίζεται στο σχέδιο Ανάν μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας. Η ενισχυμένη διζωνικότητα οδηγεί σε δύο ισχυρά εθνοτικές ζώνες και αν υποθέσουμε ότι δεν θα δημιουργούνται προβλήματα στη λήψη των αποφάσεων, η διζωνικότητα θα

δημιουργήσει οικονομικές δυσχέρειες. Θα είναι δύσκολη η εργασία και η κινητικότητα των κεφαλαίων σε όλο το νησί, καθώς επίσης και απόκτηση ακινήτων και όλα αυτά θα εμποδίζουν την οικονομική σύγκλιση των δύο περιοχών. Το τρικέφαλο κράτος της Κύπρου που προϋποθέτει τρεις προϋπολογισμούς θα αντιμετωπίσει δημοσιονομικά προβλήματα, θα υπάρχουν αντικρουόμενες πολιτικές και δεν θα μπορεί να λειτουργήσει το κοινό κράτος, ενώ θα οξυνθεί το κοινωνικοοικονομικό χάσμα μεταξύ των δύο συστατικών κρατών. Μια λειτουργική ομοσπονδία με χαλαρή διζωνικότητα θα ενθαρρύνει την ολοκλήρωση και θα αναγνωρίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δύο κοινοτήτων καθώς και τις ανάγκες τους και αποτελεί το καλύτερο δυνατό μοντέλο για να επιτευχθεί η επανένωση, η κοινωνικοοικονομική σύγκλιση και η πολιτική σταθερότητα (Theophanous, 2008: 92, 93).

Ένα άλλο σημείο που χρίζει αλλαγής είναι ο τρόπος ψηφοφορίας στην εκλογή των οργάνων του κράτους. Πολλά προβλήματα με τις απαιτούμενες ειδικές πλειοψηφίες του σχεδίου που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αδιέξοδο και στη διακυβέρνησή του κράτους από το Ανώτατο Δικαστήριο, ίσως λύσει η λεγόμενη «διασταυρούμενη ή πολλαπλή ψηφοφορία», που προβλέπει ένα μέλος μιας εθνικής κοινότητας να ψηφίζει για τους εκπροσώπους της άλλης κοινότητας αντί για της δικής του, εφόσον διαμένει σε αυτή. Η πρόβλεψη αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση με τον δικοινοτικό χαρακτήρα του σχεδίου Ανάν. Η πολλαπλή ψηφοφορία θα πρέπει να έχει την ίδια επίδραση στην κάθε κοινότητα, ανεξάρτητα από το μέγεθος της. Για παράδειγμα, ακόμη και αν όλοι οι Τουρκοκύπριοι ψηφίσουν στις ομοσπονδιακές εκλογές της ελληνοκυπριακής πολιτείας, η ψήφο τους θα μπορούσε να προσαρμοστεί στο 10% της συνολικής ψήφου της ελληνοκυπριακής πολιτείας και το ίδιο ποσοστό θα μπορούσε να ισχύσει και στην τουρκοκυπριακή πολιτεία. Με τον τρόπο αυτό και τα πολιτικά κόμματα και των δύο πλευρών θα λάβουν σοβαρά υπόψη τα συμφέροντα και τις ανησυχίες και στις δύο πλευρές (Loizides, Keskiner, 2004: 161, 162).

Το σύστημα της πολλαπλής ψηφοφορίας θα μπορούσε να εφαρμοστεί στα δύο σώματα του ομοσπονδιακού κοινοβουλίου, τη Γερουσία και τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Το σχέδιο Ανάν αποσυνδέει τη διαμονή με το δικαίωμα ψήφου σε ομοσπονδιακό επίπεδο και σε επίπεδο πολιτείας, κάτι που οδηγεί ουσιαστικά στη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων πολλών Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων που θα γεννηθούν αντιστοίχως στο άλλο συνιστών κράτος, ακόμη και αν εργάζονται και φορολογούνται εκεί. Αντί για την προώθηση λοιπόν, του εκλογικού διαχωρισμού

αυτή η φόρμουλα ψηφοφορίας δίνει περισσότερα δικαιώματα σε περισσότερους ανθρώπους και ανεξάρτητα από τις μελλοντικές δημογραφικές αλλαγές που μπορεί να προκύψουν, επαναφέρει την ισορροπία και μειώνει τους κινδύνους και τις αβεβαιότητες από μια μελλοντική διευθέτηση (Loizides, Keskiner, 2004: 165, 166).

3.2.2 Ισχυρή κεντρική κυβέρνηση και επιστροφή στο Σύνταγμα του 1960

Σημαντικό για την εύρυθμή λειτουργία του κράτους σε μια μελλοντική λύση θα είναι και το να περιβληθεί η κεντρική κυβέρνηση με εξουσίες. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα πρέπει να έχει την προτεραιότητα έναντι των συνιστωσών πολιτειών και βέβαια θα πρέπει να υπάρξει και ιεράρχηση των νόμων και αυτοί του ομοσπονδιακού κράτους να έχουν προτεραιότητα. Αυτό, άλλωστε, είναι κλασσικό χαρακτηριστικό ομοσπονδιακών πολιτευμάτων. Είναι επίσης σημαντικό όπως η εκτελεστική εξουσία είναι πιο αποτελεσματική. Με το σκεπτικό αυτό σημειώνεται ότι θα μπορούσε να ισχύσουν οι αντίστοιχες ζυριχικές ρήτρες με κάποιες αναπροσαρμογές. Για παράδειγμα να μην υπάρχει Προεδρικό Συμβούλιο, αλλά Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος που να εκλέγονται απευθείας από το λαό και με ενιαίο εκλογικό κατάλογο. Όσο αφορά στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας, ενώ θα υφίσταται ενιαίος εκλογικός κατάλογος, στο σύστημα μπορεί να εισαχθεί και η καινοτομία του αμερικάνικου συστήματος όπου ο υποψήφιος Πρόεδρος επιλέγει τον υποψήφιο Αντιπρόεδρο και κατέρχονται μαζί στις εκλογές. Σημειώνεται ότι στο Σύνταγμα μπορεί να ενσωματωθεί πρόνοια δια της οποίας ο υποψήφιος Πρόεδρος να μπορεί να είναι οιοσδήποτε Κύπριος πολίτης ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου, θρησκείας και επιπρόσθετα, ότι ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος δεν θα πρέπει να προέρχονται από την ίδια κοινότητα (Θεοφάνους, 2003: 84, 85).

Η άποψη περί επιστροφής στο Σύνταγμα του 1960 εκφράστηκε και πριν την απόρριψη του σχεδίου Ανάν και από Τουρκοκύπριους, όπως για παράδειγμα από τον εκδότη της τουρκοκυπριακής εφημερίδας «Αφρίκα» Σενέρ Λεβέντ που σε άλλο σημείο του άρθρου του της 13^{ης} Φεβρουαρίου 2003 με τίτλο «Καταδικασμένοι για την ειρήνη», πρότεινε με δεδομένο ότι στην Ε.Ε. επρόκειτο να ενταχθεί όλη η νήσος, να κάνουν οι Τουρκοκύπριοι χρήση των δικαιωμάτων τους που απέρρεαν από το Σύνταγμα του 1960, δηλαδή, να εκλέξουν Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο και να πληρώσουν τις 24 έδρες τους στην κυπριακή βουλή.

Πρέπει να αναφερθεί πως η Κυπριακή Δημοκρατία τηρεί πεισματικά το ζυριχικό καθεστώς από το 1974, με κάποιες ρυθμίσεις που στηρίζονται στο δίκαιο της

ανάγκης. Για παράδειγμα στην 80μελή Κυπριακή Βουλή εκλέγονται μόνο οι 56 Ελληνοκύπριοι βουλευτές και μένουν κενές οι θέσεις των 24 Τουρκοκύπριων, ενώ οι τουρκοκυπριακές περιουσίες παραμένουν στη διάθεση των ιδιοκτητών τους έστω και αν αυτοί διαμένουν από το 1974 στα κατεχόμενα. Παρ' όλα αυτά η πολιτική επαναφορά του καθεστώτος του συντάγματος του 1960 αντιμετωπίζει τρεις σκοπέλους. Πρώτον ναρκοθετήθηκε με τις συμφωνίες κορυφής του 1977 και του 1979, δεύτερον στο σύντομο διάστημα εφαρμογής του 1960-63 οδήγησε σε αδυναμία λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας και τρίτον η ίδια η Τουρκία μετά την εισβολή του 1974 δεν θα ήθελε επ' ουδενί λόγο να επιστρέψει σε ένα καθεστώς που απέρριπτε από το 1964. Εξάλλου, ένας από τους φόβους του σχεδίου Ανάν είναι ότι αναβιώνει ρυθμίσεις που είχαν εφαρμοσθεί το 1960 και απέτυχαν στην πράξη (Συρίγος, 2005: 496, 497).

3.2.3 Εγγυήτριες Δυνάμεις, παρουσία ξένων και Σύνταγμα. Πλήρης εφαρμογή των τριών ελευθεριών

Αυτά που θα πρέπει άμεσα να καταργηθούν στην Κύπρο και βεβαίως σε όποιο προτεινόμενο σχέδιο λύσης, διότι είναι ασύμβατα με την ανεξαρτησία ενός κράτους, μέλους, μάλιστα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι Συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας που προβλεπόταν στο Σύνταγμα του 1960, αλλά τις διατηρούσε και το σχέδιο Ανάν. Θα πρέπει άμεσα να καταργηθούν, διότι είναι παράδοξο για μια χώρα της Ε.Ε. να έχει εγγυήτριες δυνάμεις, μία εκ των οποίων μάλιστα να μην είναι καν μέλος της Ε.Ε. Με το ίδιο σκεπτικό, δεν θα πρέπει να υπάρχουν ελληνικά και τουρκικά στρατεύματα στην Κύπρο, η οποία θα πρέπει μεταξύ άλλων να επιδιώξει να έχει ισότιμη συμμετοχή στους ευρωπαϊκούς θεσμούς άμυνας και ασφάλειας (Θεοφάνους, 2003: 82, 83).

Μια άλλη πρόνοια του σχεδίου Ανάν που θα πρέπει να καταργηθεί είναι η παρουσία ξένων στα όργανα του κράτους. Τόσο για τους δικαστές που επί της ουσίας θα διοικούσαν το κράτος λαμβάνοντας αποφάσεις εκτελεστικής, αλλά και νομοθετικής εξουσίας σύμφωνα με τις προβλέψεις του σχεδίου, όσο και για την Κεντρική Τράπεζα.

Για ένα σύγχρονο κράτος δικαίου επίσης, είναι σημαντικό να μπορεί εφόσον ο λαός το επιθυμεί να τροποποιεί το Σύνταγμά του. Η πρόνοια περί μη αλλαγής του Συντάγματος υπάρχει στην Κύπρο από το 1960 και παρέμενε και στο σχέδιο Ανάν. Κατά συνέπεια μια νέα συμφωνία για το Κυπριακό θα πρέπει να παρέχει το

αυτονόητο δικαίωμα στους Κυπρίους να μπορούν να αναθεωρούν το Σύνταγμά τους με αυξημένες πλειοψηφίες και τη σύμφωνη γνώμη των δύο κοινοτήτων, καθώς και όλων των άλλων συνισταμένων που θα υπάρχουν στην Κυπριακή Δημοκρατία (όπως τις μειονότητες). Διαφορετικά, ακόμα και αν γίνει αποδεκτό οποιοδήποτε σχέδιο, θα έχουν προγραμματιστεί οι επόμενες εντάσεις στην Κύπρο. Επιπλέον, μια δημιουργική λύση θα πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα όσμωσης και δημιουργίας ενός νέου αμαλγάματος στην Κύπρο, όπου το κύριο θα είναι η ενοποίηση όλων ως Κυπρίων και όχι το σημερινό πρόσημο της καταγωγής τους και οι διαχωρισμοί. (Κοτζιάς, 2010: 320).

Το οποιοδήποτε νέο Σύνταγμα προκύψει στην Κύπρο είτε ως προϊόν ενός σχεδίου λύσης, είτε ως προϊόν συνομιλιών των δύο κοινοτήτων, δεν θα μπορεί παρά να είναι ένα Σύνταγμα που θα στηρίζεται στο διεθνές δίκαιο και στο κοινοτικό κεκτημένο και βεβαίως θα σέβεται και θα διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τον τρόπο αυτό δεν θα μπορούν να υπάρξουν παρεκκλίσεις στο θέμα των τριών βασικών ελευθεριών, που στο σχέδιο Ανάν υπήρχαν και άρα θα πρέπει και στο σημείο αυτό να επέλθουν αλλαγές. Αυτό συνεπάγεται μεταξύ άλλων, την κατοχύρωση του δικαιώματος επιστροφής όλων των προσφύγων στις πατρογονικές τους εστίες. Με το ίδιο σκεπτικό υπογραμμίζεται ότι δεν μπορούν να υπάρξουν μόνιμες παρεκκλίσεις στην εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά προνοούνται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Βασικών Ελευθεριών (Θεοφάνους, 2003: 84).

Επίσης, θα πρέπει να αντιμετωπισθεί το θέμα των εποίκων που το σχέδιο Ανάν σχεδόν νομιμοποιούσε στο σύνολό τους και βεβαίως θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ικανοποιητικά σε μια μελλοντική λύση και το ευαίσθητο θέμα των αγνοουμένων, τους οποίους το σχέδιο Ανάν, σχεδόν αγνοούσε. Όπως έχουμε αναφέρει και σε άλλα σημεία της παρούσας εργασίας, σημαντικός παράγων για να πετύχει ένα σχέδιο λύσης είναι οι πρόνοιες εκείνες που θα περιέχει για να φέρει πιο κοντά τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Τόσο το σχέδιο Ανάν, όσο και προηγούμενα σχέδια λύσης, αλλά και το ισχύον Σύνταγμα, αυτό του 1960, εμπεριέχουν διχαστικές διατάξεις. Δεν αναφέρονται σε ένα λαό, αλλά σε δύο κοινότητες και δεν εμπεριέχουν διατάξεις που θα δώσουν τέλος στην αποξένωση των Κυπρίων όλα αυτά τα χρόνια και θα εγκαθιδρύσουν ένα κώδικα επικοινωνίας και ένα κοινό πολιτισμικό πλαίσιο. Το ότι η εκπαίδευση και τα πολιτιστικά θέματα προβλεπόταν να είναι αρμοδιότητα των συνιστωσών πολιτειών και όχι του

ομοσπονδιακού κράτους στο σχέδιο Ανάν, ενίσχυε το χάσμα ανάμεσα στις δύο κοινότητες και δεν ήταν υπέρ της διαμόρφωσης ενός κοινού πολιτισμικού πλαισίου. Η θετική πρόβλεψη της Επιτροπής Συμφιλίωσης θα πρέπει να ενισχυθεί και από διατάξεις που θα ρίξουν γέφυρες ανάμεσα στις δύο κοινότητες και θα τις επανενώσουν, διότι μόνο με την επανέωση των ανθρώπων θα επιτευχθεί και η επανένωση του νησιού.

Εν κατακλείδι, η έναρξη μιας διαδικασίας εναρμόνισης του σχεδίου Ανάν ή οποιουδήποτε άλλου με το κοινοτικό κεκτημένο και σε μια σειρά από θέματα, τα οποία εξετάσαμε, μπορεί να οδηγήσει σε ένα νέο κλίμα και στην επανένωση της Κύπρου. Όσο το αδιέξοδο παραμένει, τόσο πιο δύσκολο γίνεται και για τις δύο πλευρές να επιτύχουν μια συμφωνία και επιπλέον, υπάρχει ο κίνδυνος να συμμετάσχουν οι δύο πλευρές σε έναν ανταγωνισμό που μπορεί να αντιστρέψει ακόμη και τα υπάρχοντα επίπεδα συνεργασίας μεταξύ τους, ενώ σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να συνεχιστεί ο διάλογος και οι απευθείας διαπραγματεύσεις με όλες τις δυσκολίες που παρουσιάζουν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σχέδιο Ανάν, το τελευταίο σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού και ένα ακόμη που δεν κατάφερε να δώσει τέλος στην διένεξη της Μεγαλονήσου, απορρίφθηκε από τους Ελληνοκύπριους με ποσοστό 75,8%, ενώ αντίθετα υπερψηφίσθηκε από τους Τουρκοκύπριους με 64,91%, στο δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004. Αυτή η μεγάλη διαφορά στην υπερψήφιση και την απόρριψη, αντικατοπτρίζει μέχρι ενός σημείου το τι σήμαινε το σχέδιο για την κάθε μία από τις δύο κοινότητες της Κύπρου. Δεν αναφερόμαστε μόνο στα θετικά και τα αρνητικά σημεία που εμπεριείχε για την κάθε κοινότητα, αλλά και στις προοπτικές που της έδινε για το μέλλον σε σχέση και με την κατάσταση που βρισκόταν πριν από αυτό.

Στην παρούσα εργασία εξετάσαμε το σχέδιο Ανάν και τις επιπτώσεις του στον πολιτισμό και την πολιτική συνολικά, αλλά και για κάθε κοινότητα ξεχωριστά και μπορούμε να πούμε ότι αυτά που έδινε στην τουρκοκυπριακή πλευρά ήταν περισσότερα από αυτά που έδινε ή που έπαιρνε από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Αναγνώριζε την Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου που ήταν προϊόν της τουρκικής εισβολής του 1974 και άρα και τα τετελεσμένα αυτής και την ανήγαγε σε κράτος ισότιμο με την Κυπριακή Δημοκρατία που μαζί θα έφτιαχναν την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία όπως ονομαζόταν το νέο κράτος στο σχέδιο, μια *sui generis* περίπτωση της διεθνούς πρακτικής και βιβλιογραφίας, που ήταν εντελώς ασαφές αν θα ήταν ένα νέο κράτος ή θα αποτελούσε συνέχεια αυτό που εγκαθιδρύθηκε στην Κύπρο το 1960.

Το σχέδιο Ανάν δεν το ξεκαθάριζε αυτό, το άφηνε ασαφές και αυτή του η ασάφεια ήταν ίσως το μεγαλύτερο πρόβλημα και χαρακτήριζε το σύνολο του σχεδίου που έφτιαξε ο ΟΗΕ συνεπικουρούμενος από τις ΗΠΑ και τη Βρετανία. Δεν είναι τυχαίο ότι ο ειδικός απεσταλμένος της Βρετανίας για το Κυπριακό την περίοδο εκείνη, ο σερ Ντέιβιντ Χάνει, είχε μιλήσει για μια «εποικοδομητική ασάφεια» που χαρακτήριζε, εσκεμμένα καθώς φαίνεται, το όλο σχέδιο. Η εποικοδομητική ασάφεια του σχεδίου και ότι πολλές από τις προβλέψεις του συγκρούονταν με κάποιες άλλες ή μπορούσαν να ερμηνευθούν διαφορετικά από άλλες, μαζί με την παρέκκλιση που συνιστούσε από το κοινοτικό κεκτημένο και το μη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ήταν οι

σημαντικότεροι γενικοί λόγοι που το σχέδιο έπασχε και έχριζε βελτιώσεως σε πολλά σημεία του.

Το σχέδιο Ανάν ήταν ένα ογκώδες και πολύ αναλυτικό σχέδιο που προσπαθούσε να αποτελέσει ένα συμβιβασμό ανάμεσα στις εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων για το κοινό τους κράτος. Οι συντάκτες του προσπάθησαν να επιτύχουν αυτό το συμβιβασμό χρησιμοποιώντας όπως συμβαίνει στο Κυπριακό παλαιότερα σχέδια, ειδικά τις δέσμες Ιδεών Κουεγιάρ και Γκάλι, αλλά και τις συνομιλίες των δύο πλευρών το 2000 και το 2002, τις συμφωνίες του 1977 και του 1979, κάποια πράγματα από το Σύνταγμα του 1960 που στην πράξη ουδέποτε λειτούργησαν και ψηφίσματα του ΟΗΕ που τελικά δεν εφάρμοσαν πιστά. Δεν έλαβαν, όμως, υπόψη τους τις σύγχρονες και πραγματικές ανάγκες των ίδιων Κυπρίων, ενώ προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όχι για να προσαρμόσουν το σχέδιο με τον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό και το κοινοτικό κεκτημένο και να εισέλθει το νησί ενωμένο στην Ε.Ε., αλλά για να υποβοηθήσουν μέσω αυτής και την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. που ήταν καθώς φαίνεται και ο τελικός στόχος των σφίχτων και έως ενός σημείου εκβιαστικών χρονοδιαγραμμάτων που έβαζε ο ΟΗΕ για την αποδοχή του σχεδίου.

Το σχέδιο Ανάν από τις 11 Νοεμβρίου 2002 που κατατέθηκε για πρώτη φορά άλλαξε πέντε φορές μέχρι τις 31 Μαρτίου 2004 που κατατέθηκε το τελικό του κείμενο το οποίο τέθηκε σε δημοψήφισμα. Και ενώ τις τέσσερις πρώτες φορές όλες οι αλλαγές γίνονταν από τον ΟΗΕ σε συνεργασία με τις δύο κοινότητες και ύστερα από διαπραγματεύσεις η τελευταία εκδοχή του σχεδίου που περιείχε και τις ευνοϊκότερες ρυθμίσεις προς την τουρκική πλευρά, έγινε από τον Κόφι Ανάν σε ρόλο επιδιαιτητή. Ήταν αυτή η εκδοχή για την οποία ο Τούρκος δημοσιογράφος Μεχμέτ Αλί Μπιράντ, έγραψε σε άρθρο του την περίοδο εκείνη πως «μόνο η ανεξαρτησία της ΤΔΒΚ θα μπορούσε να ήταν καλύτερη από το σχέδιο».

Η Κύπρος εντάχθηκε τελικά διαιρεμένη στην Ε.Ε., η οποία έτσι και αλλιώς είχε αποσυνδέσει την ένταξη από τη λύση και το σχέδιο Ανάν καταψηφίστηκε από ελληνοκυπριακή πλευρά. Η Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία επρόκειτο να είναι μια ομοσπονδία δύο οιονεί ανεξάρτητων κρατών, δηλαδή επί της ουσίας μια συνομοσπονδία, της ελληνοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας και τουρκοκυπριακής συνιστώσας πολιτείας που προσδιοριζόταν σχεδόν στα όρια του ψευδοκράτους με μικρό ποσοστό εδάφους να επιστρέφεται στους Ελληνοκύπριους. Σύμφωνα με το

σχέδιο Ανάν, το τουρκοκυπριακό συνιστών κράτος θα κατείχε το 29,2% του εδάφους του νησιού από το 36,4% που έχουν τα κατεχόμενα και το 52% των ακτογραμμών σε σχέση με το 57% και σε αυτά πρέπει να προστεθούν και το ποσοστό εδάφους από τις βρετανικές βάσεις, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου θα πήγαινε στην ελληνοκυπριακή συνιστώσα πολιτεία.

Το σχέδιο ανήγαγε το ψευδοκράτος παρ' ότι προϊόν μιας παράνομης πράξης όπως είναι η εισβολή σε ισότιμο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στο νέο κράτος δεν υπήρχε καμία ιεράρχηση στις εξουσίες της ομοσπονδίας και των συνιστωσών πολιτειών, ούτε στην ισχύ των νόμων και προβλεπόταν ένα σύστημα διακυβέρνησης με τρεις κυβερνήσεις, τέσσερα νομοθετικά σώματα και το Προεδρικό Συμβούλιο σε θέση αρχηγού κράτους που δύσκολα θα μπορούσε να λειτουργήσει στην πράξη. Τελικά την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία που θα είχε νέο ύμνο και νέα σημαία, θα την έβγαζαν από το αδιέξοδο και θα τη διοικούσαν τρεις μη Κύπριοι δικαστές στους οποίους θα κατέληγαν όλες οι διαφορές και τα αδιέξοδα της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας.

Το σχέδιο Ανάν δεν επέτρεπε πλήρως ούτε τις τρεις βασικές ελευθερίες, της διακίνησης, της διαμονής και της ιδιοκτησίας, πράγμα που έπρεπε να είναι αυτονόητο ότι θα ισχύσει σε μια χώρα μέλος της Ε.Ε. Το σχέδιο που ουσιαστικά προέβλεπε δύο κυπριακές ιθαγένειες, δεν κατάφερε να δώσει λύσεις σε βασικά προβλήματα του Κυπριακού όπως οι έποικοι, η επιστροφή των περιουσιών και οι αγνοούμενοι και όπως και άλλα σχέδια λύσης, αλλά και το Σύνταγμα του '60, περιείχε δυαδικές διατάξεις που περισσότερο αποξένωναν παρά επανασυνέδεαν τους δύο λαούς.

Το σχέδιο όσο αφορά στα πολιτισμικά θέματα έδινε πλην των αρχαιοτήτων του νησιού που ήταν αρμοδιότητα της κεντρικής κυβέρνησης, όλες τις αρμοδιότητες στις δύο πολιτείες οι οποίες για πολιτιστικά και εμπορικά θέματα θα μπορούσαν μέχρι να συνάπτουν συμφωνίες με άλλα κράτη, δείγμα της συνομοσπονδιακής του φιλοσοφίας και της οίονει ανεξαρτησίας των συνιστώντων κρατών. Αυτή η κατανομή των αρμοδιοτήτων στον πολιτισμό, την εκπαίδευση, τη γλώσσα, τις τέχνες και τον αθλητισμό για τον οποίο υπήρχε ένα πολύ μεγάλο κενό στο σχέδιο, συνέβαλε στην αποξένωση και την απομάκρυνση των δύο πλευρών και δεν βοήθησε στην επανένωση της κυπριακής κοινωνίας.

Τη γεφύρωση αυτού του χάσματος και την επανεγκατάσταση της επικοινωνίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες επιχειρούσε να την κάνει η Επιτροπή Συμφιλίωσης που προβλεπόταν στο σχέδιο, για το οποίο δεν μπορεί να παραγνωριστεί το γεγονός ότι

αποτελούσε μια συμβιβαστική λύση 30 χρόνια μετά την εισβολή και ήταν προτιμότερο από τη Διχοτόμηση. Το σχέδιο έβγαζε από την απομόνωση δεκαετιών τους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια έχουν καταστεί μειονότητα όχι μόνο σε σχέση με τους Ελληνοκύπριους, αλλά σε σχέση με τους Τούρκους εποίκους στον κυπριακό βορρά και τους έδινε προοπτικές να ζήσουν ως κανονικοί κάτοικοι ενός κανονικού κράτους και ταυτόχρονα να απολαμβάνουν όλα τα προνόμια που απολαμβάνει ένας Ευρωπαίος πολίτης, τα οποία ακόμη και μετά την απόρριψη του σχεδίου, χιλιάδες εξ αυτών απολαμβάνουν με το να εργάζονται στις ελεύθερες περιοχές και να κατέχουν διαβατήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Τελικά το σχέδιο Ανάν καταψηφίστηκε και κατέστη άκυρο, αλλά όπως συνέβη και με προηγούμενα σχέδια λύσης του Κυπριακού, δεν σημαίνει ότι αποτελεί οριστικά παρελθόν. Ίσως στο μέλλον επανέλθει με το ίδιο ή με άλλο όνομα, αλλά σε κάθε περίπτωση λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα που πλέον υπάρχουν στο νησί με την είσοδο της Κύπρου στην Ε.Ε., το άνοιγμα της μπάρας από και προς τα κατεχόμενα και τις εξελίξεις στις γεωτρήσεις για το φυσικό αέριο στην κυπριακή ΑΟΖ και βέβαια με αρκετές αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν.

Για να μπορέσει να επανέλθει το σχέδιο στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, θα πρέπει να επέλθουν σε αυτό τροποποιήσεις που θα το εναρμονίσουν με το κοινοτικό κεκτημένο, τον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θα πρέπει να τεθούν ξεκάθαρα όρια και προβλέψεις για το αν νέο κράτος θα είναι ομοσπονδία ή συνομοσπονδία και να αποσαφηνιστεί πως θα αποτελεί συνέχεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, κάτι που μετά την ένταξη στην Ε.Ε. θεωρείται δεδομένο και στην περίπτωση της λύσης εκείνο που θ' αλλάξει είναι ότι θα μετασχηματιστεί εσωτερικά από ενιαίο σε ομόσπονδο.

Ακόμη, θα πρέπει να έχει ισχυρή ομοσπονδιακή κυβέρνηση, με ξεκάθαρη ιεράρχηση στις εξουσίες και στην ισχύ των νόμων ανάμεσα στο κεντρικό κράτος και το τις δύο συνιστώσες πολιτείες. Είναι απαραίτητο και για την επανασύνδεση και το χτίσιμο γεφυρών ανάμεσα στις δύο κοινότητες να υπάρχει ισχυρή κεντρική κυβέρνηση και ομοσπονδία, η οποία θα αναλάβει πέραν όλων των άλλων και τις αρμοδιότητες του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να αποκαταστήσει τη χαμένη αξιοπιστία της μίας πλευράς για την άλλη, να δημιουργήσει κοινό πολιτισμικό πλαίσιο σεβόμενο τις όποιες εθνοτικές ή θρησκευτικές διαφορές και να δημιουργήσει και πάλι τη χαμένη κυπριακή συνείδηση.

Όλα αυτά απαιτούν μια Κύπρο σύγχρονη, απαλλαγμένη από έξωθεν εξαρτήσεις (εγγυήτριες δυνάμεις, παρουσία ξένων στα όργανα του κράτους) και πλήρως αποστρατικοποιημένη που δεν θα είναι τύποις, αλλά κατ' ουσία ανεξάρτητη. Που θα αποτελεί ένα σύγχρονο κράτος δικαίου σεβόμενο την χιλιάδες ετών ιστορία του και τον πολιτισμό του και θα είναι η κοινή πατρίδα όλων των Κυπρίων, όλων των εθνικοτήτων, που τα τελευταία χρόνια έχουν έρθει πιο κοντά με το άνοιγμα της μπάρας στα κατεχόμενα και τουλάχιστον κάθονται στο ίδιο τραπέζι και συζητούν.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Coufoudakis Van, (2006), *Cyprus. A contemporary problem in historical perspective*, Minneapolis, Minnesota Mediterranean and East European Monographs
- Emilianides Achilles (2009) «Constitutional Structure of the Annan Plan» στο Andrekos Varnava and Hubert Faustman (ed), *Reunifying Cyprus: The Annan Plan and Beyond*, London and New York: I.B. Tauris, σελ.95-106.
- Hannay David, (2005), *Cyprus. The search for a solution*, London, I. B. Taurus & Co. Ltd
- Hatzivassiliou Evanthis, (2002), *The Cyprus question, 1878-1960. The constitutional aspect*, Minneapolis, Minnesota Mediterranean and East European Monographs
- Jansen Michael, (2005), *War and cultural heritage: Cyprus after the 1974 turkish invasion*, Minneapolis, Minnesota Mediterranean and East European Monographs
- Lacher Hannes, Kaymak Erol, (2005), «Transforming Identities: Beyond the Politics of Non-Settlement in North Cyprus», Routledge, Mediterranean Politics, Vol. 10, No. 2, σελ 147-166
- Loizides Neophytos, Keskiner Eser, (2004) «The aftermath of the Annan Plan Referendums: Cross-voting moderation for Cyprus», Southeast European Politics Vol. V, No. 2-3, σελ. 158-171
- Pericleous Chrysostomos, (2009), *The Cyprus Referendum. A divided island and the challenge of the Annan Plan*, London-New York, I.B.Tauris&Co Ltd.
- Polyvios Polyviou, (1975), *Cyprus. The tragedy and the challenge*, London, John Swain & Son Ltd.
- Rossides Eugene, Coufoudakis Van, (2002), *The United States and Cyprus: Double Standards and the rule of Law*, Washington, American Hellenic Institute Foundation
- Sozen Ahmet, Ozersay Kudret, (2007), «The Annan Plan: State Succession or Continuity», Routledge, Middle Eastern Studies, Vol 43, No. 1, σελ. 125-141.
- Theophanous Andreas, (2008), *The political economy of a Cyprus settlement: the examination of four scenario*, Oslo, International Peace Research Institute

Μεταφρασμένη βιβλιογραφία

- Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος (2002). Πρόλογος στο Ο' Maley Brendan, Craig Ian, (2002), *Η Συνωμοσία της Κύπρου. ΗΠΑ, κατασκοπία και η τουρκική εισβολή*, μτφρ. Αμερίσσα-Γεωργία Σκιάννη Αθήνα, Σιδέρης, σελ 7-12
- Οζκιούρ Οζντεμίρ, (2000), *Η Κύπρος στη ζωή μου. Μαρτυρία ενός Τουρκοκύπριου διπλωμάτη*, μτφρ. Γιάννης Λάμπας, Αθήνα, Καστανιώτης.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αβέρωφ-Τοσίτσας Ευάγγελος, (1982), *Ιστορία χαμένων ευκαιριών-Κυπριακό, 1950-1963. τομ. Α' και Β*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας.
- Αιμιλιανίδης Αχιλλεύς (2003). «Οι συνταγματικές πτυχές του σχεδίου Ανάν» στο Αιμιλιανίδη Αχιλλεύς, Κέντας Γιώργος, Κοντός Μιχάλης, Μαυρομάτης Γιάννης, Φωκαΐδης Πάρις *Το σχέδιο Ανάν, πέντε κείμενα κριτικής*, Αθήνα, Ψυλόν/Αιγαίον, σελ. 55-114.
- Βαλντέν Σωτήρης, (2004), *Η Ελλάδα στα Βαλκάνια και τον κόσμο 1995-2003: ο δύσκολος εκσυγχρονισμός της εξωτερικής πολιτικής*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Βενιζέλος Ευάγγελος (1990). «Ιδιομορφίες της συνταγματικής πτυχής του Κυπριακού και προοπτικές μια ομοσπονδιακής δομής της Κυπριακής Δημοκρατίας» στο Κουτσού Νίκος, Πολυβίου Ανθούλα, Ζαβού Σούλα (επιμ.), *Ομοσπονδία και Κυπριακό. Προϋποθέσεις, προβλήματα, προοπτικές*, Λευκωσία, Κυπριακό Κέντρο Μελετών, σελ. 104-116.
- Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος (1993). «Ο εξωτερικός- πολιτικός προσανατολισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας» στο Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.) *Η νέα διεθνής τάξη: Η Ελλάδα, η Τουρκία και το κυπριακό πρόβλημα*, Αθήνα, Σιδέρης, σελ 415-442.
- -----, (2001), *Η ελληνοτουρκική σύγκρουση. Από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι 1955-2000 Η οπτική του Τύπου*, Αθήνα, Σιδέρης.
- Γιανναράς Χρήστος (2003), *Πολιτιστική Διπλωματία, Προθεωρία ελληνικού σχεδιασμού*, Β' έκδοση, Αθήνα, Ικαρος.
- Ευρυβιάδης Μάριος (2000). «Διεθνείς Συσχετισμοί Δυνάμεων και οι Προοπτικές για την Επίλυση του Κυπριακού» στο Ευρυβιάδης Μάριος

- (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Κύπρος: Δυνατότητες, προοπτικές και προβλήματα*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, σελ. 71-80.
- Ηρακλείδης Αλέξης, (2002), *Κυπριακό. Σύγκρουση και επίλυση*, Αθήνα, Σιδέρης.
 - -----, (2006), *Το Κυπριακό Πρόβλημα. 1947-2004. Από την Ένωση στη Διχοτόμηση;*, Αθήνα, Σιδέρης.
 - Θεοφάνους Ανδρέας, (2003), *Το σχέδιο Ανάν και η ευρωπαϊκή επιλογή*, Αθήνα, Παπαζήσης.
 - Ιεροδιακόνου Λεόντιος, (1975), *Το κυπριακό πρόβλημα: πορεία προς τη χρεοκοπία*, Αθήνα, Παπαζήσης
 - Καραμπαρμπούνης Χάρης, (2003), *Κύπρος. Από την εισβολή στην ένταξη*, Αθήνα, Σάκκουλας.
 - Κληρίδης Γλαύκος (1988), *Η κατάθεσή μου τομ.1-4*, Λευκωσία, Αλήθεια.
 - Κοτζιάς Νίκος, (2010), *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα. Για μια νέα ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτης.
 - Κρανιδιώτης Γιάννος, (1984), *Το Κυπριακό πρόβλημα. Η ανάμειξη του ΟΗΕ και οι ξένες επεμβάσεις στην Κύπρο. 1960-1974*, Αθήνα, Θεμέλιο.
 - Κρανιδιώτης Νίκος, (1981), *Δύσκολα χρόνια: Κύπρος 1950-60*, Αθήνα, Εστία.
 - Κωνσταντακόπουλος Δημήτρης, (2004), *Η αρπαγή της Κύπρου. Το σχέδιο Ανάν ως εργαλείο της αμερικανικής στρατηγικής στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο*, Αθήνα, Λιβάνης..
 - -----, (2008), *Η Κύπρος σε παγίδα*, Αθήνα, Λιβάνης.
 - Λυγερός Σταύρος, (1993), *Κύπρος. Στα όρια του αφανισμού*, Αθήνα, Νέα Σύνορα-Λιβάνη.
 - Μελέτη Κυριάκος, (2008), *Το ζήτημα της Κύπρου. Οι Τούρκοι κατακτητές, το σχέδιο Ανάν και οι Έλληνες ακαδημαϊκοί*, Αθήνα. Γόρδιος.
 - Παπασάββας Σάββας, (2003), *Το σχέδιο Ανάν. Ένα «εποικοδομητικά ασαφές» συνταγματικό «μέλλον» για την Κύπρο*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας.
 - Ριζάς Σωτήρης, (2000), *Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία: Οι ΗΠΑ και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-67*, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
 - Συρίγος Αγγελος, (2005), *Σχέδιο Ανάν. Οι κληρονομίες του παρελθόντος και οι προοπτικές του μέλλοντος*, Αθήνα, Πατάκη.

- Τενεκίδης Γιώργος (1988), *Οι νομικές διαστάσεις του Κυπριακού*, Αθήνα, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Τερλεξής Πανταζής, (1971), *Διπλωματία και πολιτική του Κυπριακού. Ανατομία ενός λάθους*, Αθήνα, Ράππας.
- Τζεργιάς Παύλος, (2001), *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας Α', Β' τόμος*, Αθήνα, Libro.
- -----, (2004), *Η Κύπρος από την αρχαιότητα ως την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σιδέρης.
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης, (1998), *Το Κυπριακό ζήτημα, 1878-1960 η συνταγματική πτυχή*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Χατζηδημητρίου Τάκης, (2006), *Το δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου και η λύση του Κυπριακού*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Χριστοδούλου Μιλτιάδης, (1987), *Η πορεία μια εποχής. Η Ελλάδα, η κυπριακή ηγεσία και το κυπριακό πρόβλημα*, Αθήνα, Φλώρος.
- Χριστοδουλίδης Νίκος, (2009), *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Χρυσοστομίδης Κύπρος, (2005), *Διεκδίκηση ενωμένης πατρίδας: Κύπρος-πριν και μετά το σχέδιο Ανάν*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Αρθρογραφία

- Biranb Mehmet Ali, (2004). «We may miss the Anan Plan». Turkish Daily News 22-1-2004, (πηγή www.hurriyetdailynews.com)
- Biranb Mehmet Ali, (2004). «Only independence would be better». Turkish Daily News 1-4-2004, (πηγή www.hurriyetdailynews.com)
- Sener Levent, (2003), «Condemned to peace», (πηγή Cyprus Press and Information Office: Turkish Cypriot Press Preview, <http://www.hri.org/news/cyprus/tcpr/>)

Διάφορα-Αναφορές από το διαδίκτυο

- Αποφάσεις Συμβουλίου Ασφαλείας ΟΗΕ (Πηγή Ιστοσελίδα ΟΗΕ <http://www.un.org/documents/scres>)
- Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας (http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/index_gr/index_gr?opendocument)

- Ημερίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών με θέμα «Οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), μεταξύ Κύπρου – Ισραήλ – Ελλάδας». Διοργανωτές Ελληνικός Πολιτιστικός Όμιλος Κυπρίων Ελλάδας (Ε.Π.Ο.Κ), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, 7 Οκτωβρίου 2011. Εισηγητές: Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, Γιώργος Λιλήκας, Ντίνος Νικολάου, Γεώργιος Παπαντωνίου
- Σχέδιο Ανάν (Πηγή: Ιστοσελίδα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας
(http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/UN_plan_gr/UN_plan_gr?opendocument))